Editura pentru Literatură Universală

Un roman de un echilibru clasic în care se îmbină armonios evocarea istorică, bazată pe documente, și fantezia creatoare a lui Leonardo Sciascia.

Lei 4

2

L. Sciascia

Codicele egiptian

Leonardo Sciascia

Codicele egipțian

Colecția Meridiane

Desenul copertei de *Pompiliu Dumitrescu*

Leonardo Sciascia
IL CONSIGLIO D'EGITTO
seconda edizione
Einaudi, Torino, 1963

Leonardo Sciascia

Codicele egiptian

Traducere și prefață de
Ștefan Aug. Doinaș

Editura pentru Literatură Universală

București — 1966

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

În activitatea literară a sicilianului Leonardo Sciascia (născut în 1921, în localitatea Racalmuto, provincia Agrigento) romanul *Codicele egipțian (Il consiglio d'Egitto,* 1963) reprezintă o operă de echilibru. Două tendințe fundamentale se întîlnesc aici, luminîndu-se reciproc, armonizîndu-se într-o remarcabilă sinteză artistică: pe de o parte, capacitatea inventivă și narativă a prozatorului, ilustrată din plin în „cronicile" din *Le parocchie di Regalpetra* (1956), în volumul de povestiri *Gli zii di Sicilia* (1960), în romanul *Il giorno della civetta* (1961), în piesa *L'Onorevole* (1963) ; pe de altă parte, aplicația acestui sicilian prin excelență de a evoca, pe baza unei riguroase documentări istorice, fapte și aspecte sociale din trecutul insulei, într-o formă care îmbină proza de artă cu eseistica: de la studiul *Pirandello e Sicilia* (1961), la nuvela *La morte dell'inquisitore* (1964) sau la recenta monografie ilustrată *Le feste religiose in Sicilia* (1965).

Unii au văzut în această discretă polaritate a operei lui Sciascia termenii unei alternative. Nu demult un critic literar italian opina că cercetătorul istoric și eseistul ar trebui să cedeze pasul romancierului, îndemnîndu-l pe Sciascia să se întoarcă la opere de „pură fantezie". Dar, pentru acest „om al Sudului", ancorat adînc în toate problemele actuale ale patriei sale, fantezia romanescă n-a fost nici-

odată „pură", ci mereu alimentată de fapte concrete din provincia sa natală; după cum evocarea istorică n-a avut niciodată un caracter arid, de document sociologic, ci a tins întotdeauna spre crearea de tipuri bine definite, cu o psihologie şi viaţă artistică proprie. Mai mult: descoperirea şi valorificarea unor personaje neconformiste, a unor fapte revoluţionare, ţine de însăşi personalitatea lui Sciascia: un scriitor militant, unul din acei artişti angajaţi care, dezgropînd şi pipăind dureros rădăcinile istorice ale actualelor stări de lucruri din Sicilia, divulgă — cu patetismul unui intelectual lucid — tarele prezentului, luptînd pentru libertatea socială şi morală a provinciei sale. De altfel, evocînd trecutul, scriitorul ştie să aleagă momentele de eflorescenţă socială, să dea valoare şi carne vie unor figuri de oameni revoltaţi, să noteze ecoul în mase al ideilor lor înaintate. În felul acesta, el tulbură falsa imagine a unei Sicilii închise în sine, eleată, retrogradă, refractară oricărei idei de progres.

Cît priveşte cele două modalităţi, amintite mai sus, autorul însuşi şi-a dat seama de riscul de a împinge la exces una sau alta, condamnînd deopotrivă şi „primejdia de a deveni sterili printr-un joc formal sau tehnic" şi „primejdia de a rămîne la document, la reprezentarea crudă, a unei realităţi dialectale, la un naturalist provincial".

Codicele egipţian este romanul unei revolte: nu o revoltă socială (datorită unui act de trădare, revolta iacobină a avocatului Di Blasi e sugrumată în faşă de către zbirii monseniorului Lopez, viceregele din Palermo), ci o revoltă morală. Cei doi protagonişti ai cărţii, avocatul Di Blasi şi abatele Vella — atît de diferiţi ca educaţie morală şi intelectuală, ca psihologie şi comportament, concepţie despre lume şi metodă de acţiune — se dovedesc, pînă la urmă, complementari, formînd împreună un fel de *Janus bifrons*, care priveşte cu o faţă spre activitatea conspirativă şi cu

cealaltă spre impostura savantă: două filozofii, două temperamente, două orientări care definesc, totuşi, acelaşi protest împotriva unor stări de lucruri nedrepte.

La Di Blasi revolta morală atinge punctul culminant după arestarea sa, în momentul cînd se află în faţa torturii. Autor al unui studiu asupra egalităţii oamenilor, intelectual burghez care-l citeşte cu voluptate pe Diderot (romancierul!), iluminist pătruns de ideile filozofice ale lui Rousseau şi de idealurile politice ale Revoluţiei franceze, avocatul îşi dă seama că, în confruntarea cu tortura fizică, el trebuie să dovedească superioritatea raţiunii umane, principiu în care crede cu tărie, pe care a căutat să-l insufle şi altora. „Ai scris că tortura e împotriva dreptului, împotriva raţiunii, împotriva omului: dar asupra celor scrise ar plana umbra ruşinii, dacă n-ai rezista acum...", monologhează el. „Trebuie să gîndeşti, dacă vrei să rezişti, trebuie să gîndeşti." Şi, într-adevăr, rezistă, dovedind astfel că raţiunea, sîmburele fiinţei umane, nu poate fi înfrîntă prin chinuirea trupului. Eşecul, pe plan social, al lui Di Blasi se datoreşte fără-ndoială faptului că acţiunea sa iacobină nu ajunsese să se sprijine pe masele populare: era o idee înăbuşită înainte de a deveni forţă. Avocatul o plăteşte scump: cu viaţa (personaj istoric, Di Blasi a fost spînzurat în 1785 la Palermo) şi cu sentimentul unei teribile însingurări, ca toţi oamenii născuţi „prea devreme", destinaţi unui alt secol. Asemeni eroului din *La morte dell'inquisitore*, călugărul eretic La Matina (personaj istoric şi el, ars pe rug în anul 1658), Di Blasi reprezintă, prin orientarea sa iluministă, unul din acei germeni care vor rodi mai tîrziu. Distanţa în timp, care-i desparte de zilele noastre, face cu atît mai patetic mesajul lor cu cît ideile pentru care au urcat pe rug şi pe eşafod nu şi-au găsit nici astăzi realizarea în Sicilia.

La abatele Vella revolta morală atinge punctul culminant după izbînda deplină a imposturii sale, în momentul cînd se autodenunţă. Călugăr maltez, om cu o spoială de cultură umanistică, ducînd la Palermo o existenţă precară, Vella se vede repede ajuns în culmea gloriei : două falsuri (dintre care ultimul — inventarea unui codice arab — îi dă posibilitatea de a lovi în privilegiile nobilimii siciliene, făcînd astfel jocul curţii regale din Neapole) îi asigură renume, autoritate şi bunăstare. Dar abatele nu-şi poate savura pe deplin triumful de impostor decît autodemascîndu-se ca atare. Gestul e surprinzător doar la prima vedere ; în fond, el se înscrie în logica de comportament a personajului, exact aşa cum falsurile lui se înscriu în logica istorică a societăţii în care trăieşte. „Fiecare societate — explică Di Blasi — dă naştere tipului de impostură care, ca să zicem aşa, i se potriveşte... Dacă în Sicilia cultura n-ar fi, mai mult sau mai puţin conştient, o impostură, dacă n-ar fi o unealtă în mîinile nobilimii, deci ficţiune, ficţiune continuă şi falsificare a realităţii, a istoriei... aventura abatelui Vella ar fi fost imposibilă..." Abatele ajunge la o concluzie asemănătoare : istoria a fost scrisă de nobilii înşişi exclusiv în interesul lor ; „chiorăitul maţelor goale" ale celor mulţi, „strigătul foamei lor", nici un istoric n-a avut „urechea destul de ascuţită" pentru a-l auzi. Bineînţeles, abatele nu porneşte de la premizele raţionaliste ale lui Di Blasi, ci de la dogmele creştine : această lume este o înşelătorie, „lumea adevărului" e alta. În consecinţă, el se simte îndreptăţit să plăzmuiască o operă „istorică" de pură imaginaţie, o înşelătorie bine ticluită, ca replică la marea înşelătorie care e istoria şi cultura Siciliei. Mai mult : dacă lumea aceasta e impostură, impostorul are datoria „morală" de a se declara ca atare. Şi abatele o face cu o seninătate în care cinismul se ia la întrecere cu candoarea. „Trebuie aşadar să se admită — scrie el, din închisoare regelui — că chiar dacă n-aş fi făcut altceva decît să născocesc şi să fantazez, nu s-ar fi putut născoci mai just, nici nu s-ar fi putut fantaza cu mai multă vigoare"... În felul acesta, profilul de arivist al abatelui se schimbă sub ochii noştri, căpătînd unele trăsături protestatare : orgoliul de literat ia locul interesului material, acţiunea impostorului se însoţeşte de un ecou social.

Cu cîteva decenii mai înainte, un alt sicilian, Giovanni Verga, refuza să-şi termine romanul *La Duchesse di Leyra*. „Nu voi scrie niciodată acest roman, mărturisea el. Oamenii simpli, pe ei sînt în stare să-i fac să vorbească, pentru că ei spun adevărul. Pe oamenii aceştia însă, nu : ei mint de două ori cînd vorbesc. Cînd vor să spună că au datorii, zic că sînt bolnavi ; cînd vor să spună că sînt bolnavi, zic : «Am o migrenă»..." Din contră : Leonardo Sciascia îi va pune pe nobilii sicilieni să vorbească, tocmai pentru a se demasca ei înşişi. *Codicele egiptian* e plin de „conversaţia" lor elegantă, preţioasă şi stupidă ; din loc în loc, o bîrfeală ordinară, o expresie grosolană deschide o fereastră spre universul lor moral. Romancierul înregistrează mişcările sufleteşti cu o atenţie distantă, cu o fină ironie. Analiza psihologică nu coboară în adînc, se menţine în zona reacţiilor exterioare, sugerînd parcă o lume lipsită de relief, dinamica ei superficială.

Un cercetător al poeziei siciliene de azi (Giuseppe Zagarrio : *Sicilia e poesia contemporanea)* identifică doi „timpi" în atitudinea artiştilor din insulă faţă de problemele fundamentale ale Italiei : *„fuga,* ca instrument protestatar, refuzul în faţa cumplitei înapoieri a provinciei lor" şi *„ironia,* ca ton etic al acestui refuz." Sciascia din *Codicele egiptian* este, şi în această privinţă, un exemplar de echilibru clasic : la el cei doi „timpi" se succed, uneori pe aceeaşi pagină, împlinind o metodă de lucru artistic ale cărei roade se văd.

S-a făcut, şi pe drept cuvînt, comparaţia între Leonardo Sciascia şi Giuseppe Tomasi di Lampedusa: abatele Vella are ceva din melancolia şi oboseala sufletească a prinţului Salina. „Viaţa e vis", spune cel dintîi, pe urmele lui Calderon de la Barca; „Somnul, dragă Chevalley, somnul. Asta vor sicilienii", spune cel de al doilea. Dar dincolo de asemănările care, în mod firesc, pot să existe între doi conaţionali, am vrea să indicăm aici o deosebire esenţială: Lampedusa priveşte lumea în declin a nobilimii siciliene *dinăuntru*, în timp ce Sciascia o contemplă *din afară*. De aici rezultă marcata diferenţă de tonalitate: *Il gattopardo* respiră o adîncă melancolie, o poetică nostalgie; *Il consiglio d'Egitto* e o oglindă rece, peste care navighează fulgerător reflexe de ironie. De altfel, stilistic vorbind, Sciascia e mai aproape de fluiditatea abstractă a frazei lui Italo Calvino decît de eleganţa despletită a lui Lampedusa. Expresia e destul de condensată, precisă, urmărind ideea; atunci cînd apare, imaginea aruncă un fel de lumină împrejur, înveselind şirul de cuvinte abstracte, reci, care-şi îndeplineau funcţia logică. Notaţia e riguroasă, abundentă: scriitorul are acuitatea realului, dar totodată îl supune prin inteligenţă, îl ordonează, decupînd esenţialul. Un dialog viu, nervos, servind deopotrivă naraţiunea şi caracterizarea personajelor. Şi totuşi, acestea ni se par puţin estompate; conturul lor e clar, individualizat, dar una din dimensiunile lor e abia schiţată: ca formele unui basorelief, statui potenţiale, care n-au izbutit încă să se smulgă complet din blocul de piatră.

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

O vedem într-adevăr, precum dumneavoastră vedeţi de la Tuilleries foburgul Saint-Germain; pe cinstea mea, canalul nu e cu nimic mai larg şi, totuşi, nu sîntem în stare să-l trecem. Nu vă vine să credeţi? Dacă n-am avea nevoie decît de vînt, am face ca Agamemnon: am sacrifica una din fiice. Slavă Domnului, avem de prisos. Dar bărci, n-avem nici una, iată necazul. Ne vor veni, se spune; cît timp voi nutri această speranţă, să nu credeţi, doamnă, că arunc măcar o privire-ndărăt, spre locurile unde vă aflaţi, deşi-mi sînt nespus de plăcute. Vreau să văd patria Proserpinei şi să mă lămuresc cît de cît pentru ce şi-a luat dracul femeie din ţara aceea.

Courier, Scrisori din Franţa şi din Italia.

PARTEA ÎNTÎI

I

Benedictinul trecu un pămătuf de pene pestriţe peste muchea cărţii, apoi, ca zeul vînturilor de pe hărţile navale, suflă din obrajii bucălaţi, ca să spulbere praful negru, şi deschise cartea cu o scîrbă care, în împrejurarea aceea, păru mai degrabă o manifestare de gingăşie, un tremur de nerăbdare. În lumina care cădea pieziş din fereastra înaltă peste pagina de culoarea nisipului, literele prinseră chip : un pîlc grotesc de furnici negre, turtite, uscate. Excelenţa-sa Abdallah Mohamed ben Olman se aplecă peste aceste semne ; privirea lui de obicei istovită, lîncedă, plictisită, devenise vie şi pătrunzătoare. O clipă după aceea se ridică pentru a scotoci cu dreapta sub burnuz, scoase o lupă montată în aur şi pietre verzi, închipuind o floare ori un fruct pe o ramură subţire.

— Pîrîiaş îngheţat — zise el, arătînd-o. Zîmbea : în cinstea gazdelor, citase din Ibn Hamdis, poet sicilian. Dar în afară de *don* Giuseppe Vella, nici unul nu cunoştea araba ; iar *don* Giuseppe nu era în stare să sesizeze semnificaţia delicată pe care excelenţa-sa voise să o dea citatului, şi

nici că era vorba de un citat. De aceea, traduse gestul în locul cuvintelor : — Lupa, are nevoie de lupă — ceea ce monseniorul Airoldi, care aştepta plin de emoţie verdictul excelenţei-sale cu privire la codice, înţelesese singur, din prima clipă.

Excelenţa-sa se aplecase din nou asupra cărţii, mişca lupa descriind cu ea nişte elipse şovăielnice. *Don* Giuseppe vedea semnele săltînd sub lupă, dar — înainte de a izbuti să prindă măcar unul — ele cădeau iar, destrămate, pe pagina roasă de cari.

Excelenţa-sa întoarse foaia, zăbovind încă în cercetare. Bolborosi ceva nedesluşit. Mai întoarse cîteva pagini, trecînd în grabă cu lupa peste ele, apoi se opri asupra ultimei file, care mişuna de viermişori argintii.

Se ridică, se întoarse cu spatele ; privirea i se stinse din nou.

— O viaţă a profetului — zise — nimic cu privire la Sicilia ; o viaţă a profetului. Există o sumedenie.

Don Giuseppe Vella întoarse o faţă radioasă spre monseniorul Airoldi.

— Excelenţa-sa zice că e vorba de un codice preţios. Nu mai există un altul la fel nici măcar pe meleagurile sale. Se povesteşte într-însul despre cucerirea Siciliei, despre evenimentele din timpul dominaţiei...

Monseniorul Airoldi se îmbujoră de bucurie şi, bîlbîind emoţionat, zise :

— Întreabă pe excelenţa-sa... Uite : întreabă-l dacă se aseamănă, ca formă, cu *Cronica de la Cambridge*, ori ştiu eu... cu *De rebus siculis*[1]...

Călugărul capelan Vella nu era un om care să se sperie din pricina unei întrebări atît de vagi, se simţea pregătit să răspundă la altele mult mai grele. Se întoarse spre excelenţa-sa.

— Monseniorul e dezamăgit că acest codice nu tratează despre treburile siciliene. Dar doreşte să ştie dacă asemenea vieţi ale profetului se află oare la Cambridge ori în alte părţi din Europa.

— În bibliotecile noastre sînt multe : nu ştiu dacă la Cambridge ori în alte oraşe ale Europei se găsesc... Îmi pare rău că i-am pricinuit o decepţie monseniorului. Dar aşa stau lucrurile.

„Ei nu, lucrurile nu stau chiar aşa !" cugetă *don* Giuseppe ; şi zise monseniorului :

— Excelenţa-sa nu cunoaşte *De rebus siculis*, fireşte...

— Fireşte, mda... zise, cam încurcat, monseniorul.

— Dar ştie despre *Cronica de la Cambridge*... El spune că acest codice e cu totul altceva : e vorba de o colecţie de scrisori, de rapoarte... În sfîrşit, treburi ale ocîrmuirii.

Ideea de a urzi toată această înşelătorie îi venise călugărului capelan Vella îndată ce monseniorul Airoldi propusese o plimbare la mănăstirea San Martino, unde, îşi amintise monseniorul, se afla un codice arab pe care-l adusese la Palermo, acum un veac, *don* Martino La Farina, bibliotecarul Escurialului. Nici nu se putea o mai bună ocazie pentru a afla ce cuprinde acel co-

[1] Despre istoria siciliană (în lb. lat.).

dice : un arab cunoscător în ale literaturii şi istoriei, un interpret ca Vella...

Abdallah Mohamed ben Olman, ambasador al Marocului la curtea din Neapole, se găsea la Palermo în acea lună decembrie a anului 1782, din pricina unei furtuni ce făcuse să se spargă de coastele siciliene corabia cu care naviga spre Maroc. Viceregele Caracciolo, care ştia cît de mult ţine guvernul din Neapole să păstreze bunele raporturi cu piratereasca lume arabă, abia aflã despre dezastru că, acţionînd în acest sens cu o învăluită solicitudine, trimise litiere şi trăsuri, cu o escortă în toată legea, să-l ridice pe ambasador care rămăsese părăsit pe plajă, printre bagajele sale. Dar îndată ce ambasadorul sosi la palat, viceregele îşi dădu seama că e cu neputinţă să se înţeleagă cu el : nu cunoştea franceza, nu cunoştea nici măcar napolitana. Din fericire, cineva îi sugeră să fie chemat acel capelan maltez care hoinărea prin oraş mereu singur, mereu încruntat ; nu se ştia ce vînt îl azvîrlise în „fericitul" oraş Palermo.

I volanti [1] trimişi pe urmele lui Vella îl căutară cu sufletul la gură prin tot oraşul. Căci în casa nepoatei sale, care-i oferea o ospitalitate lipsită de confort, putea fi găsit doar în timpul nopţii şi la orele de masă ; în tot restul timpului se afla în oraş, reţinut la îndoita sa profesiune de călugăr capelan al Ordinului de Malta şi *numerista* [2] la loterie. Această din urmă activitate îi oferea

[1] Curieri, cercetaşi.

[2] Numerist, om care trăieşte din vînzarea de „numere cîştigătoare" la loterie.

cele de prisos, pe cînd cea dintîi îi dădea cele de trebuinţă. De altfel, n-o ducea prea rău ; doar că nu era în stare să se lipsească de ospitalitatea nepoatei sale : ospitalitate nespus de împovărătoare, alături de o jumătate de duzină de copii scuipaţi parcă din gura iadului şi de un cap al familiei, soţul nepoatei şi tatăl acestor copii, trîndav şi beţiv.

Pînă la urmă, unul din acei *volanti* reuşi să-l găsească. Şedea în prăvălia unui măcelar în Albergaria ; era ocupat cu tălmăcirea unui vis cam confuz ; deoarece călugărul capelan nu era numai *numerista,* ci şi tălmăcitor de vise. Din visele ce i se istoriseau, el alegea doar elementele care puteau să se închege oarecum într-o povestire, iar imaginile care apăreau mai deosebite în cuprinsul povestirii le traducea în numere. Şi nu era de loc o treabă uşoară să reduci la cinci numere visele oamenilor din Albergaria şi din Capo (acestea erau cele două cartiere la care îşi limita activitatea) ; vise care nu se mai sfîrşeau, ca poveştile *Regilor Franţei* [1], care se destrămau într-un haos de imagini, care se pierdeau în mii de pîrîiaşe obscure. În acela pe care măcelarul i-l povestea tocmai în clipa sosirii curierului, nu apăreau nici mai mult nici mai puţin decît un porc care rîdea, viceregele, o vecină, o ghiftuială cu cuscus [2] şi... Acestea erau elementele pe care capelanul reuşise să le extragă din acel vis formidabil.

[1] Roman cavaleresc scris de Andrea Barberino, la sfîrşitul sec. al XIVlea, începutul sec. al XV-lea.

[2] Fel de mîncare (la arabi).

Ascultă mesajul curierului şi i se păru de bun augur că această chemare a viceregelui îl găsise tocmai în clipa cînd era pe cale să-i dea viceregelui visat de măcelar un număr.

Zise curierului :

— Vin îndată — şi îl întrebă pe măcelar : — L-ai visat pe vicerege în exerciţiul funcţiunii ori în particular ?

— Cum ? — făcu măcelarul.

— Zic : era într-un cortegiu, într-o procesiune, ori era singur ?

— L-am visat între patru ochi, eram numai noi doi, el şi cu mine.

— Viceregele 11 — Cuscus 31... Porcul face 4...

— Dar porcul rîdea — preciză măcelarul — rîdea tare de tot.

— Şi îl vedeai că rîde ori numai îl auzeai ?

— Acum cînd stau să mă gîndesc, mi se pare că atunci cînd a început să rîdă nu l-am mai văzut.

— Adaugă atunci 77... Şi 45 pentru vecină.

Îi făcu un semn curierului şi se îndreptă spre uşă.

— Părinte — strigă măcelarul — aţi uitat ceva.

— Dacă ţii neapărat, pune 80 — zise capelanul roşind. — Dar trebuie să fie numai cinci numere : îl scoţi pe 80, ori pe 77.

— Ba pe 80 nu — zise măcelarul.

Abatele ieşi drăcuindu-l.

Nervii viceregelui erau gata să plesnească. Călugărul capelan nu avu nici măcar răgazul să se închine că se şi pomeni cu ambasadorul Marocului în braţe, împins foarte prevenitor de Caracciolo.

— Să nu-mi spui că nu ştii arăbeşte — glumi acru viceregele — altfel te trimit la Vicariat.

— Un pic de arabă, ce-i drept, ştiu, zise *don* Giuseppe.

— Foarte bine... Aşadar, plimbaţi-l peste tot, daţi-i tot ce cere, mulţumiţi-l în toate privinţele, satisfaceţi-i orice capriciu : inclusiv femeile de moravuri uşoare ori doamnele din lumea bună.

— Excelenţă ! — protestă *don* Giuseppe arătînd spre crucea Ordinului de Malta pe care o purta pe piept.

— Scoate-ţi-o, şi du-te şi dumneata la femei : pun rămăşag că n-ar fi pentru întîia oară — îi răspunse viceregele, şi pe buzele lui înflori un surîs maliţios.

Din fericire, ambasadorul, nedezlipit din clipa aceea de Vella, ca un orb de călăuza sa, nu ceruse să fie dus la femei, deşi privirea sa leneşă şi lipicioasă se scurgea ca mierea în decolteul femeilor. În schimb, ceruse să vadă tot ce era arab în Palermo : şi de măsura în care *don* Giuseppe izbutea să-i satisfacă această pretenţie, uneori nimerind, alteori dînd greş, depindea buna dispoziţie a zilei. Noroc că monseniorul Airoldi, cu marea sa pasiune pentru istoria Siciliei şi pentru treburile arabe, se oferise drept călăuză a ambasadorului, cu *don* Giuseppe mereu între ei, ca interpret. Mai mult, monseniorul făcuse de-a dreptul plăcută şi chiar profitabilă sarcina lui *don* Giuseppe : seri delicioase petrecute printre femei încîntătoare, vrajă de lumini, de mătăsuri, de oglinzi, muzică înduioşătoare, cîntece suave. Apoi, delicatesele mesei, compania strălucită.

Și gîndul că toate acestea nu vor mai putea să dureze după plecarea lui Abdallah Mohamed ben Olman începu să-l roadă pe *don* Giuseppe Vella. Să întocmească iar socotelile unui cîștig meschin, ale veniturilor nesigure din tălmăcirea viselor, i se părea acum o soartă amară, deznădăjduită.

Astfel, de teamă să nu piardă anumite bucurii din care abia gustase, dintr-o zgîrcenie înnăscută, dintr-un tainic dispreț pentru semenii lui, apucînd din zbor ocazia pe care soarta i-o oferea, luînd asupră-și orice risc, cu gravitate și cu deplină luciditate, Giuseppe Vella se făcu protagonistul unei mari imposturi.

II

La 12 ianuarie 1783 Abdallah Mohamed ben Olman plecă. Cînd feluca ridică ancora, starea sa sufletească era în multe privințe asemănătoare cu aceea a însoțitorului și interpretului său : se simțea izbăvit, fericit. Nici vorbă, ambasadorul era ca un surdo-mut : totuși, *don* Giuseppe petrecuse zile pline de neliniște, trăind cu sufletul la gură, cum s-ar spune, de teamă că un gest de nemulțumire, o expresie prea grăitoare de contrarietate ar fi putut să reveleze monseniorului Airoldi și celorlalți că interpretul său nu e cu totul stăpîn pe limba arabă.

— Du-te-nvîrtindu-te — murmură *don* Giuseppe, în timp ce feluca se topea în linia de un arămiu-aprins a orizontului de amurg. Și deodată descoperi că uitase sau, mai exact, că nu știuse niciodată numele ambasadorului. Îl boteză din nou, în vederea funcției pe care i-o hărăzise în impostura plănuită, Muhammed ben Osman Mahgia, făcînd numaidecît o probă pentru a vedea reacția monseniorului.

— Scumpul nostru Muhammed ben Osman Mahgia, făcu el.

— Într-adevăr scump — zise monseniorul Airoldi — păcat însă că a ținut să ne părăsească atît de repede. Sfatul său ți-ar fi fost foarte prețios, în munca aceasta care te așteaptă.

— Vom ține legătura prin corespondență.

— Dar știi cum e, ochiul unui om ca el, alături de dumneata, oricînd prezent... Ai fi putut termina lucrarea mai repede, cu mai multă siguranță. Dacă Sicilia ar fi regat, nu numai cu numele, am fi pus totul în mișcare pentru a-l avea ca ambasador la Palermo pe scumpul nostru... Cum îi zice ?

— Muhammed ben Osman Mahgia.

— Așa... Dar sînt sigur că vei face totul cum e mai bine, chiar fără el... Și ține socoteală de nerăbdarea mea, de pasiunea mea : secole întregi de istorie, de civilizație dezgropate din bezna în care zăceau, readuse la lumina conștiinței ; o mare operă, dragul meu, o operă neasemuită, de care va rămîne legat numele dumitale, și al meu preasmerit.

— Oh, excelență... — protestă *don* Giuseppe.

— Da, da, va fi în primul rînd meritul dumitale : eu nu sînt, ca să zic așa, decît impresarul dumitale... Și, ca să nu uit : știu în ce condiții trăiești, în casa nepoatei dumitale : cartier zgo-

motos, casă incomodă... Secretarul meu tocmai caută să-ţi găsească o locuinţă potrivită cu munca dumitale : convenabilă, liniştită...

— Sînt profund recunoscător excelenţei-voastre.

— Şi nu vei fi lipsit de alte semne ale bunăvoinţei mele, ale bunăvoinţei mele interesate... Interesată, ţine minte, interesată — sublinia el zîmbind şi întinzîndu-i mîna spre a fi sărutată. Se urcă în litiera aurită, făcînd un efort, gemînd uşor. Lacheul închise uşa dinafară : de dincolo de geam monseniorul schiţă un semn de salut, de binecuvîntare. *Don* Giuseppe rămase nemişcat, cu mîna pe crucea Ordinului de Malta, pe inimă — ca spre a-şi reţine pornirea, bucuria năvalnică a riscului, a victoriei.

Scufundat în gîndurile sale, se îndreptă spre casă traversînd Kalsa, un cartier foarte populat. Femeile îl arătau cu degetul, copiii strigau după el : „Popa care a fost cu turcul, popa turcului" — căci, întovărăşindu-l pe marocan, devenise popular. *Don* Giuseppe nici nu-i auzea măcar. Înalt, robust, păşind încet şi solemn, cu chipul său măsliniu, cu un aer grav şi cu privirile aţintite drept înainte, cu crucea cea mare a Ordinului de Malta pe piept, îşi vedea de drum prin pulberea omenească. În capul său continua într-una jocul cu zaruri al datelor şi numelor şi acestea se învîrteau în jurul hegirei [1], în era creştină, în timpul întunecat şi neschimbător al viermuielii omeneşti din Kalsa ; se amestecau alcătuind o

[1] Fuga lui Mohamed — de la 622 — de la Mecca la Medina (dată de la care începe era mahomedană).

cifră, un destin ; se agitau apoi iar, ciocnindu-se între ele, înăuntrul trecutului orb. Fazello, Invegea, Caruso, *Cronica din Cambridge*, iată elementele jocului său, zarurile aventurii sale. „Trebuie doar să procedez metodic" îşi zicea el, „şi cu atenţie" : şi totuşi nu-şi putu stăpîni un tremur lăuntric, căci aripa misterioasă a mîhnirii atinse în treacăt recea impostură, şi din această pulbere se înălţă o preaomenească melancolie.

III

— Excelenţa-voastră — zise marchizul di Geraci — a avut norocul de a găsi codicele arabe : dar eu mă întreb, pe unde vor mai scormoni cercetătorii care, mîine-poimîine, îşi vor pune în gînd să facă istoria Sfintei Inchiziţii în Sicilia.

— Vor mai fi existînd documente în alte cancelarii, în alte arhive — zise, puţin cam încurcat, monseniorul Airoldi — şi apoi sînt cronicele, sînt jurnalele intime.

— Chiar excelenţa-voastră mă învaţă că nu e acelaşi lucru : să dai foc unei arhive ca aceea a Sfîntului Tribunal înseamnă o pagubă enormă, ireparabilă... Va mai trece timp pînă cînd se va da de urma documentelor risipite, pînă cînd vor fi înseilate din nou... Şi-apoi, jurnalele intime ! Unuia îi ajunge la ureche o neghiobie şi o trece în jurnalul său : ca marchizul de Villabianca ; ăsta colecţionează toate bîrfele ; o sută de ani de acum înainte se va putea rîde citindu-i-se jurnalul.

— Şi ce vrei, dragă marchize ? Acum lucrul s-a hotărît : viceregele nostru a vrut să-şi satisfacă acest capriciu.

— Un capriciu de *paglietta* [1], dacă excelenţa-voastră ţine cu tot dinadinsul să-l considere un capriciu.

— Sssst — făcu monseniorul punîndu-şi degetul arătător pe buze, pentru a-l face să tacă.

— Mă doare-n..., excelenţa-voastră să mă ierte, de el, de credincioşii şi de zbirii săi. Mie-mi place să le spun lucrurilor pe nume : ceea ce excelenţa-voastră numeşte capriciu, eu numesc delict. Să dai foc arhivelor Sfintei Inchiziţii ! Să dai astfel pradă flăcărilor, ca pe-un nimic, trei secole, trei secole care pretindeau ceva mai mult decît o simplă flăcăruie pentru a fi şterse ; un patrimoniu, o bogăţie care aparţinea tuturor : şi nouă, clasei noastre, îndeosebi...

— *Deus, judica causam tuam* [2] — zise ironic avocatul Di Blasi : era un motto al Inchiziţiei, pe care viceregele pusese să-l şteargă de pe frontonul palatului Steri.

Marchizul îi aruncă o privire chiorîşe.

— Şi mă întreb — continuă el, cu mai mult elan — cum de s-a lăsat tîrît arhiepiscopul să asiste la o asemenea *vastasata* [3].

— N-a fost o *vastasata :* marchizul Caracciolo a vrut să arate tuturora înţelesul clar, să le dea avertismentul precis că timpurile sînt în plină schimbare, că trecutul, un anumit trecut, trebuie

---

[1] Avocat chiţibuşar, şiret.
[2] Doamne, fii judecător în procesul tău (în lb. lat.).
[3] Devastare.

să aibă soarta pe care o au hainele ciumaţilor : să fie pus pe rug... — zise Di Blasi.

— Iar în ce priveşte intervenţia eminenţei-sale... Ce să-ţi spun ?... Timpurile se schimbă, cum prea bine spune avocatul — zise monseniorul Airoldi.

— Un oarecare D'Alembert — interveni principele di Cattolica — a publicat în *Mercure de France* o scrisoare pe care i-a scris-o *paglietta* al nostru în privinţa asta : să mori de rîs, nu alta, atîta e de ridicolă... Închipuiţi-vă, spunea că a plîns cînd secretarul guvernului a dat citire în public decretului de abolire... L-aţi văzut plîngînd ?

— Eu nu eram acolo — zise marchizul dispreţuitor.

— Eu eram — zise Di Blasi — şi vă asigur că viceregele era într-adevăr mişcat. Şi eram şi eu.

— O să împrumut *Mercure de France* — zise principele di Cattolica privindu-l cu dispreţ pe Di Blasi şi întorcîndu-se spre marchizul di Geraci — şi o să vi-l citesc : e de rîs, vă spun eu, să mori de rîs, nu altceva — şi porni rîzînd, dar se întoarse brusc şi apucă braţul marchizului. Pot să-ţi spun ceva ?

Marchizul făcu o mutră acră, îşi roti privirile în jur ca spre a cere ajutor. Îl urmă.

— Marchizul are un dinte împotriva viceregelui — îi explică monseniorul Airoldi lui *don* Giuseppe Vella, care stătea alături de el — închipuie-ţi că a primit ordinul de a nu mai face uz de anumite titluri : prim-conte de Italia, prim-senior al celor două Sicilii, principe al Sfîntului

Imperiu Roman... Mai poţi oare să trăieşti fără asemenea titluri ?

Giovanni Meli, care părea pe jumătate adormit în fotoliu, se trezi simţind izul înţepător al bîrfei. Cu un aer compătimitor, ca şi cum ar împărtăşi într-adevăr necazurile principelui di Cattolica, zise :

— Bietul principe ! A obţinut din Neapole, de la creditorii săi, un răgaz de şase luni ca să-şi plătească datoriile. Şi cînd colo... viceregele îi cere să plătească numaidecît !... Ce timpuri ! — şi-şi lăsă pleoapele peste licărirea ironică a ochilor, apoi le ridică iar, privind în jur cu nevinovăţie. — Fără să mai vorbim de acel biet principe de Pietraperzia, care stă la Castellammare pe degeaba, zău aşa, pentru o nimica toată : atîta doar că a dat sălaş unor asasini, bietul principe... Cînd s-a mai pomenit oare ca un nobil să sfîrşească la puşcărie pentru un lucru asemănător ?

— Un caz nemaipomenit — zise *don* Vincenzo Di Pietro care, trecînd, prinsese ultima frază ; era aspru, indignat.

— Nobilii sînt sarea pămîntului Siciliei — zise Giovanni Meli.

— Chiar aşa cum spui — zise *don* Gaspare Palermo.

— Privilegiul, libertatea Siciliei — adăugă *don* Vincenzo.

— Care libertate ? — întrebă avocatul Di Blasi.

— Nu aceea la care te gîndeşti dumneata, fără-ndoială — răspunse sec *don* Gaspare.

— Egalitatea ! — făcu *don* Vincenzo, batjocoritor ; şi schimbîndu-şi vocea, maimuţărindu-se, adăugă — *Raţiunii suficiente îi repugnă inegalitatea între oameni...* Raţiunea suficientă : socoteală de oameni smintiţi !

Avocatul Di Blasi îşi păstră calmul. Aluzia la un studiu al său, publicat cu vreo cinci ani înainte, îl rănea : prin felul nepoliticos în care fusese făcută, prin tonul batjocoritor ; dar, întrucît el însuşi nu mai preţuia prea mult acel studiu, socotea că greşise publicîndu-l : i se părea acum aproximativ, inadecuat, ba chiar naiv.

— Găsiţi poate că dizertaţia lui *don* Antonino Pepi cu privire la inegalitatea naturală a oamenilor e mai convingătoare — zise el cu o uşoară ironie.

— Dacă *don* Antonino Pepi a scris că oamenii nu sînt egali, sînt de acord cu el... Dar, între noi fie zis, în ce mă priveşte, eu mă şterg la fund cu toate eseurile şi dizertaţiile astea.

— Faceţi foarte bine ! — strigă Meli, cu un entuziasm atît de viu încît *don* Vincenzo rămase perplex, bănuitor. Nu se putea ca în entuziasmul acela să nu se ascundă înţepătura, vîrful unui ac cu venin : mîzgălitorii ăştia de hîrtie fac parte cu toţii din aceeaşi şleahtă.

Din fericire, era timpul să se aşeze la masă, adică la joc. Porniră cu toţii în roi spre sălile pe care valeţii le pregătiseră de mult. *Don* Gaspare şi *don* Vincenzo plecară.

— *Don* Rosario Gregorio — zise Meli trecînd la un alt subiect, cu vocaţia sa de a stîrni în mod bizar reacţiile semenilor săi — spune tot soiul de aiureli : că nu ştiţi o boabă arăbeşte, că sînteţi pe cale de a născoci întreg conţinutul codicelui de San Martino.

îi vorbea lui Vella : acesta avu un gest de surpriză, dar răspunse apoi cu răceală.

— Şi de ce nu vine să-mi spună mie toate acestea ? I-aş dovedi că se înşală... Şi apoi, aş avea atît de multă nevoie de ajutorul lui, de ştiinţa lui ! În loc să ne ponegrim cu asemenea clevetiri, am putea să lucrăm împreună, am putea să ne dăm concursul la această operă care numai Dumnezeu ştie cîtă trudă şi nelinişte mă costă... — ultimele cuvinte izbucniseră patetice, înlăcrimate.

— Vedeţi cît e de înţelegător capelanul nostru ? — zise monseniorul Airoldi lui Meli. O inimă de aur. Un om plin de răbdare, smerit...

Vella se ridică. Izbutea perfect să dea mîniei aparenţa virtuţii ofensate, a martiriului plin de resemnare.

— Dacă excelenţa-voastră permite... Aş vrea să-mi abat puţin gîndurile în altă parte.

— Du-te, du-te — îl îndemnă grijuliu monseniorul.

Don Giuseppe se îndreptă spre sălile în care se juca ; îi făcea plăcere să vadă banii curgînd pe mesele de joc, să vadă cum lovitura destinului porneşte dintr-o carte, dintr-un număr, să observe diferitele reacţii ale gentilomilor şi doamnelor. De fapt, se considera o lipsă de delicateţe ca cineva să asiste la joc fără a lua parte la el : dar pentru un preot, pe care atît venitul cît şi convenienţele îl împiedicau să se aşeze la masa de joc, se făcea excepţie de la regulă. *Don* Giuseppe trecea de la o masă la alta, oprindu-se acolo unde se juca cu mai multă înverşunare. De altfel, era un joc care îi producea o emoţie cu totul deosebită : se chema *biribissi* şi aducea cîştigătorului de şaizeci şi patru de ori miza. Era, se înţelege, un joc interzis, ceea ce dădea în plus jucătorilor plăcerea de a sfida autoritatea, care e întotdeauna intrusă. O singură carte, un singur număr, făcea uneori să se piardă un domeniu întreg. *Don* Giuseppe, care avea imaginaţie, vedea pe cartea aceea, pe numărul acela, cum apare, vie, harta domeniului : cîmpia adevărată, aspră, cu veniturile sale reale, fără nimic idilic, fără nici o Arcadie. Iar cîte unul din acei seniori chiar că nu mai avea nici un domeniu de pus ca miză. Atunci, azvîrlea în joc trăsura care-l aştepta în curte ori vreun valet care avea o îndemînare deosebită la pieptănat. Persoane însemnate, destinate să piardă. Ghinionul, ca un şarpe, alerga de la un jucător la altul, apoi venea să se încolăcească în jurul lor şi nu-i mai lăsa toată seara.

Mai erau apoi femeile. Jucau distrat, fără pasiune, parcă neţinînd nici o socoteală a banilor : oncii, scuzi, ducaţi de argint. Lui *don* Giuseppe i se părea că banul era parcă esenţa, calitatea acelei lumi feminine : voce, rîs, melodie, esenţă corporală şi iluzorie în acelaşi timp, oglindă şi ecou. Simţea confuz fascinaţia pe care o exercita asupra lui această lume ; dorinţă şi respect, răutate şi castitate, toate se agitau înlăuntrul său. Dar fără nici o dramă : Vella se mulţumea să privească liniştit.

Şi în timp ce mînia i se astîmpăra, iar ochii săi se bucurau de toată graţia pe care Dumnezeu a

revărsat-o în monezile de argint şi în sînii strălucitori, monseniorul Airoldi le spunea lui Meli şi lui Di Blasi :

— Îl vedeţi ? Un om care se înduioşează uşor, impresionabil, susceptibil... Şi deosebit de sensibil la aprecierea lui Gregorio : omul a cărui erudiţie o admiră nespus, ca să nu mai vorbim de inteligenţă... Şi nu izbuteşte să înţeleagă de ce are o asemenea atitudine şi, la drept vorbind, nici eu n-o înţeleg : o atitudine invidioasă, meschină... Ca să fiu sincer, mă tulbură şi pe mine. Şi din respect pentru mine ar trebui, dacă nu să tacă, măcar să fie ceva mai atent.

— Excelenţa-voastră socoate cu totul lipsite de temei bănuielile lui Gregorio ? — întrebă Di Blasi.

— Cu totul, dragul meu, cu totul. Şi te las să judeci singur : avem în faţa noastră un om fără cultură, nepregătit... — se întoarse spre Meli — dumneata, care îl cunoşti bine, poţi să spui : crezi că Giuseppe Vella cunoaşte literatură, istorie ?

— E un dobitoc — exageră Meli.

— Atunci cum e cu putinţă ca un asemenea om să plăsmuiască din nimic o întreagă perioadă a istoriei pe care eu, de bine, de rău, sînt în măsură să o verific ? Cum poate un asemenea om să urzească o înşelătorie pe care nici Gregorio, el însuşi, n-ar fi în stare să o ducă la capăt ?... Credeţi-mă... Vella cunoaşte araba. Şi vă mai spun ceva : nu cunoaşte decît araba, în limba noastră nu e în stare să pună pe hîrtie o singură iotă.

IV

În casa pe care monseniorul Airoldi i-o pusese la dispoziţie, atît de largă, de luminoasă, deschizîndu-se într-o parte spre cîmp, cu o grădiniţă împrejmuită, în care cobora din cînd în cînd ca să se dezmorţească ori să-şi facă siesta, una din camere devenise aidoma tainicei încăperi a unui alchimist. Giuseppe Vella îşi ţinea aici feluritele cerneluri, cleiuri dispuse după culoare, intensitate şi durabilitate : foiţele de aur foarte subţiri, transparente, bătînd uşor în verde, topurile intacte de hîrtie veche, grea, hîrtii de calc, matriţe, creuzete, metale — toate materialele şi instrumentele imposturii.

Mai întîi, desfăcuse codicele filă cu filă. Amestecase apoi cu băgare de seamă teancul de foi, cum se amestecă un pachet de cărţi de joc. Căci tot joc era şi ceea ce făcea el — un joc de mare abilitate, de mare risc. La sfîrşit, n-a scăpat din vedere să taie teancul, ca să-i aducă noroc. Apoi foile au fost aşezate din nou cu multă răbdare şi tenacitate în legătura lor. Prin aceasta, viaţa lui Mahomed devenise îndeajuns de încurcată : genealogia sa era întretăiată de evenimente ca războiul din Du'Amarra, bătălia din Ohod ; revelaţiile Coranului în ziua bătăliei din Ohod erau încurcate, căci printre ele apărea pomelnicul numelor unor convertiţi, şi altele. Dar numai atît nu era de ajuns. Venea acum partea cea mai delicată a operaţiei : totala corupere a textului, transformarea caracterelor arabe în caractere pe care hotărîse să le cheme maurosici-

3—1936

liene, şi care nu erau decît malteză, dialect de Malta transcris în alfabet arab. Aşadar, nu făcea altceva decît să transforme un text arab într-un text maltez transcris în caractere arabe, o viaţă a lui Mahomed, scrisă în arabă, într-o istorie a Siciliei, scrisă în malteză. De altfel, făcea totul fără o prea mare acurateţă, şi aceasta în mod voit. De aceea, *don* Giuseppe Callaje, un maltez care cunoştea bine araba, se văzu nevoit, mai tîrziu, să declare că i se părea că e o malteză scrisă cu caractere arabe.

Don Giuseppe îmbogăţea deci codicele cu beţişoare uşoare, fremătînde ca nişte picioare de muscă, cu punctuleţe, cîrlige şi sedile, distribuindu-le cu atenţie, cu o mînă sigură. Şi apoi, după ce trecea peste ea o ceară incoloră, întindea pe fiecare pagină, cu un cuţitaş de lemn, o foiţă de aur extrem de subţire pentru a da textului o patină uniformă, ca să nu se poată deosebi cerneala nouă de cea veche. După această operaţie de ordin lingvistic, care cerea o mare îndemînare, trecu la o altă activitate, în care erau angajate la maximum atît studiul cît şi fantezia : crearea din nimic, sau aproape din nimic, a întregii istorii a musulmanilor din Sicilia.

Era înclinat să nu ţină socoteală de puţinul pe care alţii l-au pus în lumină sau inventat, „foarte probabil că l-au inventat", socotea el, în legătură cu această istorie. Ar fi lucrat cu mai mult entuziasm, lăsîndu-se întru totul în voia imaginaţiei şi inspiraţiei. Dar monseniorul Airoldi era un cunoscător meticulos a tot ce se scrisese despre Sicilia pînă în acel moment, în greacă, latină şi în limbile europene. Şi pe urmă, mai era acel Rosario Gregorio, ca un dulău gata să te ia în colţi, să te sfîşie. Aşadar, era nevoie de studiu : pentru a pune de acord fantezia cu unele noţiuni răzleţe, pentru a evita — lucru care din păcate i s-a întîmplat pe la începuturile aventurii sale — să atribuie unui personaj acţiuni pe care le săvîrşise altul, cum a fost ordinul de a invada Sicilia, pe care l-a atribuit lui Ibrahim ben Aalbi, deşi fusese dat de Ziadattallah. Echivoc care i-a produs monseniorului o gravă perplexitate, risipită doar prin sosirea la timp a unei medalii, spre întărirea exactitudinii codicelui şi a competenţei traducătorului. Această medalie monseniorul o primise în dar din partea ambasadorului marocan, dar ea îl costase pe *don* Giuseppe un efort imens ca s-o producă în casă, fiind întîia sa operă de acest gen.

Un altul n-ar fi rezistat, i-ar fi plesnit nervii de atîtea temeri neîncetate, de atîta încordare a atenţiei asupra unui material perfid care-i aluneca printre degete. Ca să nu mai vorbim de munca mecanică a gravării, a topirii, a... restaurării (în felul său, adică în sensul imposturii). *Don* Giuseppe, în schimb, se simţea liber ca o pasăre în văzduh. Ba chiar se îngrăşa, văzînd cu ochii. Răuvoitorii ziceau că-i strălucea pielea ca unui cal bine hrănit de un stăpîn grijuliu. Emoţia riscului era elementul său ; dar tot element al său erau mîncarea bună, banii în pungă, justa măsură a bucuriei, ca posibilitate dacă nu ca împlinire, la care, în sfîrşit, ajunsese.

Se scula în zori de zi, după cinci, cel mult şase ore de somn adînc. Cu capul odihnit, aşternea pe hîrtie vreo zece rînduri din lucrarea care în fața lumii întregi urma să fie traducerea codicelui San Martino, adică a *Codicelui Sicilian ;* controla, după tabele cronologice şi genealogice pe care şi le pregătise, dacă nu scăpase nimic contradictoriu, nimic eronat. În caz că rămînea vreo îndoială, consulta textele. Dacă nici textele nu izbuteau să-i spulbere îndoiala, lăsa un loc gol, trimiţînd cu un asterisc la partea de jos a foii, unde se aflau vagi adnotări, monseniorul Airoldi urmînd să-i sugereze o interpretare. După aceea, recopia stîlcind şi de-a valma frumuseți orientale şi erori de gramatică italiană. Drept îndreptar în aceste erori, uneori foarte pitoreşti, folosea *Rudimentele limbii italiene* a abatelui Pierdomenico Soresi.

O mică recreaţie : ciocolata caldă, pandişpanul moale de care prin grija măicuţelor de la Pietate nu ducea lipsă. Apoi o priză tihnită de tutun şi cei cîțiva paşi în grădina care strălucea încă de rouă şi răspîndea o plăcută umiditate. În acele clipe simţurile lui *don* Giuseppe, trezite de pandişpanul măicuţelor — mai mult de culoarea şi de consistenţa lui decît de gust — erau cuprinse de beţie. Lumea care apunea, ca impostură, se înălţa într-o undă de lumină, năpădea realitatea, o pătrundea, o transfigura. Din elementele apă, femeie şi fructe izvora dulceaţa de a trăi. Şi *don* Giuseppe se lăsa în voia lor, ca guvernatorul ori emirul a căror existenţă o născocea zilnic.

Dar lucrarea nu-i permitea o zăbavă prelungită. *Don* Giuseppe se întorcea la ingrata muncă de gravor, de al cărei rezultat depindea liniştea prînzului pe care — făcînd două lucruri deodată — îl pregătea chiar la focul în care se topeau aliajele. După aceea, digestia în grădină, sub umbrar ; somnul îl cuprindea pe nesimţite. În sfîrşit, urma o oră dedicată, cum spunea în sinea lui, decorării codicelui şi, din cînd în cînd, desenării de medalii şi monede.

Ajungea astfel la ora rugăciunii ; clopotele îl prindeau pe stradă, în timp ce se îndrepta spre palatul monseniorului Airoldi sau spre alte locuri de întîlnire sau de petrecere.

În ce priveşte liturghia pe care avea datoria să o slujească zilnic, întrucît obţinuse, pentru marea operă la care era înhămat o autorizaţie de a o oficia pe micul altar ce şi-l făcuse în casă, adesea i se întîmpla să uite de ea.

V

Una după alta, zilele se rostogoleau şi se topeau în acea masă obscură, în acel haos din care Giuseppe Vella chema la viaţă, în urma unui studiu plin de răbdare şi cu o fantezie viguroasă, imami, emiri şi califi. În lumea pe care *don* Giuseppe o frecventa acum cu multă asiduitate, timpul părea scandat de acţiunile nesăbuite ale lui Caracciolo, de aşa-numitele *caracciolate*. În lumea aceea, care le dăduse a-

ceastă poreclă, ele stîrneau un frenetic ecou de dispreţ şi mînie.

Principele de Trabia pusese mîna pe condei în numele întregii nobilimi : „În fiecare zi se înalţă rugi arzătoare spre Cer, ca să inspire Inimii Suveranilor noştri o hotărîre care să fie asemănătoare cu eliberarea dintr-o sclavie mai cumplită decît aceea îndurată de Poporul lui Izrael în Babilonia. Legile şi ordinele Regelui nu mai sînt respectate !... Totul se întemeiază pe o legislaţie mai crîncenă decît aceea a Divanului. Fiecare ar vrea să fugă de orice funcţie, şi singurătatea ar fi de preferat, dacă o anumită rînduială mecanică a afacerilor mutuale n-ar aduce cu sine nevoia de a te opri într-o ţară care a devenit acum un labirint al nenorocirilor şi al celei mai profunde tristeţi." Scrisoarea era adresată marchizului della Sambuca, ministru la Neapole. Iar aluziile la divan ieşiseră de sub pana prinţului tocmai din pricina zarvei nesfîrşite care se iscase în jurul *Codicelui Sicilian* pe care Vella îl traducea şi despre care monseniorul Airoldi începuse să dea sfoară prin saloane. Ici-colo apăreau în oglinda modei mici elemente pestriţe împrumutate din cele 1001 de nopţi, iar Vella, pe cît părea de închis şi de melancolic, le făcea doamnelor impresia că, într-un fel sau într-altul, era deţinătorul unui secret ; avea acea dimensiune erotică, misterioasă, care apărea uneori în licărul unui evantai — al evantaielor care, inspirate tocmai din acele nopţi fabuloase, se deschideau arătînd imagini de împreunări neobişnuite, de vajnice plăceri şi, adeseori, sfîrşeau prin a fi sechestrate, ca marfă de contrabandă, şi arse de mîna gîdelui în faţa palatului Steri.

Asemenea evantaielor, orice modă venea din Franţa : şi prindea viaţă străbătînd o societate care, mai mult ca oricare alta, era un labirint al voluptăţii şi al trîndăviei, şi care palpita de emoţie numai şi numai la peripeţiile jocului de *biribissi* şi ale adulterelor. Fără îndoială, Caracciolo provoca multă bătaie de cap. Doamnele nu mai aveau voie să se împodobească cu crucea în formă de crin verde pe fond vineţiu, care era semnul distinctiv al familiilor Inchiziţiei şi, de altfel, nici nu se mai bucurau de imunitatea respectivă. Din această pricină, dacă vreo înaltă doamnă s-ar fi lăsat pradă unui capriciu, unei imprudenţe, i s-ar fi putut întîmpla, ca principesei de Serradifalco, să fie arestată ca o *cassariota*[1]. Mai era, apoi, taxa pe trăsuri, sechestrarea acelor landouri ai căror proprietari refuzaseră să o plătească, precum marchiza di Geraci, ducele di Cesarò. Şi captura ducelui de Sperlinga : pentru omucidere comisă în cine ştie ce tulburare nervoasă ! Fără să mai punem la socoteală cele nouă slujbe, cu onorariile lor grase, care fuseseră luate nobilimii şi încredinţate unor funcţionari ; sau cele cinci prelaturi, cu venituri îmbelşugate, smulse Bisericii. *Caracciolatele* se ţineau lanţ, spre paguba bieţilor preoţi, a Bisericii : interdicţia de a scoate bani de etolă neagră, adică obolul pe înmormîntări ; de a colecta bani pentru liturghii şi opere de binefacere ; ba una, ba alta, nu era

[1] Femeie de moravuri uşoare.

zi în care să nu scornească o nouă samavolnicie, să nu-şi vîre nasul său voltairian în trebu-rile religiei.

Un val de compătimire pentru religia înjosită îi agita pe nobilii care într-o după-amiază de sfîrşit de iunie, scăldată de uşoara briză care venea dinspre mare, stăteau de vorbă în cercul lor din Piaţa Marina. Căci se apropia sărbătoarea Sfintei Rozalia şi Caracciolo hotărîse să facă economii, să reducă de la cinci la trei zile iluminaţia şi focurile de artificii pe care oraşul le datora acestei sfinte. Decizie atît de gravă, încît nici măcar acei nobili, puţini, foarte puţini la număr, care erau devotaţi viceregelui, nu aveau curajul să o justifice. De aceea, Regalmici, Sorentino, Prades, Castelnuovo stăteau tăcuţi în mijlocul furtunii care se dezlănţuise. Numai Francesco Paolo Di Blasi încerca întrucîtva să se opună : avocat, *paglietta* şi el, nu chiar în regulă cu originea nobilă, avînd o rentă de vreo mie de oncii.

Baronul Mortillaro, în numele senatului palermitan, adresase o întîmpinare maiestăţii-sale împotriva hotărîrii blasfematorii a viceregelui, iar întîmpinarea era sprijinită la curte de o soră a sa, măritată cu un diplomat spaniol. Rezoluţia era aşteptată o dată cu sosirea poştei : dezgustul regelui, umilirea lui Caracciolo.

— Şi, pe deasupra, îi susţine pe jansenişti ! — rosti cu o voce tunătoare principele de Pietraperzia drept concluzie, încoronînd o nesfîrşită invectivă.

— Pe jansenişti ? — întrebă micul duce de Verdura îngrozit, fără să ştie exact ce erau acei jansenişti.

— Pe jansenişti, chiar aşa — confirmă principele.

— Cred că ducele ar vrea să ştie cine sînt janseniştii — interveni Di Blasi.

— Exact — făcu ducele.

— Păi, janseniştii sînt cei care plămădesc în felul lor problema graţiei divine. Sfîntul Augustin... În fine, o erezie întreagă... Dar dumneata — se întoarse el ca turbat spre Di Blasi — de ce te agiţi ? Dacă micul duce vrea într-adevăr să ştie ce sînt janseniştii, să-l întrebe pe preotul său confesor. Eu, în materie de credinţă, nu mă bag, nu mă amestec.

— Ai spus cu atîta oroare că viceregele îi ocroteşte pe jansenişti...

— Da, domnule, îi ocroteşte ; ocroteşte tot ceea ce poate să ducă religia la prăbuşire.

— Deci dumneavoastră ştiţi cu siguranţă că jansenismul poate să ducă de rîpă religia.

— Aşa mi s-a spus ; şi, dacă vrei să ştii, mi-a spus-o...

— Confesorul dumitale, fireşte.

— Confesorul meu. Şi are atîta ştiinţă, că poate să azvîrle din ea şi cîinilor.

— Şi cîinii, credeţi că ar aprecia-o ?

— Dumneata ai darul de a mă scoate mereu din sărite : uite c-am ajuns la cîini... Aici se vorbea despre sărbătoarea Sfintei Rozalia, dacă nu vă e cu supărare.

— Nu-i cu supărare...

— Ei, care va să zică: sărbătoarea trebuie să dureze cinci zile, iar cine vrea să facă economie n-are decît să o facă la el acasă... Şi dacă vor să repare stricăciunile făcute de cutremur la Messina cu paralele palermitanilor, cu bani sustraşi din suma destinată pentru sărbătoare, eu zic: să se gîndească fiecare la treburile lui; iar dacă Messina a suferit un dezastru, să rămînă cu el şi să se descurce singură... Mesinezii! Oameni care au încercat din totdeauna să „ardă" Palermo...

— Eu ştiu că *paglietta* nostru a făcut cîteva demersuri pentru mutarea capitalei de la Palermo la Messina — zise ducele de Cesarò.

— Îl auziţi? — urlă principele de Pietraperzia către Di Blasi, către Regalmici şi către toţi amicii lui Caracciolo. Şi vouă, palermitani, nu vi se întoarce stomacul pe dos?

— Viceregele nu are nimic împotriva oraşului Palermo — zise Regalmici — consideră doar că o concentrare a nobilimii în acest loc provoacă piedici, întîrzieri în munca guvernului.

— Cu alte cuvinte, are ceva cu noi — zise marchizul de Villabianca.

— Oare nu ştiaţi lucrul acesta? — întrebă surîzînd monseniorul Airoldi.

Ca de obicei, şedea la o parte, împreună cu Vella. Tocmai dăduseră socoteală de munca zilnică la *Codicele Sicilian,* iar acum, în tăcere, consumau un delicios *parfait* de lămîie. *Don* Giuseppe dădea pe gît cîte o lingură mare, care-l răcorea.

Marchizul de Villabianca îşi apropie scaunul de ei şi împărtăşi în şoaptă monseniorului:

— Ştiţi că viceregele a găsit azi-dimineaţă pe biroul său un bilet în care scria, cu litere mari, o *festa o testa?* [1].

— Adevărat? — exultă monseniorul.

— Mi-a spus-o confidenţial marchizul Caldarera care e un om al casei... Mi-a spus că viceregele arăta ca un taur furios...

— E limpede ca lumina zilei: vrea să lovească în noi, cu orice prilej, prin orice mijloace — spunea principele di Trabia.

— Dar lasă, că şi-a găsit naşul — făcu linguşitor baronul Mortillaro, făcînd aluzie la scrisoarea lui Trabia către ministrul din Neapole.

— Ei, nu ştiu, dragul meu, nu ştiu — zise Trabia. Şi adăugă cu convingere, cu durere: Mă tem că şi cei din Neapole şi-au cam pierdut capul; regele nu se mai poate bizui, cu deplină încredere, pe consilieri care să aibă o gîndire înţeleaptă şi o fidelitate încercată... Dacă proiectul pentru un nou recensămînt, pentru un nou cadastru, pe care marchizul Caracciolo l-a trimis, va fi aprobat, vom avea de înghiţit multe: vom plăti taxe pe domeniile noastre exact aşa cum plăteşte un burghez oarecare pe pogonul lui... — socotise că dă o dovadă de eleganţă, o dovadă a totalei sale seninătăţi, acordîndu-i lui Caracciolo titlu şi nume, în loc să-i dea porecla de *paglietta.*

— Şi nu vi se pare logic — zise Di Blasi — şi chiar mai mult decît logic, just, ca acel ce are jumătate de pogon să plătească pentru o

[1] Sărbătoarea sau capul.

jumătate de pogon, iar cel ce are o mie de pogoane să plătească pentru o mie ?

— Logic, just ? Eu spun că-i monstruos ! Drepturile noastre sînt sacrosancte : toţi regii au jurat să le respecte, toţi viceregii... Dumneata, care te ocupi de ordonanţe, ar trebui să ştii asta... Libertatea Siciliei, sfinte Dumnezeule ! — şi îşi ridică mîinile împreunate deasupra capului ca spre a o consfinţi.

— O ştiu, desigur : mai ştiu şi de uzurpări, de abuzuri... Dar, în afară de faptul că sînt multe de discutat despre privilegiu, în interiorul, ca să zic aşa, al privilegiului însuşi, mai rămîne de luat în considerare faptul că privilegiul în sine, adică ceea ce voi numiţi libertatea Siciliei, nu mai e în vigoare : e o nesfîrşită uzurpare care conţine altele, nesfîrşit de multe altele...

Cine ştie unde ar fi ajuns această discuţie dacă, desprinzîndu-se din grupul prietenelor sale, contesa de Regalpetra, splendidă în rochia ei de tafta fină cu dungi albe şi cireşii, ţinînd deschis evantaiul englezesc de dantelă pe sînii aproape goi, nu l-ar fi chemat pe Di Blasi.

— Vorbeau despre ceva important ? Scuză-mă, te-am chemat, pentru că voiam să-ţi spun acuma, dar chiar acuma, că am citit cărţulia aceea delicioasă pe care ai avut drăgălăşenia să mi-o împrumuţi. Delicioasă, da, delicioasă... Bineînţeles, puţin cam prea, cum să spun ? îndrăzneaţă... — zise, şi ridică evantaiul ca să-şi acopere cu cochetărie licărul maliţios al surîsului ce-i plutea în ochi. Dar, cum îţi

procuri dumneata toate cărţile acestea delicioase ? Toate cărţuliile acestea delicioase ?

— Am şi altele, mai voluminoase... Şi dat fiind că v-a plăcut *Les bijoux indiscrets*[1], toate operele domnului Diderot vă stau la dispoziţie.

— Aveţi şi altele ? Într-adevăr ?... Şi tot despre asemenea lucruri scrie domnul... ?

— ...Diderot. Nu, nu întotdeauna.

— Oh, *Les bijoux indiscrets,* ce carte extraordinară !... Mi-am dat drumul fanteziei, ghiceşte în legătură cu ce...

— În legătură cu ceea ce s-ar întîmpla dacă giuvaierurile prietenelor dumitale s-ar apuca să vorbească.

— Cum de-ai ghicit ?... Într-adevăr, mi-am dat drumul fanteziei : şi cu o plăcere, te asigur...

— Şi fac pariu că te-ai gîndit cam aşa : dacă giuvaierul unei anumite doamne ar fi vorbit în faţa viitorului soţ, această doamnă ar fi fost scutită să-şi petreacă noaptea nunţii sub cerul liber, în balconul unde a închis-o soţul ei dezamăgit...

— Pentru că n-ar mai fi avut loc nunta — zise contesa rîzînd cu lacrimi. Apoi, arătîndu-şi frumosul piept care se zbătea, în timp ce agita evantaiul ca să-şi răcorească obrajii aprinşi : Dar ştii că eşti extraordinar ? Îmi ghiceşti gîndurile.

— Mi-ar plăcea să ghicesc totul în legătură cu dumneata.

---

[1] *Bijuteriile indiscrete* (în lb. fr.).

— Încearcă... Dar cu o altă ocazie, mai bună — adăugă ea pe un ton contrariat, căci ducesa Leofanti, doamnă de o exasperantă virtute, tocmai se îndrepta spre ei. Aceasta, după ce îl salută cu un gest al capului pe Di Blasi, spuse cu o voce răgușită, bărbătească : Ați auzit teribila noutate ? Omul ăsta se leagă acum și de sfinți : Rozalia noastră, Rozalia noastră, cu nenumăratele ei minuni... Dar n-o va sfîrși bine, o să vedeți că bravul popor din Palermo nu va înghiți una ca asta...

Di Blasi își luă rămas bun înclinîndu-se și se întoarse din nou la grupul pe care-l părăsise. Grupul era mai curînd schimbător în jurul monseniorului Airoldi, marchizului de Villabianca și Vella, care n-aveau chef să se miște.

Acum se vorbea despre un merit, un foarte modest merit al lui Caracciolo, privind orașul Palermo : instituirea, din rentele Inchiziției care fusese suprimată, a unor catedre noi la Academia de Studii. Viceregele avea de gînd să instituie și altele, printre care una de arabă. Firește, această catedră era destinată capelanului Vella. Monseniorul Airoldi era bucuros, fără îndoială mult mai bucuros decît Vella însuși, care nu rîvnea la o catedră, ci la un suculent beneficiu ecleziastic — o rentă dintre cele mai bogate și mai sigure din cîte erau în regat. Cu toate acestea, îi surîdea ideea de a-și lărgi și complica jocul, de a se apuca de-o urzeală și mai primejdioasă, punînd pe roate o școală, o întreagă școală de cercetare a unei limbi arabe întemeiată, practic, de el, creată de el. Așa trece acrobatul, după ce a experimentat un număr îndrăzneț la un altul și mai temerar, și mai dificil.

VI

Sărbătoarea Sfintei Rozalia dură cinci zile, spre rușinea lui Caracciolo și spre marea bucurie a nobilimii și a plebei înfrățite în numele sfintei. După spusele afurisite ale unora care stăteau cu rîtul scufundat în troaca numitului Voltaire, fu josnic nedreptățită și Sfînta Cristina : căci ei, Cristinei, îi datora orașul Palermo evlavie și cinstire, înainte ca Rozalia, în toiul unei teribile ciume, să se fi arătat unui săpunar, încredințîndu-l că oasele aflate pe muntele Pellegrino sînt cu adevărat ale sale și informîndu-l că, trei zile după aceea, îl va lua ciuma, ca pe un bun creștin, de altfel. Informația din urmă, după spusele unui cronicar anonim, nu l-a determinat pe săpunar să bată în lemn și să înalțe rugi fierbinți ; ci, pentru anumite motive ale sale și ale vremii sale, să se resemneze : în cele trei zile cîte îi mai rămăseseră, omul nostru se apucă să ducă din casă în casă vestea bună a apariției sfintei, precum și a profeției care îl privea. Ceea ce îl făcuse pe drept cuvînt pe medicul de curte Marcu Aureliu Alaimo, care se pricepea mai mult la ciumă decît la lucruri cerești, să trateze acest caz ca pe o infracțiune la măsurile de siguranță. Din punctul de vedere al Sfintei Cristina, fusese desigur

o lipsă de lealitate : să profite de evoluţia, deja evidentă a bolii, şi să se prezinte cu aerul acela de fecioară, cu capul blond, încununat de trandafiri roz, drept mîntuitoare a oraşului. De aceea, după un secol şi jumătate de aşteptare, ea văzu, pentru o clipă, în acţiunea lui Caracciolo, ivindu-se speranţa unei revanşe.

După aceleaşi guri rele, Sfînta Cristina, dezamăgită că n-a văzut sărbătoarea scurtată, s-ar fi apucat să înfometeze ţara : activitate pe care, ca să spunem adevărul, o pornea, în dauna oraşului Palermo şi a întregii Sicilii, ori de cîte ori avea prilejul să abată poporul de la evlavia faţă de proteguitoarea în funcţie.

Istorioara aceasta, circulînd mereu, ajunse pînă la Caracciolo, care se veseli foarte. Dar foametea îl îngrijora mult de tot, de aceea se puse să-i studieze cauzele şi remediile.

Oraşul Palermo, în care pîinea nu lipsea, iar mercurialul era păzit cu străşnicie, se pomeni deodată năpădit de toţi înfometaţii regatului. Era o jale să vezi, zi şi noapte, pîlcuri de cetăţeni nevoiaşi adunaţi prin pieţe, cu foamea întipărită în ochi, cu mîinile descărnate întinse, cerşind pomană.

Pomană, nobilii făceau : în fiecare vineri, fiecărui năpăstuit care se prezenta la poarta cea mare, i se oferea de către un servitor scîrbit un pumn de grăunţe, de unde expresia „grăunţele de vineri", care a rămas proverbială, indicînd un ajutor, o despăgubire derizorie. Cu ocazia calamităţilor publice, făceau daruri excepţionale ; după cum în timpul doliilor familiale, cei săraci se rugau pentru răcorirea sufletului rudei

lor, coborît în focul purgatoriului : căci nici o familie siciliană, aristocratică ori plebee, n-a avut vreodată cea mai mică îndoială cu privire la destinarea pentru purgatoriu a sufletelor propriilor săi morţi.

Se poate spune că *don* Giuseppe Vella nici măcar nu-şi dădea seama că e foamete. Muncea cu înverşunare din zori şi pînă în amurg, iar serile şi le petrecea în sălile poleite cu aur, unde nu pătrundea nici măcar ecoul foametei. Toată Europa oamenilor de ştiinţă ştia acum de opera sa şi aştepta cu înfrigurare publicarea ei. Şi totuşi, începea să-l roadă o nemulţumire.

Era unul din acei oameni căroa nu le e de-ajuns să fie respectaţi, onoraţi, răsfăţaţi : ci vor să inspire teamă, să trezească în cei din jurul lor, într-un fel oarecare, frica. La urma urmelor, de ce să nu le fie teamă de el acestor nobili care începuseră să-l respecte ? Oare era chiar atît de greu pentru un talent ca al lui să îmbogăţească impostura dîndu-i o uşoară nuanţă de şantaj ?

De fapt, în nemulţumirea, în neliniştea sa, el se gîndise mai întîi să însufleţească încurcătura şi să-şi extindă şi mai mult faima, dînd de ştire că a găsit, în traducere arabă, unele cărţi ale lui Tit Liviu, de la a şaizecea pînă la a şaptezeci şi şaptea, adică tocmai cele şaptesprezece cărţi care lipseau lumii învăţaţilor. Dar nu se simţi pe deplin mulţumit de emoţia resimţită de acea aşteptare plină de încredere. De aceea, amînînd pentru altă dată făurirea lui Tit Liviu, se apucă să studieze un proiect care se potri-

vea mai degrabă cu firea sa, cu împrejurările, cu epoca şi cu istoria.

Ideea îi fu dată de o acţiune a lui Caracciolo, care, în afară de iritarea obişnuită, provocase nobilimii o bruscă consternare ; viceregele dispusese scoaterea din palatul senatorial a busturilor de marmoră ale lui Mongitore şi De Napoli, iluştri susţinători ai privilegiului baronilor, şi mai ordonase arderea în piaţa publică, prin mîna călăului, a tratatelor *De judiciis causarum feudalium*[1] şi *De concessione feudi*[2] ale lui De Gregorio. Ca un cîine care adulmecă în aer, în adierea unui fir de vînt, urma cea bună, tot aşa *don* Giuseppe ciuli urechile, simţind un vag miros de pîrlit. Caracciolo încerca să pună pe foc întreaga doctrină juridică feudală, tot acel complex de doctrine pe care, timp de mai multe secole, cultura siciliană l-a elaborat, cu talent şi viclenie, în favoarea baronilor, întru apărarea privilegiilor lor. O juxtapunere de elemente istorice savant izolate, definite, interpretate. Se alcătuise, astfel, un corp juridic care pînă în acel moment fusese inatacabil. Acum, atît viceregelui reformator, cît şi domnitorului avid, acel masiv corp juridic li se revela drept o impostură. Iar *don* Giuseppe, care se pricepea la imposturi, începuse să-şi dea seama de întreg angrenajul ei. De aici nu mai era decît un pas pînă la răsturnarea termenilor, pînă la acţiunea de a da viceregelui şi Coroanei, pe sub mînă, cărţile unei imposturi opuse,

[1] *Despre judecarea proceselor feudale* (în lb. lat.).
[2] *Despre concesionarea feudei* (în lb. lat.).

pentru care fără îndoială i-ar fi fost recunoscători şi l-ar fi răsplătit, dăruindu-l cu o bogată prelatură sau cu o abaţie. De fapt, baronii şi juriştii afirmau că regele Ruggero şi baronii săi fuseseră, în timpul cuceririi Siciliei, ca şi părtaşi la o întreprindere comercială, regele avînd doar un rol asemănător cu acela de preşedinte al unei societăţi ; că vasalii datorau baronilor aceeaşi ascultare ca şi regelui, şi aşa mai departe. Ei bine, *don* Giuseppe ar fi scos la iveală un codice arab în care starea de lucruri în Sicilia normandă ar fi apărut, prin mărturia directă şi dezinteresată a arabilor, precum şi în scrisorile regilor normanzi înşişi, într-o ordine complet diferită : totul Coroanei, nimic baronilor.

Don Giuseppe ştia că aşa ceva nu i-ar fi displăcut monseniorului Airoldi care, în privinţa lui Caracciolo, avea un sentiment ambiguu : aproba loviturile pe care acesta le dădea baronilor, studiile pe care le promova, reformele pe care le proiecta, dar se simţea rănit din pricina lipsei de respect pentru religie şi problemele ei, pe care viceregele o manifesta în orice împrejurare. Dar *don* Giuseppe îşi propunea să vorbească monseniorului despre aceasta abia după terminarea codicelui. Nu mai voia să comită imprudenţa de a pălăvrăgi înainte de săvîrşirea lucrării, fie oricît de vag, căci totul putea să se termine ca şi cu cele şaptesprezece cărţi ale lui Tit Liviu, pe care, era convins, nu s-ar fi hotărît niciodată să le alcătuiască. Romanii îl plictiseau. În schimb, se distra cu arabii peste care, chiar dacă i se cerea osteneală, sim-

ţea că adie un aer proaspăt de trîndăvie şi de fantezie neprevăzută.

Aşadar nu vorbea nimic despre asta. Ar fi avut nevoie de cîţiva ani pentru a scrie opera în italiană ; după aceea, urma s-o traducă în araba sa, să izvodească un codice care să aibă toate aparenţele autenticităţii. Trebuia să fie o revelaţie. Între timp, purtîndu-şi secretul, avînd o tainică conştiinţă a loviturii pe care o pregătea împotriva lor, dobîndise o anumită dezinvoltură în mijlocul nobililor care la început îl intimidau : devenise un om cu o conversaţie plăcută, chiar strălucitoare. Văzîndu-l atît de schimbat, monseniorul Airoldi avea uneori îndoieli, care se risipeau însă repede ţinînd seamă de caracterul mereu supus al lui Vella şi de ostentativa sa lipsă de cunoştinţe în domeniul istoriei, al antichităţilor.

Pentru a se lămuri cu privire la constituţionalismul sicilian, dar fără să dea de bănuit, ca şi cînd ar fi fost prins de o pasiune neaşteptată şi dezinteresată, începu să-i frecventeze pe membrii familiei Di Blasi : pe tînărul Francesco Paolo, care din însărcinarea viceregelui colecţiona şi comenta ordonanţele şi publicase un eseu asupra legislaţiei siciliene, pe unchii săi, Giovanni Evangelista şi Salvatore, benedictini, cercetători ai istoriei Siciliei. Se întîlneau în casa Airoldi şi în grupuri, pe promenada din Piaţa Marina, la „Túşa Sçiaveria", pe cheiul Rimagnilo, unul din acele locuri de întîlnire care, frecventate la început de persoane ce vor să evite mulţimea şi zgomotul, devin cu timpul înţesate de lume şi zgomotoase. Un alt loc de întîlnire era în casa lui Francesco Paolo, unde aveau loc reuniuni care, prin prezenţa aproape a tuturor poeţilor dialectali din Palermo, în frunte cu Giovanni Meli, se încheiau întotdeauna cu discuţii despre poezie şi dialect ; chestiuni care pentru Vella erau de un interes foarte redus. Totuşi obţinea oarecare satisfacţie din declamarea poeziilor care proslăveau frumuseţea femeilor, ori din epigramele strălucitoare şi scurte ca nişte lovituri de spadă. Poezii cum erau cele ale lui Meli, care cîntau genele, ochii, buzele, sînii şi aluniţele celor mai frumoase femei din Palermo, îi dădeau parcă mai multă plăcere decît vederea femeilor însăşi ; iar de epigramele adresate unor persoane cunoscute ori necunoscute se bucura ca de nişte mărunte fragmente din acel dispreţ pentru alţii, în care se închisese ca într-o platoşă. Singurele excepţii de la dispreţul său erau două persoane : tînărul Di Blasi, pe care îl simpatiza tocmai pentru tinereţea sa, pentru înflăcărarea, onestitatea şi limpezimea sa, pentru tot ce recunoştea într-însul diferit de sine, ca şi cînd tînărul ar fi închipuit o posibilitate îndepărtată şi neîmplinită a propriei sale vieţi ; apoi canonicul Rosario Gregorio, pe care nu izbutise să-l atingă cu dispreţul său şi, de aceea, îl ura din toată inima.

Canonicul Gregorio era un om mai degrabă antipatic, oricum fiziceşte antipatic : firav, dar avînd un obraz de om gras, cu buza de jos umflată, cu un neg pe obrazul stîng, cu părul rar care-i atîrna pe ceafă, pe frunte : avea ochi rotunzi şi ficşi ; şi o răceală, o linişte pe care

rareori o dezminţea printr-un gest al mîinilor sale grase şi scurte. Ţîşnea dintr-însul siguranţa de sine, severitatea, metoda, pedanteria. Un om nesuferit. Dar toţi îi erau supuşi.

O dată, singura dată cînd îşi vorbiseră, Gregorio fusese deosebit de muşcător.

— Te felicit — grăise cu un surîs ironic — ar trebui să te numească episcop *in partibus infidelium* [1]...

— De ce ? — întrebă cineva.

— Pentru că ştiu că a făcut deja mari progrese în convertirea musulmanilor din Sicilia, pentru a-i face să se poarte ca nişte creştini.

Într-adevăr, *don* Giuseppe nu fusese prea atent în primele capitole ale codicelui divulgate de monseniorul Airoldi şi nu dăduse musulmanilor o comportare potrivită cu regulile şi prescripţiile Coranului : rugăciuni, spălături rituale, împărţirea prăzii... Dar, începînd din acea clipă, arabii din *Codicele Sicilian* se rugară, se spălară, îşi împărţiră îmbrăcămintea cu o ortodoxie de-a dreptul excesivă. Căci monseniorul Airoldi stătea cu Coranul în mînă şi cerea socoteală de cea mai uşoară slăbire a credinţei care s-ar fi întrezărit în Codice, cerea socoteală cum ar fi cerut unui penitent al său de carnea consumată vineri şi de nerespectarea unei veghi. Să rîzi cu hohote, nu alta. Gregorio, în schimb, era un adevărat blestem : se apucase să studieze araba, de unul singur. Şi asta, numai şi numai ca să-l demaşte pe *don* Giuseppe. „Ce cîştigi tu dintr-asta ?" îl întreba acesta în

[1] În ţinuturile păgînilor (în lb. lat.).

sinea lui. „Oare îţi iau pîinea de la gură ? De ce nu vii la mine, să-mi vorbeşti deschis, între patru ochi : tu urzeşti un şiretlic care îţi va aduce niscaiva bani : ei bine, vreau să intru şi eu în joc... Iar eu ţi-aş răspunde : «Foarte bine, să-l facem împreună, juma' juma'»... Dar nu şi nu : tu nu vrei nici să mănînci, nici să laşi pe altul să mănînce ; eşti ca şi cîinele grădinarului, un cîine rîios, puturos şi turbat."

VII

Întreg oraşul Palermo, de la pescarul din Kalsa pînă la prinţul de Trabia, murmura scandalizat, plin de indignare, jignit, din pricină că marchizul Caracciolo îşi alesese drept tovarăşă de masă şi pat pe cîntăreaţa Marina Balducci.

— Da' ce, îi lipseau oare doamnele de rang înalt ? — zicea *don* Saverio Zarbo pe un ton ironic şi făcînd cu mîna un gest circular ca spre a cuprinde promenada Marina şi vila Flora, care în acele ore erau pline de doamne gîngurind de zor.

Toţi cei care aveau o mamă sau o soră în acel peisaj se făcură că n-au auzit, ori întoarseră spatele ostentativ, îndepărtîndu-se. *Don* Saverio rînji dispreţuitor.

— Bagă de seamă cum vorbeşti, să nu ajungi la duel — zise cu voce scăzută Giovanni Meli.

— Am numit oare pe cineva şi i-am spus că e încornorat ?

— Ai făcut ceva mai rău : i-ai băgat pe toţi în aceeaşi oală.

— Dar dumneata ? Oare nu-i bagi, mereu, pe toţi de-a valma, în versurile dumitale ? *Si tratta a la francisa, Nun su' nenti gilusi, Su' tutti affittuusi, Nun c'è né meu né tu'*[1] ...

— Ei, în versuri e altceva.

— În proză ori în poezie, coarnele sînt tot coarne.

— Eşti de modă veche, dă-mi voie să ţi-o spun : mai faci caz de coarne.

— Dumneata nu ?

— Poate pentru că noi nu sîntem însuraţi — zise Meli.

— Asta-i bună — rîse *don* Saverio.

Rămăseseră singuri într-un ungher al pieţei, la Marina, unde se desfăşura *Conversaţia Nobililor ;* aluziile înţepătoare ale lui *don* Saverio făceau întotdeauna să se golească locul din jurul său.

— Da, fără îndoială asta e explicaţia : nu avem soţii, confirmă Meli.

— De altfel, mîncărimea noastră moralistă e un lucru simulat, nu-i aşa ? — zise răutăcios *don* Saverio. Dacă ceilalţi sînt încornoraţi, sînt pentru a ne distra pe noi... Ori poate că pe dumneata nu te distrează ?...

— Nu chiar în felul în care înţelegi dumneata distracţia...

— Nu există două feluri de a o înţelege : o femeie, sau o pui sub tine, sau nici nu te

[1] Acu' merge pe faţă / Şi fără gelozie / Doar toţi iubim, se ştie / E şi-a mea, e şi-a ta... (în dialect sicilian).

uiţi măcar la ea... Dacă ar fi să cred că buzele pe care le cînţi nu le şi săruţi undeva, în vreun colţ al oraşului ; că nu ai un locşor tainic unde, pe măsura talentului dumitale, pipăi pieptul unei anumite doamne ori aluniţa alteia..., ei bine, în cazul acesta ţi-aş spune : eşti un nefericit.

Meli suspină.

— Nu, nu-ţi cer să-mi faci confidenţe — continuă *don* Saverio — mi-e destul să cred că ai dinţi şi poftă să profiţi de bunătăţile pe care ţi le pune în faţă providenţa... Mă mulţumesc să cred asta : pentru a te admira ca poet, pentru a te respecta ca om.

— Dumneata ai despre poezie nişte idei ca despre comerţul cu grîne.

— Ca să fiu sincer, am o cu totul altă părere ; dar cunoscîndu-te pe dumneata... — adăogă el, izbucnind în rîs. Rîse şi Meli.

— Glumesc — adăogă *don* Saverio.

— Ştiu — zise Meli, care ştia însă că nu glumeşte.

Seara trandafirie, aurie, începea să se dezbrace de vălurile uşoare ale brizei. Fanfara care cînta pe estradă dădea glas simţămintelor acelei ore.

— Simţămintele orei ! — zise batjocoritor *don* Saverio, fără să ţină seama de faptul că expresia îi apăruse spontan şi că, tot învîrtind-o prin cap, o rostise apoi cu dispreţ. Asta-i la modă acum — simţămîntul !... Au simţăminte *cassariotele,* încornoraţii, zbirii, călăul, marchizul de Santa Croce şi tîlharii de drumul mare. Fără să mai vorbesc de toţi ţărănoii ale

cäror simţăminte se iscă la un vinişor, de ciobani, de pescari, de *vastasi* [1]...

— Dar dumneata ?

— Cum adică ? — făcu, ofensat, *don* Saverio. Cum adică ? Mă întrebi dacă am simţăminte ?... Nu, n-am : nici o fărîmă, nici măcar cît negru sub unghie... Sentimente ! Boarfe de cerşetor... — şi, cum *don* Giuseppe Vella tocmai trecea pe lîngă ei, *don* Saverio îl interpelă cu violenţă. Dar dumneata, abate Vella, ai sentimente ?

Don Giuseppe tresări, se apropie de cei doi.

— Nu sînt abate — zise.

— Vei fi, amice, vei fi — zise *don* Saverio.

— Vă mulţumesc... Îl căutam pe monseniorul Airoldi.

— Nu s-a arătat încă — zise *don* Saverio — dar îndată ai să-l vezi răsărind... Ia, şezi puţin aici, cu noi... Tocmai vorbeam despre sentimente : dumneata ce părere ai ?

— N-aş putea spune — zise *don* Giuseppe.

— Vreau să zic : dumneata ai sentimente ? Simţi înăuntrul dumitale ceva care să semene cu simţămintele al căror adept e şi abatele nostru Meli, pentru că aşa cere moda ?

— Nici eu nu sînt abate — zise Meli.

— Dar încerci să ajungi — zise *don* Saverio. Şi întorcîndu-se către Vella : Simţi suflul acestui sentiment, da sau nu ?

— Nu simt nimic — zise Vella.

— Uite, să luăm un exemplu : o femeie frumoasă te atinge la sentiment sau... ? — lăsă

[1] Ostaşi mercenari.

acest „sau" suspendat între ei, plin de malitiozitate, şi rîse.

— Dar eu... — începu *don* Giuseppe, încurcat.

— Da, ştiu : eşti preot... Dar eşti şi om, şi eu stau de vorbă cu omul... Nu se poate să nu ştii ce anume vor face, puţin mai tîrziu, aici, pe sub copacii şi prin tufele Florei, în noaptea asta fără lună, domnii şi doamnele acestea, care deocamdată îşi sorb răcoritoarele şi vorbesc despre rochii, peruchieri, despre *chignons* [1]. Ştii ce se va întîmpla puţintel mai tîrziu ?

— Ce anume ? — întrebă Francesco Paolo Di Blasi, din spatele lui *don* Saverio. Venise în tovărăşia baronului Porcari şi a lui *don* Gaetano Jannello. *Don* Saverio îi invită să ia loc.

— Ce se va întîmpla ? — întrebă din nou Di Blasi.

— Ziceam : ce se va petrece, îndată după căderea serii, aici, sub arborii Florei...

— Atinge-mă să te-ating — zise baronul Porcari

— Ba mai rău — zise Jannello.

— Mai bine — corectă Meli

— Să vă spun una — zise *don* Saverio — care mi s-a întîmplat mie, acum vreo trei seri. Mergeam prin oraş în..., ei bine, cu treburile mele... cînd deodată văd — ştiţi că am o vedere foarte bună — pe... mai bine fără nume : o femeie frumoasă, ce mai încoace şi încolo ! Stătea într-un tufiş de merişori, între crengi, aplecată,

[1] Coc, coafură (în lb. fr.).

parcă ar fi căutat ceva. Mă opresc, o întreb : „Aţi pierdut ceva ?“ Fără să şovăie, cu răceală, îmi răspunde : „Mulţumesc, am găsit“. Îmi văd de drum, dar, ştiţi cum se întîmplă, după doi trei paşi, întorc capul : nu se mişcase, iar înapoia ei era ducele... Nu-i spun numele, pentru că aţi da prea uşor de urma ei, a doamnei.

Rîseră cu toţii, în afară de *don* Giuseppe. Dar fantazia sa se şi avînta liberă, amuzată, minuţioasă, pe sub arborii Florei. Cînd îşi lua zborul în felul acesta, stîrnită de anumite vorbe, de o anecdotă, de o imagine, Vella nu mai era în stare să urmărească o conversaţie. Ceilalţi credeau că se închisese, în mod deliberat, în pudoarea, în castitatea sa. De aceea, *don* Saverio zise :

— Să nu mai vorbim despre asemenea lucruri, îi displac abatelui Vella... Să ne întoarcem de unde am pornit, la sentiment, vorbeam despre simţăminte — şi spunînd acestea se lovi peste genunchi.

— Cum ?... Ah, da : despre sentimente.

— Dumneata ai simţăminte ?

— Dacă mă gîndesc bine, cred că da — zise *don* Giuseppe.

— Mă dezamăgeşti — zise *don* Saverio.

— De ce, mă rog ? — interveni Di Blasi. — În afara faptului că fiecare om are...

— Fiecare om ! Tocmai asta nu pot să înghit — replică *don* Saverio.

— Şi care este deosebirea între dumneata şi oamenii aceia de acolo ? — întrebă Di Blasi, arătîndu-i pe pescarii care îşi coseau plasele, ţinîndu-le întinse cu degetele de la picioare.

— Dumneata nu vezi nici o deosebire ?

— Nu, nu văd. Eu văd doar asemănarea. Doar atît că noi stăm aici, trîndăvind, bucurîndu-ne de răcoare, bine îmbrăcaţi, bine pieptănaţi, iar ei lucrează.

— Şi ţi se pare că asta-i nimic ?

— Absolut nimic. Dacă nu cumva vrei să priveşti situaţia din punct de vedere al dreptăţii. În cazul acesta, de acord ; între noi şi ei sînt deosebiri foarte grave, ruşinoase... Vreau să spun, ruşinoase pentru noi... Dar între ei şi noi, ca fiinţe umane, nu există nici o deosebire : sînt oameni, ca şi dumneata, ca şi mine... Lasă doar la o parte aceste oribile : „al meu“, „al tău“...

— Dar ce mai rămîne din mine, fără tot ceea ce e „al meu“ ?

— Un om... Nu ţi-e de ajuns ?

— Dar sînt ceva mai mult cu pămînturile mele, cu casele mele... Şi domnia-ta eşti ceva mai mult cu renta care-ţi vine de la tatăl domniei-tale, de la mama...

— Sîntem ceva mai mult, în sensul că graţie unei rente avem răgazul de a discuta despre faptul de a fi oameni, de a vorbi despre cărţile pe care le-am citit şi de a ne bucura de frumuseţe... Dar, dacă socotim că acest *mai mult* al nostru e plătit de alţi oameni, iată că sîntem *mai puţin*...

— Complicată discuţie — zise *don* Saverio şi, pentru a o schimba, adăogă : Pot să admit că nu e nici o deosebire între mine şi acei pescari ; dar n-ai să-mi spui că între mine şi acela de acolo nu e nici o deosebire — şi-l

arătă pe *don* Giuseppe Vessallo care își făcea plimbarea, la braț, cu tînăra sa soție. Părea un crab încleștat de o preafrumoasă ramură de coral.

— Oricum, are o soție frumoasă — zise Jannello.

— Dar nu e meritul său. Ea, sărăcuța, nu avea nici un fel de zestre. Broscoiul ăsta rîios, în schimb, e bogat — zise Meli, care era întotdeauna bine informat.

— Dar e o femeie virtuoasă : n-am auzit ca, după patru ani de căsnicie, să se fi hotărît să-i pună coarne — zise baronul Porcari.

— Unde vreți să i le pună ? Nu vedeți că bărbatul ei n-are frunte ? — zise Meli.

— În felul acesta nu se poate încheia o discuție — zise *don* Saverio. Eu vorbeam cu abatele nostru Vella... Despre ce vorbeam ?

— Despre simțăminte.

— Despre simțăminte... Și dumneata, dacă nu mă înșel, spuneai că ai.

— Mi se pare că da.

— Nu ești sigur ?

— Nu sînt sigur de înțelesul pe care-l dai acestui cuvînt. Dacă te referi la o modă, la toate elementele care sînt la modă — omul sentimental, leșinul cucoanelor, păstorii prietenului nostru Meli — îți răspund hotărît : nu. Dar dacă înțelegi prin simțăminte un element de egalitate, al cărui fruct inconștient este și moda, atunci îți spun că am și eu ceva comun cu asta.

— Cum, cum ? — făcu cu un aer de surprindere obtuză *don* Saverio. De fapt, chiar și

don Giuseppe era puțintel surprins : pentru înțelegerea atît de promptă a problemei și pentru adeziunea gîndirii sale, de obicei străină de asemenea preocupări și ațîțată de un radical dispreț, la o gîndire care reflecta nu propriul său destin și propria-i fericire, ci destinul și fericirea tuturor oamenilor. Se simți indispus, parcă s-ar fi găsit în fața unei complicații interioare, a unei contradicții. „Fii precaut", își zise. Și nu se gîndea la ceea ce spusese, căci în acel moment la Palermo se putea exprima, fără risc, orice idee, ci la ceea ce gîndise. Gîndurile care au legătură cu „ideile" sînt ca tumorile : cresc pe dinăuntru, te sufocă, te orbesc.

— Vorbești ca o carte închisă — zise Meli, iritat de aluzia la păstorii săi.

— Dimpotrivă — zise Di Blasi — *don* Giuseppe și-a exprimat părerea cu o luciditate extraordinară. Pentru că sub formele trecătoare ale modei se ascunde tocmai lucrul acesta : sentimentul, ca un element al egalității, ca un element al revoluției...

— Ce fel de revoluție ? Vi se pare că plutește vreo revoluție în aer ? — și Meli își înălță comic capul, adulmecînd ca un cîine de vînătoare.

— N-ai nas s-o simți — zise Jannello.

— Eu, în schimb, o simt — spuse *don* Saverio. Mai mult chiar : o văd... Îl văd pe marchizul Caracciolo condus de furia norodului, spre port, sub ploaia de huiduieli, fluierături și gunoaie... Întocmai ca viceregele Fogliani, cel cumsecade, întocmai ca el.

— Nu spun că un asemenea fapt nu s-ar putea petrece : plebea noastră e obişnuită să lingă mîna care o biciuieşte şi să muşte pe aceea care încearcă să-i facă bine... Se poate întîmpla... Deşi marchizul Caracciolo e o altă plămadă de om decît Fogliani şi n-ar îngădui, decît mort, o jignire care s-ar aduce autorităţii sale... Dar asta n-ar mai fi o revoluţie ; ar fi chiar contrariul unei revoluţii — zise Di Blasi.

— Din punctul meu de vedere, ar fi o revoluţie — zise *don* Saverio — chiar dacă, după cum ştiţi, Caracciolo, omul, mi-e simpatic...

— E un om extraordinar — zise baronul Porcari.

— Chiar dacă marchizul Caracciolo n-ar fi aşa cum e — zise Di Blasi cu o însufleţire crescîndă — ori de cîte ori mă apropii de el, ori de cîte ori îmi spune un cuvînt, mă simt... emoţionat, ei da : mişcat... Omul acesta, îmi spun, l-a cunoscut pe Rousseau, a stat de vorbă cu Voltaire, cu Diderot, cu d'Alembert. Apropo : ştiţi că a murit Diderot ? În ziua de 31 a lunii trecute.

— Trimite condoleanţe viceregelui — zise *don* Saverio, ridicîndu-se în picioare.

VIII

Codicele sicilian era gata : codicele San Martino fusese corupt în întregime cu multă iscusinţă, cu artă ; textul italian era gata, chiar dacă mai avea nevoie de o ultimă revizie, extrem de atentă, pentru a se elimina incongruenţele şi echivocurile care erau destul de numeroase. Dar aceasta urma să fie partea de trudă a monseniorului Airoldi. Şi acesta era urmărit, acum, de privirile străpungătoare ale lui Gregorio şi ale tuturor celor care participau sau urmăreau ca nişte spectatori distraţi cele ce se petreceau.

Acum, *don* Giuseppe se afundase în fabricarea *Codicelui egiptian*. Asemeni celui care, împins de un vînt norocos, părăseşte prăvălioara sa şi se apucă de un comerţ mai întins, el făcu să vină la sine, din Malta, un prieten credincios al său, monahul Giuseppe Cammilleri, pentru ca acesta să-l ajute la partea materială a operei sale. Acest Cammilleri era un om din acelaşi aluat ca şi *don* Giuseppe, dar îngust la minte şi greoi, cu dorinţi elementare şi imediate. În ce priveşte păstrarea unui secret, era un adevărat mormînt. Doar atît cît trebuia să pui în mormînt obolul pe care anticii obişnuiau să-l depună în mormintele celor dragi. Şi, după felul în care banii luaţi de *don* Giuseppe se evaporau din mîinile monahului, s-ar fi putut crede că şi aceştia erau destinaţi unor cercetări în domeniul antichităţilor, ori, aşa cum s-ar spune azi, în domeniul arheologiei. „Îi îngroapă în grădină", se gîndea *don* Giuseppe. Pentru că între boarfele monahului, pe care avea de grijă să le inspecteze din cînd în cînd, nu găsea nici urmă de bani. Dar nici nu vădea vreun semn că i-ar fi cheltuit ; de altfel, nu ieşea niciodată din casă. În realitate, călugărul îşi îngropa banii în sînul unei *cassariota,* care venea

la el, în timp ce stăpînul casei era plecat, între *Ave Maria* și ora două noaptea. O neguțătorie generoasă, după opinia monahului ; nemaipomenit de zgîrcită, după părerea femeii. Din această pricină, de fiecare dată, sub acoperămîntul lui *don* Giuseppe Vella, în casa pe care monseniorul Airoldi i-o oferise cu atîta amabilitate, se isca o discuție în care anumite vicii, anumite calități, anumite lucruri erau spuse pe numele lor cel mai crud.

Din fericire, *don* Giuseppe nu bănuia nimic, altfel ar fi fost neliniștit, tulburat. Neputînd să-l trimită înapoi, în insula sa, pe monahul care era acum deținătorul unui primejdios secret, el n-ar fi admis totuși ca, în casa lui, să continue o îndeletnicire atît de indecentă. De altfel, casa, care o dată cu căderea nopții se cufunda într-o singurătate de-a dreptul înfricoșătoare, se afla într-un loc îndepărtat și dosnic.

Necunoscînd urîta patimă căreia, în spatele său, monahul îi dăduse frîu liber, *don* Giuseppe se bucura de tovărășia și de ajutorul acestuia ; mai degrabă de tovărășia lui, după ani întregi de singurătate, o singurătate asemănătoare cu aceea a unui artist care s-ar fi găsit într-o insulă pustie și ar fi creat o operă de care nici un om nu s-ar fi bucurat. Era conștient că în opera sa exista un sîmbure de fantezie, de artă : că peste cîteva secole, după ce impostura va fi descoperită, va rămîne, totuși, dincolo de moartea sa, romanul, extraordinarul roman al musulmanilor din Sicilia ; iar povestirea îi va cinsti numele, acordîndu-i aureola unui Fenelon, a unui Le Sage, depășind chiar întunecata faimă de

care, în acei ani, se bucura numele palermitanului Giuseppe Balsamo. Disperarea sa de artist se întemeia pe vanitatea comună tuturor delicvenților ; avea nevoie de cineva, spectator și complice, care să admire într-însul, în munca sa zilnică, pe creatorul original al unei opere literare, precum și pe nu mai puțin originalul și cutezătorul impostor.

În acest sens, monahul nu era omul ideal ; plătea imposturii întreg tributul admirației sale temătoare, dar nu izbutea să aprecieze la justa ei valoare opera literară ; șchiopăta, așadar, în rolul posterității, pe care i-l încredințase *don* Giuseppe. Dar, oricum, era un *alito*, denumire dată în Sicilia oricărei prezențe umane care slujește la îndulcirea singurătății, a disperării, asemenea gingașei adieri a unui vînt pe vreme de arșiță. În schimb, în munca mecanică a copiatului și a stanțării ajutorul lui era neprețuit : monahul se dovedea răbduriu, atent, migălos.

În timpul lucrului, tăceau amîndoi, parc-ar fi fost surdo-muți. Dar la masă și în momentele de repaus în grădină deveneau vorbăreți, aducîndu-și aminte de Malta, de copilăria lor, de rubedeniile și de amicii lor, despre care monahul avea o amintire mai apropiată, vești mai recente. Alteori făceau considerații asupra vieții lor, cum fusese altădată și cum s-a schimbat, asupra lucrurilor acestei lumi, în privința cărora monahul era un ignorant. Cînd se pomeneau asemenea lucruri lumești, monahul părea un personaj ieșit de-a dreptul din *Fioretti* ; chiar și în privința femeilor, pe care le practica nemărturisit, într-ascuns, pe măsură ce se înnă-

molea în noua lui existenţă, se spulbera acea vagă şi tremurătoare fantezie, acea dorinţă, acel sentiment de care, în schimb, *don* Giuseppe Vella, cu mai multă maliţiozitate, se bucura.

— Nu crezi că au fost făcute de Diavol ? — întreba monahul.

— Nu, cum să cred una ca asta — surîdea *don* Giuseppe — sînt şi ele lucrarea lui Dumnezeu. Ce merit am mai avea abţinîndu-ne de la ele ? Să te abţii de la lucrurile diabolice e uşor ; e greu să te abţii de la cele pe care Dumnezeu însuşi le-a făcut şi pe care, în dragostea sa, doreşte să nu le atingem.

— Poate că ai dreptate — zicea monahul — ai fără îndoială dreptate, căci toată învăţătura bisericii o ai doar în degetul cel mic. Dar eu socotesc că toată povestea asta nu cere prea multă chibzuială... E ca şi cum ai nega gloria lui Dumnezeu într-o parte a creaţiei sale...

— Noi lăudăm pe Dumnezeu pentru toate părţile creaţiei sale, deci şi pentru femeie ; lăudăm femeia, întrucît e purtătoare de frumuseţe, de armonie ; o proslăvim ca născătoare... Dar facem dintr-însa obiectul renunţării noastre, al sacrificiului nostru : pentru a fi doar preoţii Domnului, întru totul trimişii săi...

— Şi dumneata izbuteşti ? Nu zic să te lipseşti de femeie, dar nici măcar să nu te gîndeşti la ea, să n-o chemi în vis, să n-o tragi peste dumneata în vise, ca pe o învelitoare de plăceri.

— Nu izbutesc — spunea *don* Giuseppe închizîndu-şi ochii. Şi monahul se simţea îmbărbătat. Şi cum memoria îi era cam slabă şi supusă zilnic căinţei, părerilor de rău, adesea deschidea de la un punct oarecare aceeaşi discuţie. Din credinţa sa, din întunecimea minţii sale, din inima sa ieşeau mişunînd viermii superstiţiei. *Don* Giuseppe îşi dădea seama de aceasta şi de aceea găsea cuvintele cele mai potrivite pentru a-l linişti. Ba uneori monahul avea chiar remuşcări, din pricina muncii sale de copist, de topitor.

— Oare nu fac o faptă rea ? — întreba el.

— Dar eu ? — riposta *don* Giuseppe.

— Ei, şi domnia-ta — răspundea sfios, cu ochii în pămînt monahul.

Atunci, *don* Giuseppe îi explica frumos că munca istoricului e o încurcătură întreagă, o impostură ; că e un merit mult mai mare să născoceşti istorie decît să o transcrii din hîrţoage vechi, de pe pietre, din morminte antice ; că în orice caz se cerea mai multă trudă pentru a o născoci, că, deci, la drept vorbind, osteneala lor merita o răsplată mai mare decît aceea a unui istoric adevărat, a unui istoriograf care se bucura de titluri, stipendii şi ofrande.

— Curată impostură. Istoria nu există. Mai există oare generaţiile de frunze care s-au desprins din copacul acela, toamnă după toamnă ? Copacul mai există, şi există frunzele noi, mai tîrziu şi frunzele acestea se vor duce, şi apoi se va duce şi copacul ; în fum, în cenuşă. Istoria frunzelor, istoria copacului. Neghiobii ! Dacă fiecare frunză şi-ar scrie istoria, dacă copacul ăsta şi-ar scrie istoria, am putea să spunem : „Asta, da, asta e istoria..." Bunicul dumitale

şi-a scris oare istoria sa? Dar tatăl dumitale? Dar al meu? Ori moşii şi strămoşii noştri? Au coborît să putrezească în pămînt întru totul aidoma frunzelor, fără să lase o istorie după ei... Copacul mai dăinuie, da, noi sîntem frunzele sale noi... Dar ne vom duce şi noi... Copacul va rămîne, dacă va rămîne; poate va fi şi el ciopîrţit, ramură cu ramură: regii, vice-regii, papii, căpitanii, în sfîrşit, toţi cei mari... la să facem un pic de foc, un pic de fum, ca să luăm ochii popoarelor, naţiunilor, omenirii vii... Istoria! Dar tatăl meu? Şi al dumitale? Şi chiorăitul maţelor lor goale? Şi glasul foamei lor? Crezi oare că se va auzi în istorie? Crezi că se va găsi vreun istoric cu o ureche atît de ascuţită încît să audă?

Don Giuseppe lua ton de predicator, iar monahul, smerit, nu se simţea în largul său. Apoi predicatorul făcea loc impostorului, complicelui.

— Poate că o duci prea bine, de aceea ai mîncărimi de conştiinţă?... Dacă-i aşa, n-ai decît să-mi spui. Îţi plătesc calea întoarsă la Malta şi drum bun... — iar acesta era, în cele din urmă, argumentul cel mai convingător pentru monah.

IX

— Şi uite-aşa — zise contesa.

Se vedea cu coada ochiului în oglinda cea mare, iar înaintea ei, pe tăblia mesei din *trumeau* [1], avea redus la proporţiile unei miniaturi înlăuntrul capacului unei tabachere acel tablou al lui François Boucher despre care casanoviştii spun că e portretul domnişoarei O'Murphy.

Tablourile vivante erau la modă, şi în intimitatea unei întîlniri amoroase, în micul, deliciosul pavilion cu *boiseries* [2], în care îi plăcea contesei să se retragă pretextînd în faţa bărbatului o migrenă, ea compunea un asemenea tablou, imitînd perfect tabloul lui Boucher; lumina slabă o ajuta să egaleze anii săi cu aceia ai domnişoarei O'Murphy. Erau doar două elemente: o *dormeuse* şi propria ei goliciune. Nu se putea închipui un tablou vivant mai splendid, o imitaţie mai exactă.

Di Blasi se apropie ca să se uite la miniatură, îşi întoarse apoi privirile spre tabloul vivant. Se aplecă să sărute ceafa, umărul; mîna alunecă uşor pe corpul acela cald şi mătăsos, în sus şi în jos, zăbovind la fiecare încheietură molatecă, la fiecare cută, parcă s-ar fi pregătit să făurească ceva dintr-o materie preţioasă şi docilă.

— Perfect — zise.

— Dar asta nu e în tablou — protestă ea. Se întoarse însă cu faţa la el, cu buzele întredeschise, cu sînii grei, fără îndoială ceva mai mari şi mai grei decît ai domnişoarei O'Murphy. Din nou împreună pe *dormeuse*. Apoi, ieşind din nou la suprafaţă, în lumina aceea de lac şi de aur, ea întrebă:

[1] Spaţiul dintre două ferestre (în lb. fr.).
[2] Căptuşeală de lemn a pereţilor (în lb. fr.).

— Pictorul, cum se numeşte pictorul ?

— Boucher, mi se pare : François Boucher — şi, în picioare, privind-o, acum întinsă pe spate, lipsită de graţia tabloului vivant, dezarticulată, în langoarea satisfacţiei, cugetă : „François Boucher, *boucher*[1], *boucherie*[2], *vucciria*[3]. Măcelărie. Misterul ce zace în orice limbă : pentru un francez, tablourile acestui pictor, atît de luminoase, atît de senzuale, atît de pline de bucurie, poate că au o umbră, doar o umbră de măcelărie, de *vucciria*. Eu, deşi cunosc franceza, stau acum şi mă gîndesc : „Numele de Boucher, care pînă în momentul acesta a însemnat pentru mine încîntare, dorinţă..."

Începu să se îmbrace. Ea îl privea cu ochii închişi pe jumătate, cu un anumit amuzament : un bărbat care se îmbracă are întotdeauna în el ceva caraghios ; prea multe copci, prea mulţi nasturi şi catarame, apoi pumnalul.

— Ştii că citesc *Les Mille et une nuits*[4] ? E o carte minunată... Uneori, te apucă un pic de plictiseală : dar e o minune... Ai citit-o ? — întrebă contesa.

— Nu, încă nu...

— Am să ţi-o dau... Ştii că musulmanii ăştia sînt extraordinari ? Un adevărat vis, trăiesc parcă ar visa... Pe vremea lor, Palermo trebuie să fi fost o încîntare...

— Dar o femeie ca dumneata, blondă, albă, cu ochii azurii, n-ar fi fost decît o sclavă.

---

[1], [2] Măcelar, măcelărie (în lb. fr.).
[3] Măcelărie (în dialect sicilian).
[4] O mie şi una de nopţi (în lb. fr.).

— Nu spune prostii... Mi-ar plăcea să aflu mai multe despre arabi... Ce făceau în Sicilia, la Palermo ; cum erau casele lor, grădinile lor, femeile lor...

— *Don* Giuseppe Vella...

— Oh, bine că veni vorba : îl cunoşti, nu-i aşa, eşti bun prieten cu el ?

— Vrei să-l cunoşti ? E un om interesant... Puţin cam, cum să spun ?... Tenebros, misterios... În sfîrşit, interesant.

— Vorbeşti prostii : pentru mine numai dumneata eşti interesant... Nu, voiam să spun... Uite ce e : soţul meu e cam îngrijorat, spune că în *Codicele sicilian* ar fi ceva privitor la domeniul nostru, nu ştiu exact ce anume. Poate că apare doar numele, poate ştirea unui recensămînt... Dar îl îngrijorează faptul că în *Codicele egipţian* ies la iveală alte însemnări...

— De pildă, aceea că domeniul respectiv aparţinea Coroanei şi că soţul dumitale îl deţine pe temeiul unei străvechi uzurpări.

— Cred că e aşa cum spui... Aşadar, cred că asta îl îngrijorează pe soţul meu... N-ai putea să-i spui o vorbă lui Vella, să te informezi...?

— Pot să mă informez — spuse zîmbind Di Blasi.

— Numai să te informezi ? — întrebă ea, strîmbîndu-se cu cochetărie, ameninţînd şi promiţînd totodată.

— E vorba de documente istorice, draga mea, de istorie : o operă care cere onestitate, scrupule... Dar — cu un aer de glumă, de galanterie — îi voi spune lui *don* Giuseppe Vella că o preafrumoasă doamnă trăieşte în îngrijo-

rarea și spaima că acel *Codice egipțian* ar putea s-o lipsească — îi mîngîie trupul gol, o sărută — s-o lipsească de un domeniu, de un venit...

X

Stînd între monseniorul Airoldi și *don* Giuseppe Vella, *don* Gioacchino Requesens asculta minunățiile din *Codicele sicilian.*

— Și vreau să-ți citesc — spuse la un moment dat monseniorul — ceva ce îți va face plăcere... În familia domniei-tale, dacă nu mă înșel, aveți titlul comitatului de Racalmuto...

— Vine din ramura del Carretto — zise *don* Gioacchino — o tînără del Carretto a fost luată de soție...

— Vreau să ți-o citesc — zise monseniorul — vreau să ți-o citesc.

Se sculă și, după cîteva minute de căutare, din teancul de caiete de pe masă, scoase unul. Se așeză din nou, satisfăcut, surîzînd ca un om care are de gînd să-i facă altuia surpriza unui cadou.

— Ascultă, ți-o citesc... *O, stăpîn al meu atît de mare, sluga măriei-tale cu fața la pămînt îți sărută mîinile și îți spune că emirul din Girgenta mi-a poruncit să fac o numărătoare a populației din Rahal-Almut și după aceea să scriu măriei-tale o scrisoare și să o trimit la Palirmo. I-am numărat pe toți și am găsit că sînt patru sute patruzeci și șase de bărbați, șase*

sute cincizeci și cinci de femei, patru sute nouăzeci și doi de băieți și cinci sute de fete. Toți acești copii, fie musulmani, fie creștini, sînt sub cincisprezece ani. Drept care cu fața la pămînt vă sărut mîinile și subscriu astfel : guvernatorul din Rahal-Almut, Aabd Aluhar, prin bunăvoința lui Dumnezeu slugă a emirului Elihir al Siciliei... Și apoi urmează data, vezi ? : *24 a lunii reginal, 385 de la Mahomed ;* care va să zică 24 ianuarie 998... Ei, ce spui ?

— Interesant — răspunse *don* Gioacchino cu răceală.

Fu un moment de tăcere penibilă, monseniorul simțind o vie dezamăgire din pricina purtării de neînțeles a lui *don* Gioacchino.

— Aceasta se află în *Codicele sicilian ?* — întrebă apoi *don* Gioacchino.

— Desigur, în *Codicele sicilian* — răspunse, de astă dată plictisit, monseniorul.

— Dar în *Codicele egipțian ?* — îl zori *don* Gioacchino.

— Ce e cu *Codicele egipțian ?* — făcu monseniorul pe un ton ofensat.

Dar *don* Giuseppe pricepuse situația : *don* Gioacchino era îngrijorat, și pe drept cuvînt, de ceea ce putea să apară cu privire la comitatul de Racalmuto în *Codicele egipțian.* Iar noua aventură a lui *don* Giuseppe Vella țintea tocmai să creeze asemenea îngrijorări.

— Zic : în *Codicele egipțian* există vreo altă însemnare cu privire la acest comitat sau la alte moșii care aparțin familiei mele ?

— Nu știu — zise monseniorul, și se întoarse cu o privire întrebătoare spre *don* Giuseppe.

— Nici eu nu ştiu încă — zise *don* Giuseppe — abia am început lucrul — dar spuse aceste cuvinte pe un asemenea ton încît *don* Gioacchino ajunse la convingerea sigură că în *Codicele egipţian* familia Requesens va fi redusă la atît, ca să cităm textual gîndul lui *don* Gioacchino, cît „să-şi acopere c... cu mîna", cu alte cuvinte, va fi despuiată de toate posesiunile.

— Înţeleg — se lumină dintr-o dată monseniorul — şi adăugă ca pentru a-l face pe *don* Giuseppe să înţeleagă : Vezi, *don* Gioacchino al nostru se interesează dacă a ieşit la iveală, cu privire la vreun domeniu al lor, dovada sau suspiciunea unei uzurpări.

— Oh — făcu *don* Giuseppe cu stupoare, cu nevinovăţie.

— La drept vorbind, nu mă interesează — zise *don* Gioacchino. Sînt sigur că, cu privire la posesiunile familiei mele, nu poate să apară nici umbra unei asemenea suspiciuni. Dar ştiţi cum se întîmplă : o inadvertenţă, un *qui pro quo* [1].

— Nu există un asemenea pericol — îl asigură monseniorul.

— Nu există — făcu *don* Giuseppe ca un ecou.

— Înţeleg — zise *don* Gioacchino.

Credea că e cel dintîi membru al nobilimii din Palermo care îşi dă seama de primejdia pe care o reprezentau *Codicele egipţian* şi omul viclean care îl traducea, împreună cu vîntul care

[1] Încurcătură (în lb. lat.).

bătea dinspre Neapole, cu zănaticul acela de vicerege. In realitate, mulţi alţii înţeleseseră aceasta, şi casa lui *don* Giuseppe devenise ţinta unei adevărate procesiuni : în grădină zburdau mieluşei, un coteţ de păsări era atît de plin, încît găinile nu mai aveau loc să se întoarcă, iar roţile de caşcaval, zaharicalele zăceau în grămezi prin toate ungherele casei. Fără a mai vorbi despre darurile în monedă sunătoare, despre invitaţiile la prînz, care plouau din toate părţile.

XI

— Contesa de Regalpetra — îi spuse avocatul Di Blasi lui *don* Giuseppe Vella — e foarte neliniştită din pricina dumitale.

— Din pricina mea ? Dar abia o cunosc...

— Temîndu-se că din *Codicele egipţian* vor izvorî anumite încurcături în legătură cu rentele ei, m-a rugat să te întreb...

— Îţi stă la inimă ?

— Contesa, în momentul ăsta, da ; chestiunea rentelor ei, ceva mai puţin.

— Am să văd şi am să-ţi spun. Dar cred că nu are de ce să se teamă — făcu el cu un surîs plin de înţelegere, de complicitate ; parcă ar fi voit să adaoge : „graţie dumitale care o recomanzi, graţie prieteniei pe care ţi-o port".

Pentru moment, judecînd după aluziile lui *don* Giuseppe, după surîsul său, Di Blasi avu impresia că acesta era un om dispus să jert-

fească, de dragul prieteniei, un pasaj din *Codicele egipţian*, o însemnare de ordin istoric, un document. O impresie fugitivă, o mică îndoială cu privire la probitatea profesională a lui *don* Giuseppe. De fapt, aproape toţi sicilienii aşază prietenia mai presus de orice ; nu era nimic straniu în faptul că *don* Giuseppe împărtăşea şi el acest sentiment. Mai tîrziu, mult mai tîrziu, micul episod dobîndi în memoria avocatului Di Blasi o semnificaţie mai precisă : *Don* Giuseppe era dispus să sacrifice prieteniei nu numai o însemnare de ordin istoric, ci un şantaj posibil. Rămînea totuşi faptul, plin de omenie, putînd să slujească drept consolare, că un astfel de om punea un sentiment dezinteresat dincolo de impostură şi şantaj, că renunţa, în numele prieteniei, la plăcere şi cîştig.

Oarecum îngrijorat, Di Blasi era gata să-l lămurească pe *don* Giuseppe că pomenise de neliniştea contesei doar aşa, în glumă, şi că din *Codicele egipţian* trebuia să iasă la lumină tot ce se afla într-însul, indiferent că era bun ori rău pentru cineva ; dar în clipa aceea principele de Partanna se năpusti spre *don* Giuseppe, cu elanul plin de bucurie al unui cîine care şi-a regăsit stăpînul.

— Scumpul meu abate Vella ! Fericiţi ochii care te văd ! Unde ai dispărut ? Nu te-am mai văzut de o săptămînă.

— Munca — zise *don* Giuseppe — munca...

— Acest binecuvîntat *Codice egipţian*... Ştiu, ştiu... Dar un pic de odihnă e necesară... Ştii că îmi pari ceva mai slăbuţ, mai subţirel ? Ar trebui să te cruţi, dragul meu, să-ţi îngădui un oarecare răgaz, să te duci undeva în vilegiatură : vino la mine... Cunoşti zicala ? Mai bine un măgar viu decît un doctor mort. O să-ţi pună pielea în băţ, codicele ăsta !

— Dacă n-aş fi lucrat la el, n-aş putea să-ţi comunic acuma că în *Codicele egipţian* am găsit pe unul din iluştrii strămoşi ai domniei-tale : Benedetto Grefeo, care în arabă se numea Krifah, ambasador al Curţii de Sicilia la Cairo...

— Adevărat ? Ce surpriză îmbucurătoare ! — şi apucîndu-l de braţ, îl tîrî mai la o parte. Meriţi toată recunoştinţa mea : a mea şi a familiei mele...

— Nu fac decît să traduc ceea ce se află în codice.

— E mare lucru, crede-mă... A propos, ai primit micul meu *cadeau* [1] ?

— De patruzeci de oncii — preciză *don* Giuseppe cu răceală.

— O nimica toată... Dar vreau să-ţi trimit ceva mai mult, pentru cinstea de a lua parte la glorioasa dumitale faptă, într-adevăr glorioasă, de a contribui...

— Opera mea e umilă : protecţia dumitale este cea care o face nu numai posibilă, ci şi demnă...

— Nu spune neghiobii : dumneata...

— Am onoarea să vă salut — zise marchizul di Geraci punînd o mînă pe umărul lui *don* Giuseppe, iar cealaltă pe umărul principelui. Era surîzător, afectuos.

---

[1] Cadou, dar (în lb. fr.).

— Tocmai la dumneata mă gîndeam — zise *don* Giuseppe. — Căci, aşa cum îi spuneam principelui, am citit în *Codicele egipţian* că unul din strămoşii săi, un oarecare Benedetto Grifeo, a fost primul ambasador normand la Cairo... Şi ştii cine i-a urmat, după moarte, în această înaltă demnitate ?

— Pariez că vreun strămoş al meu, zise marchizul.

— Întocmai : un Ventimiglia, căruia arabii îi spuneau Vingintimill. Acum nu ştiu precis dacă acest Ventimiglia e una şi aceeaşi persoană cu un alt Vingintimill, Giovanni, care a avut-o ca soţie pe Eleusa, văduva unui nepot al contelui Ruggero, pe nume Sarlone. E aici un pasaj cam încurcat, la care tocmai lucrez. Totul va fi lămurit peste cîteva zile.

— Eşti cineva, dragul meu abate, eşti cineva — zise Ventimiglia. Acum toţi îi spuneau abate, şi noi înşine vom începe să-i dăm acest titlu.

„Scriptura e scriptură, el nu face decît să traducă, se gîndea principele de Partanna, dar cred că am greşit trimiţîndu-i numai patruzeci de oncii. O înrudire cu contele Ruggero nu face mai puţin de o sută. Probabil că Ventimiglia a avut un nas mai fin decît mine."

Ducele de Villafiorita, la braţ cu consoarta lui, îi salută, cordial, cu mîna. Dar surîsul său era îndreptat îndeosebi spre abatele Vella, care îi introdusese un strămoş în consiliul de coroană normand.

Toţi aceşti nobili îl simpatizau nespus de mult. Şi serata aceea de gală, organizată la Santa Cecilia, pentru a-şi lua rămas bun de la Caracciolo care, în sfîrşit, pleca, părea dată în cinstea lui. Dar abatele Vella era inflexibil, accepta cadourile, îl flata atîta familiaritate, dar nu era dispus decît cel mult să distribuie funcţii importante şi înrudiri glorioase, strămoşilor acelora care se dovedeau mai generoşi. În ce priveşte investirea lor cu feude, nimic ! lucra pentru Coroană, aştepta de la Coroană, drept răsplată, un rang de abate sau alt cîştig *sine cura* [1] ; după cum obţinuse deja o catedră şi o bursă de o mie de oncii pentru o călătorie de studii în Maroc, pe care se pregătea să o întreprindă. Nobilii, la rîndul lor, păreau să se mulţumească cu funcţiile şi cu onorurile pe care abatele Vella le distribuia strămoşilor lor, după cum ardeau să obţină de la regele lor, de la papă, de la alţi regi, o cruce, un titlu, un cordon. În realitate, se gîndeau că, după ce se făcuse atîta gălăgie că privilegiile baronale vor suferi o grea lovitură prin *Codicele egipţian*, tot trebuiau să existe şi unele excepţii şi că, o însărcinare de ambasador ori de consilier, o înrudire cu marele Ruggero constituiau premisele unor asemenea excepţii. Iar abatele Vella îi lăsa să nădăjduiască în acest sens.

Toţi îl salutau, toţi îi făceau complimente ; la serată, acestea erau făcute chiar cu o anumită ostentaţie, pentru a-i arăta lui Caracciolo că un altul se afla în centrul sărbătoririi, şi că de el, de Caracciolo, puţin le păsa. De fapt, serata fusese organizată fără nici o tragere de inimă, la

[1] Fără grijă (în lb. lat.).

insistenţele lui Grassellini, judecător la Înalta Curte Civilă, protejatul lui Caracciolo : *Tu, Grassellini, mulus Caraccioli*[1].

Şi nobilimea îşi luă într-adevăr rămas bun de la viceregele care pleca, împroşcîndu-l cu sonete şi epigrame pline de invective, de insulte, cu pamflete, batjocuri, anecdote, porecle care scoteau în evidenţă impietatea, libertinajul, proasta guvernare a lui Caracciolo. Printre altele, circula un sonet în care sfînta Rozalia, amintindu-şi de ofensa pe care Caracciolo încercase s-o aducă gloriei ei, înălţa imnuri de bucurie către ceruri. Iar Meli, flecărind într-un grup, recită sonetul, făcînd pauze şi trăgînd cu ochiul, ca unul care se pricepea să nuanţeze o recitare, dar jurîndu-se în cele din urmă că sonetul nu izvorîse din pana sa, că i-a parvenit ca o operă anonimă. Şi chiar aşa era.

Viceregele stătea în loja din centru, înconjurat de cei mai înalţi demnitari ai regatului. Părea că doarme. Dar trăsăturile adînc săpate ale chipului său, accentuate încă de bătrîneţe şi de somnul aparent, erau însufleţite uneori de un surîs ironic, de licărul ascuţit al privirii. Privind din stal, Di Blasi părea că distinge, sub aparenţa cînd a plictiselii, cînd a ironiei, profunda melancolie a acelui om. Teribil de acută trebuie să fie la un asemenea om conştiinţa eşecului şi morţii — se gîndea tînărul avocat — a eşecului la care l-au condamnat Sicilia şi Curtea, a morţii în faţa căreia ceda trupul său. Timp de douăzeci de ani trăise la Paris şi sperase să rămînă acolo pentru restul zilelor sale. Dar iată că la bătrîneţe, la şaizeci şi şapte de ani, fusese trimis la Palermo ca vicerege : de pe meleagurile raţiunii — la *hic sunt leones*[1], în deşertul în care nisipul tradiţiilor celor mai iraţionale cotropea de îndată urma oricărei îndrăzneli. Cu mintea sa viguroasă, cu caracterul său, care găsea în orice rezistenţă un prilej de a-şi manifesta hotărîrea şi energia, el atacase de la început edificiul secular al feudalităţii siciliene. Fusese nevoit să înfrunte rezistenţa făţişă a nobilimii, dornică pînă la orbire să-şi păstreze propriile privilegii, şi aceea uneori făţişă, alteori ascunsă, a guvernului din Neapole, unde ocupa funcţia de ministru marchizul sicilian della Sambuca. Ceea ce izbutise să facă, constrîns de aceste împrejurări, punea în istoria Siciliei premisele unei revoluţii posibile. Identificase şi dezvăluise punctele dureroase, ganglionii paralizaţi ai vieţii siciliene şi, chiar dacă nu reuşise să-i însănătoşească ori să-i extirpe, pusese un diagnostic clar puţinelor persoane efectiv îngrijorate şi sincer nerăbdătoare ca în patria lor dreptul să ia locul arbitrarului, ca un stat bine organizat, cu simţul justiţiei, civilizat, să se substituie privilegiului şi anarhiei baronale, privilegiului ecleziastic.

Săvîrşise tot ce fusese în puterea sa. Uneori, chiar îşi depăşise atribuţiile. Şi totuşi, se gîndea Di Blasi, nu se putea ca un asemenea om să nu

---

[1] Tu, Grassellini, catîr al lui Caracciolo (în lb. lat.).

[1] *Aici trăiesc lei* — expresie latină folosită în hărţile antice pentru a indica regiunile necunoscute încă de europeni.

se simtă înfrînt. Ceea ce lăsa el durabil era încredinţat conştiinţei viitorului, istoriei. Acum ar fi fost de ajuns o trăsătură de pană, pentru ca să iasă din nou la iveală privilegiile pe care se trudise să le dărîme, nedreptăţile pe care le putuse drege ; ar fi fost suficient un adulter la curte, o îngăduinţă regală, o intrigă servilă.

Reprezentaţia se terminase, se aştepta acum ridicarea cortinei pentru a se prezenta salutul coregrafic de despărţire.

— Am să-i arăt eu sărbătorire... zicea principele de Pietraperzia. Trebuia fluierat de la palatul regal pînă la Marina. — Cele opt luni de închisoare pe care le ispăşise îl ardeau încă.

— Încornoratul acela de Grassellini — zise *don* Francesco Spuches.

— N-are de ce să se bucure — zise *don* Gaspare Palermo. — Uită-te la el : pare un prostănac.

— Sărbătorire ori ba, important e că se duce — zise marchizul di Geraci.

— Dar nu se duce să ocupe un post de ministru ? — întrebă abatele Vella cu candoare.

— Şi ce importanţă are ? El face pe ministrul la Neapole, iar noi stăm aici liniştiţi, cu noul vicerege, care e un înger de om.

— Şi cine e, mă rog, noul vicerege ?

— Principele de Caramanico, *don* Francesco d'Aquino : un galanton şi jumătate.

— Şi, pe deasupra, bărbat frumos — zise ducesa de Villafiorita.

— Se zice... — *don* Gaspare Palermo ezită o clipă. Se zice că maiestatea-sa regina... Se zice,

băgaţi de seamă... În sfîrşit, o simpatie, fără nimic rău într-însa, o înclinare, o bunăvoinţă...

— Ei da, se zice — încuviinţă ducesa.

— Să zicem că se ştie — zise marchizul de Geraci care, din pricina titlurilor sale de care Caracciolo încercase să-l priveze, se simţea apropiat de casa regală şi, deci, în drept să nu ţină seamă de nici o prudenţă, nici măcar în flecărelile care priveau tronul. — Să zicem că se ştie... Dar vă spun că binecuvîntarea de a-l avea ca vicerege pe *don* Francesco e un efect al acestei înclinaţii a reginei. Acton a voit să îndepărteze pe unul care, în inima reginei, ar fi putut să concureze cu el şi chiar să aibă unele şanse...

Cortina se ridică. Din fundul scenei înainta o femeie extrem de frumoasă, înveluită într-o mantie verde scămoşată, care părea făcută din alge şi *părul-Maicii-Domnului*. Se opri o clipă, pentru a mima durerea, într-o atitudine de parcă ar fi fost sugrumată de un laţ invizibil. Apoi desfăcu mantia şi apăru în tricoul roz, ca şi goală. Pe pieptul care, dezvelindu-se, săltă înainte ca prora unei corăbii pe un val neprevăzut, purta o inimă sfîşiată şi inscripţia *Tumulus Caraccioli !* [1] cu litere de sînge : nimfa Sicilia îngropa în inima ei rănită pe viceregele iubit.

Se aplaudă cu multă răceală.

— Rana din inima Siciliei a fost pricinuită de cruzimea regimului său — zise marchizul de Villabianca, şi formula aceasta i se păru o vorbă de spirit demnă de consemnat în jurnalul său.

[1] Mormîntul lui Caracciolo (în lb. lat.).

— Aş dori să am un asemenea mormînt — zicea în timpul acesta viceregele, întorcîndu-se spre soţia pretorului şi scufundîndu-şi privirile în sînii ei, nu mai puţin generoşi decît ai actriţei. Se ridică, dînd semnalul de încheiere a festivităţii.

Cînd coborî în foaier, îi găsi pe toţi participanţii la festivitate înşiruiţi pentru a-l saluta. Făcu un compliment fiecărei doamne frumoase, distinse pe cîte unul din domni cu un cuvînt, cu o vorbă de duh, cu o aluzie deosebită. Lui Meli îi ceru să-l socotească, în eventualitatea publicării poeziilor sale, drept unul dispus să subscrie. Pe Vella îl întrebă dacă i-au sosit din Parma caracterele arabe pentru tipărirea *Codicelui sicilian,* şi pînă unde ajunsese cu traducerea *Codicelui egipţian.* Ţinu multă vreme în mîinile sale mîna canonicului De Cosmi, vorbindu-i cu multă afecţiune. Canonicul avea ochii plini de lacrimi. Cuvîntul „jansenist" se strecură şerpuind printre rîndurile nobilimii îngrămădite, rostit cu dispreţ şi oroare.

Avocatul Di Blasi era printre cei din urmă. Viceregele îl întrebă unde a ajuns cu studiul său despre ordonanţe, păru că se lasă furat de alte gînduri în timp ce tînărul îi răspundea. Apoi, drept salut, surîzînd indulgent :

— Cum poate fi cineva sicilian ?

PARTEA A DOUA

Sacră Maiestate Regală

Hărăzit a fost preafericitei epoci a Stăpînirii Voastre, o, Sire, ca preţioase monumente ale Istoriei Siciliene rechemate să fie din uitare, şi prin traducere în limba vulgară să răspîndească lumină, şi limpezime, acolo unde fusese doar întunecime, şi îndoială. De lipsă ne era istoria civilă şi militară a acelor vremuri în care Sicilia zăcu sub Sarasini, şi printr-o fericită întîmplare, bine cunoscută M. V., fu găsit în Biblioteca Mănăstirii Voastre Regale din San Martino un Codice Arab, carele conţinînd un jurnal exact despre toate cîte aidoma se petrecuseră atît în vreme de război, cît şi în vreme de pace, datune-a din plin învăţăminte cu privire la Istoria Siciliei timp de două secole şi ceva. Dar ajunşi la epoca cuceririi, săvîrşite asupra acestui Regat de către vitejii normanzi, întunecimea aproape că reapărea, şi nevoiţi eram a da crezare mai tuturor cronicilor îndoielnice ale cîtorva, care în vremi mai apropiate însemnat-au faptele mai strălucite, şi ispràvile mai deosebite ale acestor Principi, trecînd sub tăcere aproape cu totul cele dintîi legi, pre care aceştia le-au dat po-

porului, precum și constituția politică, ale căror temelii le-au așezat.

Mîntuindu-se de către mine, în felul cel mai potrivit în care slabele mele puteri puteau s-o facă, tălmăcirea în limba vulgară a Codicelui Martinian, în timp ce pe de o parte ilustrissimul monsenior Airoldi a purces să-l îmbogățească prin erudite adnotări, eu am întreprins pe de altă parte o nouă lucrare, tălmăcind din arabă în limba vulgară codicele cestălalt, pe care îl prezint acum M. V., trimis mie de generosul Muhammed ben Osman Mahgia, care întorcîndu-se din Neapole (unde M. V. l-a primit cu îngăduință ca Ambasador al Împăratului din Maroc) și cu care sfătuind preț de mai multe luni a legat cu mine o asemenea prietenie că, întorcîndu-se în țara sa de baștină, mi-a arătat vădite semne ale unei generoase legături epistolare. Și, într-adevăr, dator îi rămîn pentru mai multe foi care lipseau în Codicele Martinian, pentru felurite lumini cu privire la istoria Arabilor, și pentru mai multe medalii care de minune spre ilustrare-i slujesc și, mai presus decît atît, pentru acest Codice care conține toate scrisorile de afaceri întocmite, pe timp de aproape patruzeci și cinci de ani, între Sultanii Egiptului, vestitul Roberto Guiscardo, Marele Conte Ruggiero, precum și fiul acestuia, cu același nume, care întemeie mai tîrziu Monarhia Siciliei și-și luă, cel dintîi, titlul de Rege.

Tălmăcind cîteva foi, mi se păru, o, Sire, că acest Codice conține lucruri de seamă și însemnări destul de importante ; dar, neîncrezător în judecata mea, socotii de trebuință a-l supune

înaltei pătrunderi a Principelui de Caramanico, ce cu atîta vrednicie ține locul M. V. în Sicilia, iar dînsul cunoscînd prețul lucrării, ca grijuliu Protector al Scrierilor celor bune, mă îmbărbătă a o duce la bun sfîrșit și, întrucît nu fără de osteneală am ajuns la capătul ei, mi se pare că timpul pe care l-am folosit e răscumpărat, în cel mai bun chip, prin folosul lucrării.

Mai era de trebuință să înfățișez cu credință M. V. o copie îngrijită a Textului Arab, precum și tălmăcirea mea în limba vulgară, întocmai cum a ieșit de sub mîinile mele, și aceasta tocmai e datoria pe care o îndeplinesc acum. Voi fi foarte fericit dacă M. V., răpind cîteva clipe nemăsuratei sale griji cu care păzește și ocîrmuiește două preafericite Regate, va socoti vrednic Codicele meu de Augustele sale priviri și va ceti într-însul cum cei doi străluciți Eroi, Roberto și Ruggiero, au încheiat pacea cu Sultanul Egiptului după cel mai sîngeros dintre războaie. Cum, după ce lucrurile dinafară au fost împăcate, s-au întors spre cele dinlăuntru și au dat poporului primele legi împărțite în mai multe capuri, străbătute de principiile cele mai potrivite pentru a păzi tihna lăuntrică a țării și a mîna înainte bunăstarea supușilor. După cum, așijderea, s-au pus să aducă în țară noile arte și cu deosebire aceea a mătăsurilor, făcînd să vie din Egipt meșteșugari buni, și ținîndu-i aici cu îmbelșugată răsplată și cu neîntrerupta lor proteguire. M. V. va vedea în acest Codice cu cîtă înțelepciune și prudență erau hotărîte trebile statului Normanzilor în Divanul alcătuit de ei și cu cîtă armonie toate poruncile acelor tim-

puri de început căutau să ajute la propăşirea unei naţii născînde. Cu ce minunată pătrundere aplicară ei unele părţi din constituţia Francilor la aceea pe care Musulmanii o încetăţeniseră în Sicilii şi din care rămînea cîte ceva ; iar din ce a rămas din acestea alcătuitu-s-a mai tîrziu toată urzeala acelor legi care au devenit proprii Siciliei însăşi, şi care şi astăzi, fiind încă în mare parte în fiinţă, socot eu că se pot înţelege mai bine în luminile acestui Codice, şi aplica.

Dar ceea ce mai mult mă face să nădăjduiesc că-l va arăta vrednic de Augusta Voastră proteguire este, o, Sire, că drepturile Supreme ale Regalităţii nu ies nicăieri mai din plin la iveală decît aici ; întrucît în cele două legiuiri aici însemnate, şi cu deosebire într-a doua, se poate citi tot ce a fost hărăzit domnitorilor acestei Monarhii, spre deplină şi neştirbită proprietate. Stăpînirea nemijlocită şi universală asupra tuturor Bisericilor Regatului, ca şi dreptul de a alege Episcopi se văd întărite cu hotărîre în Persoana Regală, ele fiind îndeplinite tot timpul, fără nici o împotrivire. Înverşunata ceartă cu privire la stăpînirea Ilustrei Cetăţi Benevento, şi multe alte prea grele neînţelegeri de acelaşi fel, ca şi multe chestiuni istorice privind descendenţa Ruggierilor, titlurile de Duce, şi de Mare Conte, care au fost asumate cel dintîi de Roberto Guiscardo, al doilea de însuşi Ruggiero vor fi, o, Sire, mai adînc cunoscute de acum înainte pe urmele acestui Codice, şi spre o mai mare slavă a Coroanei Voastre Regale.

Şi mai departe ar putea să meargă cuvîntul meu, dacă ar ţinti să arate, pas cu pas, tot ce e

preţios într-o operă, care a stîrnit aşteptarea plină de curiozitate a supuşilor M. V., precum şi a străinilor ! lăsat fie acest lucru de seamă altora mai cunoscători întru acestea. M. V. să-mi permită doar o respectuoasă înştiinţare, şi anume că, de îndată ce acest preţios Codice autentic nu-mi va mai fi de trebuinţă spre a-l consulta, el va fi darul meu, ce nu poate fi dispreţuit, către Biblioteca Regală, pentru ca, dacă vreodată, vreun învăţat priceput în asemenea cercetări ar dori fie să confrunte vreun pasaj, fie să examineze cu toată străşnicia tălmăcirea mea, să-l poată găsi oricînd, fără teamă că ar putea să dispară într-o zi, ori să piară în uitare. Acum mai adaog că făcînd din întîmplare o înşiruire îndeajuns de bogată, o culegere de monede şi vase Arabe, despre care mă măgulesc a crede că, la ora aceasta, este una singură în Europa, şi pe care nu obosesc a o îmbogăţi neîncetat, de îndată ce se va isprăvi scoaterea celor două prezente volume, care mă ocupă deocamdată în întregime, voi purcede a publica plin de sîrg Muzeul Cufic, acesta fiind spre multă luminare a unor oameni de seamă, spre dovedirea feluritelor epoci ale acestor Domni, ale celor din Spania, Africa şi ale Împăraţilor din Asia ; în afară de aceasta, pentru a cunoaşte mai bine cît de desăvîrşite au fost artele în acele veacuri de demult. Pentru a ajunge să alcătuiesc o culegere atît de neobişnuită, trebuie să mărturisesc adevărul că mult fost-am nevoit a mă trudi, mulţumindu-mă să rămîn lipsit de multe uşurinţe ale vieţii, pentru a obţine textele de trebuinţă ; dar aş fi rămas totuşi mult

în urmă, dacă nu mi-ar fi dat curtenitorul lor ajutor şi prietenii mei din Maroc, şi bunătatea, întovărăşită de multă ştiinţă şi de studiu neîncetat, a lui D. Francesco Corelli, Secretar al acestui Guvern din Sicilia, cu care mă laud a fi prieten aparte, după cum este, cu bunăvoinţă, al tuturor celor ce se trudesc cu folos în cercetări şi în arte. Domnul Dumnezeul nostru să întovărăşească aceste cugetări ale mele, dar mai presus de toate, spre binele Regatelor sale, pe M. V., cu Consoarta sa Regală şi cu întreaga sa Familie, întru îndelungată vreme să o păstreze, şi fericească.

Preasmeritul supus
Giuseppe Vella

PARTEA A TREIA

I

Un batalion de cavalerie deschidea cortegiul. Singur în mijlocul străzii, între două rînduri de halebardieri, cu pasul lent şi faţa lipsită de expresie mergea căpitanul cetăţii. În urma lui veneau nobilii, îmbrăcaţi în negru ca şi el : vreo mie de persoane care încercau să păstreze cadenţa exactă şi alinierea, fără să reuşească prea bine. Urma un batalion de infanterie şi fanfara unităţii, din alămurile căreia răsuna răscolind măruntaiele neguţătorilor şi ale *vastasilor* un sfîşietor marş funebru. Urmau apoi Compania dei Bianchi, aceea a Carităţii, aceea a Păcii ; copiii lepădaţi, bastarzii şi orfanii ; capucinii, benedictinii, dominicanii, teatinii ; canonicii şi clerul catedralei ; cantorii, cu torţe aprinse în mînă, intonînd un cor lugubru ; halebardierii palatului ; servitorimea îmbrăcată în livrea îndoliată purtînd cele două casete, una îmbrăcată în negru, alta în roşu, pe care se distingea stema familiei d'Aquino. La o anumită distanţă venea comisul, care ţinea pe palmele deschise, în chip de tavă, o spadă ; şi înapoia lui, însă călare, venea adjutantul regal.

Aşezat cu grijă într-un coşciug acoperit cu un văl de mătase şi aur, *don* Francesco d'Aquino, principe de Caramanico, vicerege al Siciliei, părea un burduf pe jumătate deşertat pe care ar fi fost aşezată emblema de ceară a două mîini încrucişate şi adăugat un cap făcut numai din nas, ca de carnaval. Îl purtau pe umăr şi îl înconjurau confraţi din cele trei Companii nobile, îl urmau principele de Trabia, al doilea titlu de nobleţe al Regatului, şi pretorul cu întreg Senatul şi funcţionarii săi. Apoi din nou cavaleria ; şi regimentul de elveţieni, trăsurile Curţii şi ale Senatului. Patru cai de rasă, acoperiţi cu valtrapuri negre, închideau cortegiul, fiecare ţinut de frîu de către un rîndaş. În alte timpuri, după terminarea ceremoniei, cele patru animale superbe ar fi fost ucise : poporul le discuta preţul, deplîngîndu-le, neştiind că de data aceasta aveau să fie, aşa cum e normal, cruţate.

Era o zi caldă de ianuarie care semăna a vară. Principele de Caramanico se ducea, după aproape zece ani, cu mai mult fast decît venise. Lunga sa guvernare ca vicerege, inaugurată, cu Caracciolo ministru la Neapole, cu o rigoare caracciolliană, deşi temperată prin respect formal şi amabilitate în maniere, se stinsese încetul cu încetul într-un respect apatic al ordinei de demult, al străvechilor obiceiuri. O domnie care se isprăvea în coadă de peşte : şi pentru însuşi Caramanico, şi pentru poporul sicilian. Dar viceregele nu mai era în stare să-şi dea seama, şi nici poporul sicilian nu era încă. În ziua aceea, atît în rîndurile celor suspuşi cît şi

în plebe, amestecîndu-şi gustul solemnităţii fastuoase cu regretul sincer după un om căruia îi plăcea să obţină aprobarea tuturor, Palermo era în doliu. Şi întrucît lumea era tulbure şi-n clocot, bănuiala că moartea viceregelui ar fi fost provocată de tulburările lumii se răspîndise în întreg oraşul : se spunea că ar fi fost otrăvit, bunul principe di Caramanico, din pricina unei anumite slăbiciuni pe care ar fi avut-o faţă de francezi sau a unei anumite slăbiciuni pe care regina o avea pentru el.

Dacă n-ar fi fost săgeţile soarelui care îi străpungeau ceafa şi faptul că, făcînd parte din cortegiu, nu era chip să se adăpostească undeva, abatelui Vella i-ar fi fost moartea viceregelui indiferentă ; că a murit de piatră la ficat ori de otrava administrată de vreun om din casă — îi lăsa pe alţii să se frămînte. El, unul, avea cu totul alte probleme de rezolvat. În faţa lui, în cortegiu, apărea cînd şi cînd, teşită şi greoaie ca un cuib de corb, căpăţîna canonicului Gregorio : duşmanul său, persecutorul său.

Ipotezele şi bănuielile în legătură cu moartea lui *don* Francesco d'Aquino, abatele Vella le abătea ca un blestem asupra lui Gregorio : piatra la ficat, cancerul, otrava ; sau francezii, revoluţia lor, care la hotarele Regatului de Neapole şi Sicilia, acele hotare de apă sărată şi de apă sfinţită, ardea ca în miezul lui august, la ţară, gardurile vii ; căci socotea revoluţia un lucru bun, deoarece în Franţa închisese gura acelui De Guignes, care formulase unele îndoieli asupra autenticităţii *Codicelui sicilian*.

Graţie lui Gregorio, situaţia era acum de aşa natură, încît abatele Vella, ridicat pe culmile succesului şi bunei stări, era în primejdie de a cădea într-o stare mai proastă decît aceea din care se înălţase. Era susţinut de Tychsen : orientalist faimos, profesor la Rostock ; dar duşmanii săi dibuiseră pe un oarecare Hager, îl aduseseră la Palermo, îl păzeau şi-l tămîiau, făcîndu-l să se distreze pe cheltuiala regelui. Tychsen, profesor de vază, apreciase ca *incomparabilă şi aproape divină* iscusinţa lui Vella : iar acest Hager, care nu ştia decît puţină arabă, ori chiar de loc (abatele Vella putea să jure cu inima împăcată că Hager ştia mai puţină arabă decît el), pretindea să facă pe judecătorul. Dar întreg Palermo era de partea lui Vella ; încît Gregorio şi prietenii săi se temeau, ori se făceau că se tem, ca nu cumva cineva să atenteze la viaţa lui Hager. Nu s-ar putea spune că abatele Vella ar fi fost cu totul străin de o asemenea intenţie ; doar că, deocamdată, o socotea inoportună ; şi apoi, dacă era vorba de a lovi, trebuia lovit capul, adică canonicul Gregorio. Dar cine ştie ce alte necazuri se mai puteau ivi dintr-o asemenea ispravă. Din contra, era nevoie de răceală : să aştepţi mişcările adversarilor cu un ochi vigilent, dar cu o înfăţişare indiferentă, nepăsătoare, batjocoritoare. El era încă marele Vella, celebrul Vella : Tychsen îl venera, Academia din Neapole îl alesese în rîndurile sale, papa în persoană se interesa de sănătatea sa ; căci avusese o fluxiune la ochi, iar papa îi scrisese recomandîndu-i să se îngrijească, văzul fiind nespus de preţios pentru un

om care din semne trecătoare şi nesigure scotea la lumină memoria trecutului.

Totuşi, deoarece Hager ceruse, în baza autorităţii cu care îl investise guvernul, să aibă la dispoziţie codicele, monedele şi scrisorile acelui ambasador acum celebru al Marocului, abatele Vella curăţise locuinţa sa de orice lucru care ar fi putut să-l compromită ; şi în timp ce viceregele era pe moarte, momente în care chiar şi zbirii îşi pierduseră capul, el plecase să denunţe furtul. O noapte groaznică : cărase lucrurile în casa nepoatei sale, ajutat de bărbatul acesteia şi de monah, care făceau pe hamalii ; sculase apoi vecinii, jucase scena disperării pe ruina pe care i-au pricinuit-o hoţii şi fugise la Curtea de justiţie, în bezna nopţii, înfruntînd primejdia de-a se întîlni într-adevăr cu tîlharii. O noapte groaznică. Dar firea sa era în aşa fel alcătuită, încît găsi oarecare mîngîiere la gîndul că principele de Caramanico o petrecuse mai prost : gînd care îi veni pe neaşteptate, în timp ce în biserica capucinilor nobilii aşezau cadavrul în sicriul dublu.

II

La o săptămînă după denunţarea furtului, în zori, deschizînd ca în fiecare zi fereastra ce dădea spre grădină, abatele Vella zări două figuri care se mişcau sub reţeaua umbrarului: „Te pomeneşti că într-adevăr au venit hoţii", gîndi.

Dar cei doi, auzind că s-a deschis, vorbiră şi se arătară. Erau zbirii.

— Ce faceţi acolo ? — întrebă abatele.

— Ordin de la judecător. Toată nopticica, aici, sub cerul liber — erau rebegiţi de frig, livizi.

Abatele se duse la fereastra care dădea spre stradă, spre portal ; alţi doi zbiri. „Dacă într-adevăr aş fi fost jefuit, aş sta prost de tot : zbirii sosesc abia după o săptămînă. Acum, ce mai vor ?... La tezaurul de la Sfînta Agata au durat porţi de fier după ce a fost furat : aşa face legea întotdeauna." Dar simţea o vagă nelinişte, avea o presimţire : şi se apucă să ardă în bucătărie cele cîteva hîrtii rămase ici şi colo, care puteau, într-un fel oarecare, să dezvăluie, unui ochi expert, vreun amănunt al jocului său sau măcar să trezească vreo bănuială.

Cînd soarele fu sus se ivi judecătorul, urmat de cîţiva zbiri. Era Grassellini, judecător al Patrimoniului Regal. Abatele fu surprins, se aştepta la un judecător de la Curtea criminală.

— E vorba de un furt, fără îndoială — explică Grassellini — şi ar trebui să se ocupe de el Curtea criminală ; dar fapt e că ceea ce ţi s-a furat şi care, desigur, îţi aparţinea material, ca să zic aşa, aparţinea moralmente Siciliei, Regatului, Patrimoniului regal... Între Curtea criminală şi Tribunalul Patrimoniului regal s-a iscat un mic conflict de competenţă, ştii cum se întîmplă ; dar, bineînţeles, am cîştigat noi. Nu ţi se pare că dreptatea stă de partea noastră ?

— Cum să nu ? — făcu abatele. — Hîrtiile care slujesc la alcătuirea istoriei fac parte din

Patrimoniul regatului exact ca palatul normanzilor sau mormîntul regelui Frederic.

— Chiar acestea au fost şi argumentele mele: şi mă bucur că gîndeşti la fel ca mine. Colegilor mei de la Curtea criminală li s-a părut, din contra, un lucru revoluţionar : ei nu fac deosebire între furtul unui cîrnat şi acela al *Codicelui egipţian*... Parcă aşa se cheamă codicele care ţi-a fost furat, nu ? Eu, în schimb, fac această deosebire şi încă cum ! — rînji ; şi schimbînd tonul, către zbiri. — Scormoniţi peste tot şi aduceţi-mi toate hîrtiile pe care le găsiţi ; oricît de mică, chiar dacă e numai o bucăţică...

Zbirii se împrăştiară prin casă. Abatele şi judecătorul se priviră o clipă în ochi ; în ochii celuilalt fiecare îşi citi propria sa măsură, propriul său joc : ca şi cînd ar fi stat la masă, cu cărţile de *primiera*[1] în mînă.

— O simplă măsură de precauţie — explică judecătorul — ca nu cumva hoţii, întorcîndu-se încă o dată, să mai ia cu ei ceva ce ar interesa Patrimoniul regal.

— Nu cred să fi lăsat nimic din ceea ce căutaţi : dar, oricum, cercetarea unor oameni experţi ca ai dumitale...

— Şi eu sînt convins că n-au lăsat nimic... Absolut convins — zise judecătorul, cu o dezamăgire feroce, ca un cîine care nu poate urmări iepurele în mărăciniş.

Abatele începu să vorbească despre furt : că au fost trei oameni mascaţi care au năvălit în

[1] Joc de cărţi.

timp ce dormea, atît de brusc încît la început n-a putut să distingă dacă era vis ori realitate. Apoi, şi-a dat seama de situaţie, dar avea în faţă ţeava unei carabine. Nu înţelegea însă ce fel de interes îi făcuse pe tîlhari să pătrundă în sărmana sa casă, casa unui studios. Pentru că, de fapt, n-au luat cu ei decît hîrtii, nişte hîrtii care pentru ei nu puteau să aibă nici o valoare.

— Poate că şi ei sînt studioşi — zise cu o ironie de poliţai Grassellini.

— Crezi ? — făcu Vella cu o tresărire de spaimă. — Dacă e aşa cum bănuieşti, dacă duşmanii mei au fost în stare să recurgă la una ca asta, înseamnă că de-acum înainte trebuie să fiu îngrijorat de siguranţa mea, de viaţa mea... — spuse acestea pe un ton atît de convingător, că judecătorul avu un moment de perplexitate, de îndoială.

— De fapt, am dispus ca paznicii să stea zi şi noapte în jurul casei dumitale.

— Îţi sînt recunoscător... Căci nu mă simt bine, din noaptea aceea blestemată mi s-a îngroşat sîngele, simt că-mi arde capul : acum, ştiind că sînt păzit, pot să mă aşez în pat fără nici o teamă.

— Oricum, îl ai pe monah ca să te îngrijească : atît de bun, atît de credincios... — insinuă Grassellini.

— Vai, nu. Acum cîtva timp a plecat... Ca să fiu exact, eu l-am rugat să plece : nu era chiar atît de bun, chiar atît de credincios pe cît crezi... M-a trădat, da, m-a trădat într-adevăr... Închipuie-ţi că aici, în casa mea... — roşi, se arătă încurcat şi în acelaşi timp spumegînd de

indignare. Primea aici, în sfîrşit : ce să vă mai spun.... — căci avusese prilejul, în mai bine de zece ani, să descopere cusurul monahului : şi acum se folosea de el.

— Ce primea ?

— O femeiuşcă — zise abatele în şoaptă.

„Vulpe bătrînă, cugetă Grassellini, vrei să-ţi acoperi spatele : dacă monahul, strîns cu uşa, ar destăinui ceva, o să zici că a spus-o din duşmănie."

Zbirii zăboveau încă la percheziţie, dar era limpede acum că o făceau doar de amorul artei : arta de a întoarce o casă pe dos, de a încurca toate lucrurile.

Abatele îndreptă subtil discuţia asupra marchizului Simonetti, care fusese colaboratorul lui Caracciolo şi era acum ministru în funcţie la Neapole : n-o să-i placă de loc aflînd că hîrtiile *Codicelui egipţian* au dispărut.

— Tocmai de aceea mă agit şi eu — zise Grassellini. N-aş vrea ca excelenţa-sa să se îndoiască de zelul meu, de grija mea. Dar tonul era ambiguu : în ton şi în expresie se putea ghici, sub un văl de ipocrizie, ameninţarea.

„Am să te aranjez atît de bine — se gîndea el, de fapt — că excelenţa-sa nu va putea să mişte nici măcar un deget pentru tine."

Nu pentru motivul că Grassellini ar fi avut ceva împotriva abatelui Vella, ori a ministrului Simonetti : în acel moment, acţiona într-însul acel fler special al schimbărilor, pe care-l au unii funcţionari : le simt în aer înainte ca ele să se petreacă şi, în consecinţă, fac şi ei micul lor salt spre noua ordine (ori dezordine) a

lucrurilor. Avusese naivitatea de a se compromite cu Caracciolo, devenind iniţiatorul festivităţii de adio : pentru aceasta, nobilii îl jupuiseră de viu cu dispreţul lor, încercaseră în fel şi chip să-i îngreuneze cariera, să-i facă viaţa imposibilă. Dar atunci, pe timpul lui Caracciolo, era tînăr. Acum avea o experienţă atît de bogată şi un nas atît de fin, încît simţea că presiunea fiscală pe care o exercită guvernul asupra baronilor sicilieni era pe cale să cedeze, că Simonetti va mai rămîne în postul său de ministru ori va pleca, în funcţie de evenimentele agitate din alte ţări care sfîrşeau prin a stîrni în Regat un ecou de teamă, de reacţiune. Venea un timp în care regele urma să aibă nevoie de baroni : se vedea după grija cu care curtea amîna sorocul datoriilor lor, căuta o înţelegere cu ei, sau chiar îi plătea. Aşadar, pentru a se reabilita în faţa nobilimii siciliene se avîntase Grassellini în afacerea Vella, încercînd să-l învinuiască de simulare, de unde s-ar fi putut ajunge uşor la acuzaţia de fals. Şi pe cît era, în treburile sale de serviciu, de încăpăţînat şi subtil, pe atît era de conştiincios în felul său ; nu avea nici o îndoială că, pe de o parte, codicele abatelui Vella era un fals, iar furtul era simulat. Desigur, trebuia să procedeze cu tact, cu prudenţă ; să dea o lovitură cercului, adică lui Simonetti, monseniorului Airoldi, abatelui Vella ; şi o altă lovitură butoiului, care era nobilimea.

Zbirii îi aşezară în faţă toate hîrtiile pe care le descoperiseră. Judecătorul porunci să fie împachetate şi sigilate. Foarte ceremonios, şi recomandîndu-i să se îngrijească, îşi luă rămas bun.

— Mă aşez îndată în pat — îl asigură Vella — chiar că nu mă mai ţin pe picioare.

Şi într-adevăr se aşeză în pat : dar numai după ce îi scrise marchizului Simonetti despre martiriul la care judecătorul Grassellini îl supunea pe fidelul şi devotatul servitor al Coroanei, şi personal al excelenţei-sale, Giuseppe Vella, abate de San Pancrazio.

III

Spre seară, un *volante* al monseniorului Airoldi, trimis la locuinţa abatelui Vella pentru a-i aduce în dar o prăjitură cu lapte şi nişte pişcoturi cu susan, bunătăţi pe care abatele le poftea foarte, iar monseniorul se îngrijea adeseori să i le trimită, îi întîlni pe cei doi zbiri care se plictiseau de moarte în pragul porţii.

— Ce se întîmplă ? — întrebă, alarmat.

— Nu se întîmplă nimic, tăiem frunză la cîini — răspunse unul dintre ei : li se părea o nerozie să stea de pază la un staul din care vitele fuseseră furate.

— Dar abatele ?

— Stă în pat, ferice de el.

Poarta era deschisă. *Curierul* urcă treptele, cu gîndul să lase darurile în anticameră, dacă abatele era într-adevăr culcat. Uşile erau vraişte ; dintr-o cameră învecinată se auzea un fel

de horcăit, întrerupt de gemete sfîşietoare şi de frînturi de cuvinte. Omul rămase o clipă nehotărît, cu tava în mînă : nu voia să comită nedelicateţea de a intra în dormitorul abatelui, dar, pe de altă parte, sunetele acelea păreau mai degrabă ale unui om care-şi dădea duhul decît ale unuia care dormea. Fără să lase tava din mîini, trecu pragul dormitorului. În penumbra din fundul alcovului, obrazul abatelui părea al unui spînzurat : îngropat în perini, cu ochii albi, fără pupile, bulbucaţi, cu gura deschisă.

Curierul se apropie de pat şi strigă — Abate, abate Vella... — iar horcăitul se înteţi, gemetele se făcură mai dese. Apoi urmă un delir mai coerent : despre codice, despre furt, despre oamenii care-i voiau răul.

— Sărmanul, uite ce-au făcut din el — şopti *curierul ;* apoi, vorbindu-i ca unui copil — Abate, din partea excelenţei-sale... monseniorul Airoldi, vă aduceţi aminte de monseniorul Airoldi ? M-a trimis să vă aduc prăjitura asta şi pişcoturile cu susan care vă plac...

Pupilele abatelui se arătară în albul acelor ochi ca de spînzurat, se fixară pentru o clipă asupra tavei pe care i-o arăta *curierul.*

— Pune-o acolo — zise abatele arătînd spre un taburet pe care-l avea lîngă pat. Şi începu din nou să aiureze.

Astfel, încă înainte de lăsarea nopţii, întreg oraşul Palermo află că abatele Vella trage să moară. Vestea stîrnea reacţiuni şi păreri contradictorii, discuţii interminabile, chiar pariuri. Unii ziceau că boala, ca şi furtul, nu era decît o născocire ; alţii însă credeau într-însa şi îl deplîngeau ; unii atribuiau boala spaimei că impostura urma să fie descoperită ; alţii persecuţiei nedrepte şi furtului. Pe înserate, zbirii fură siliţi să alerge, întîi la Albergaria, unde femeile se încăieraseră şi se păruiau din pricina abatelui Vella, unele deplîngîndu-l, altele ocărîndu-l ; apoi la Kalsa, unde pescarii se tăiau cu cuţite, unii fiind pentru, alţii împotriva autenticităţii *Codicelui egiptian.*

La *Grande conversazione,* la palatul Cesaro, părerile nobililor asupra cazului Vella erau dominate în schimb de un sentiment unanim : în momentul acela era indignare faţă de procedeul lui Grassellini şi suspiciune la adresa abatelui : dar o suspiciune vagă şi şovăielnică, învăluită de un respect care, în aparenţă, era un omagiu adus savantului, dar în realitate era un tribut plătit şantajistului de care încă se temeau, care era încă puternic datorită colilor de hîrtie tipărită şi protecţiei regale.

— Nu-i bun nici măcar de zbir — zicea principele de Partanna. — I se reclamă un furt, iar el se duce să percheziţioneze casa păgubaşului : e nebun, în toată legea...

— E un pungaş, asta e — zise marchizul de Geraci.

— Da, fără îndoială : un pungaş din născare... Făcea casă bună cu *paglietta ;* ce mai serbare de adio i-a organizat !... A încercat s-o facă şi cu principele de Caramanico, pîinea lui Dumnezeu... Un pungaş... Dar mă întreb : cui i-o fi slujind acum ?... Canonicului Gregorio ? Exclus. Marchizului Simonetti ? Nu cred că marchizul

are interesul să-l doboare pe Vella, după ce l-a proteguit atît de mult. Arhiepiscopului ? Îl doare-n cot pe arhiepiscop de toată treaba asta... Dar cui atunci ? — întreba *don* Francesco Spuches, aruncînd o privire ştearsă în jurul său.

— Poate dumitale — zise marchizul de Villabianca.

— Mie ?

— Zic dumitale cum aş zice mie, nouă, nouă tuturor : în fine, nobilimii... Gîndiţi-vă ce s-ar întîmpla dacă Grassellini ar izbuti să dovedească, cu dovezi concrete, cu dovezi de zbir, că bănuielile canonicului Gregorio şi ale austriacului acela... Cum îl cheamă pe austriac ?

— Hager.

— ...şi ale lui Hager : că şi *Codicele sicilian*, şi *Codicele egiptian* sînt falsuri.

— Imposibil — zise Cesaro.

— Ce ştii dumneata ?

— Dar oameni ca monseniorul Airoldi, ca principele de Torremuzza : crezi că oameni ca ei s-au lăsat traşi pe sfoară ? Şi Tychsen, ce te faci cu Tychsen ?

— Îl las în pace... În privinţa monseniorului Airoldi şi a principelui de Torremuzza, mă închin în faţa ştiinţei lor. Dar credeţi că sînt mai prejos decît ei, canonicul Gregorio şi acest Hager ? De altfel, eu fac o simplă presupunere : că cele două codice ale abatelui Vella sînt false... Ce se întîmplă dacă Grassellini, pe de o parte, şi Hager, pe de alta, fac dovada că sînt false ?

— Ce se întîmplă ? Un dezastru : or să rîdă şi curcile — zise Meli.

— Dumneata vezi doar latura caraghioasă a presupunerii mele ; dar noi sîntem interesaţi, avem un anume interes... Ştiţi ce ne-ar aduce proba evidentă a faptului că cele două codice sînt false ?

— Ştiu : fiscul Coroanei ar trebui să renunţe la toate revendicările pe care, cu *Codicele egiptian* în mînă, le-a ridicat asupra bunurilor voastre...

— Mare pezevenghi... Scuză-mă, vreau să spun : fără-ndoială că acest abate Vella a încercat să ne ducă la sapă de lemn — zise Spuches, schimbîndu-şi dintr-o dată sentimentele faţă de abate.

— Şi cîte n-a dat Coroanei, cu acest *Codice egiptian* ? Plaje, moşii, ape, pescuit : tot lucruri despre care veacuri de-a rîndul, nici regii, nici viceregii nu s-au îndoit că ne aparţin — zise marchizul di Geraci.

— Vedeţi ce serviciu ne-ar face Grassellini ? — zise drept încheiere marchizul de Villabianca.

— Dar cine l-a rugat ? — spuse principele de Partanna, a cărui antipatie pentru Grassellini nu izbutea s-o stingă nici măcar perspectiva roză că cele două codice ar fi false. — De altfel, deocamdată astea nu sînt decît o ipoteză : ceea ce e însă sigur e că Grassellini comite o samavolnicie, iar eu, cînd aud de samavolnicie, turbez.

— Dar oare *Codicele egiptian* nu e un izvor de samavolnicii ? — întrebă Ventimiglia.

— Aşa ceva se poate susţine numai în cazul că s-ar dovedi falsitatea codicelor... Deocamdată, e vorba de un biet om care trage să moară — zise ducele de Villafiorita.

— Un om de treabă — zise Ventimiglia.

— Un savant — zise Spuches.

Se trezi din nou compătimirea pentru abate, amintirea tristă a calităţilor sale : ca pentru un om care ar fi murit. Dar se desluşea crăpătura prin care un sentiment cu totul diferit începea să se infiltreze.

IV

După noaptea de pomină a mutării şi după ce l-a făcut să jure pe un Crucifix dezmembrat şi scorojit că nu va pomeni niciodată despre această mutare, abatele Vella îi dăduse monahului cheile căsuţei de ţară pe care o avea la Mezzomonreale : un loc încîntător şi o casă comodă. Prea puţini ştiau că-i proprietatea abatelui, poate numai cei ce i-o vînduseră.

Dacă de acest caz s-ar fi ocupat Curtea criminală, i-ar fi fost greu să pună mîna pe monah ; dar *informatorii* de la Tribunalul Patrimoniului regal aveau o ureche foarte fină cînd era vorba de cumpărări-vînzări, schimbări de proprietate şi moşteniri ; unul din aceştia îi suflă lui Grassellini că, cine ştie, poate că monahul stă ascuns în vila din Mezzomonreale pe care abatele Vella o cumpărase nu demult.

Grassellini trimise toţi zbirii de care dispunea, încît păreau o expediţie pentru capturarea uneia din numeroasele şi sîngeroasele *bande* care-şi făceau mendrele prin ţară şi de care zbirii, din cînd în cînd, se ocupau demonstrativ şi fără nici un succes. Înconjurară casa şi puseră mîna pe monah, literalmente din zbor : căci, fiind noapte, i se păruse că poate s-o şteargă sărind pe o fereastră nu prea înaltă.

Grassellini îl trimise, cu picioarele în butuci, la *dammusi*[1] de la Vicaria[2]. După două zile puse să fie adus în faţa lui ; după două zile de hrană respingătoare şi nelinişte : acum monahul era gata să lepede din guşă tot ce ştia despre afacerile lui Vella, în afară de ceea ce jurase pe Crucifix să nu destăinuie, pe acel Crucifix pe care abatele i-l pusese în faţă, temîndu-se de chinurile infernului în ceea ce cu spaimă obişnuia să numească „viaţa veşnică".

Văzîndu-l în faţa sa, cu ochii aceia rătăciţi, cu barba aceea stufoasă, Grassellini rînji cu o satisfacţie ameninţătoare : Vicaria îl fripsese exact cît trebuia. Şi trecu la atac, folosindu-se de confidenţa, pe care cu atîta dibăcie i-o făcuse abatele, în legătură cu amorurile monahului, dar vorbind despre ele ca şi cînd acestea ar fi fost singura pricină pentru care acesta ajunsese să aibă de furcă cu justiţia.

---

[1] Judecători.

[2] Tribunalul Suprem al Regatului Neapolelui.

— Ţi-ai făcut de cap, ai ? — făcu Grassellini : constatare şi întrebare în acelaşi timp.

— Unde ? La Vicaria ? zise monahul : ca un nevinovat, deoarece nu ştia să se fi distrat cîtuşi de puţin în timpul din urmă ; dar Grassellini luă cuvintele sale ca o ironie neobrăzată.

— La Vicaria distracţia dumitale încă nici n-a început — strigă el, roşu de mînie. — Ai să vezi, ai să vezi... Eu te întreb cum te-ai distrat, fără de ştirea lui, în casa acelui sfînt care te găzduia cu atîta generozitate : făcînd pe cocoşul cu muierile, în timp ce el, sărmanul, era plecat de acasă...

— Dar cine spune asta ?

— Abatele Vella, el însuşi mi-a spus : şi ştii bine că e adevărul adevărat... Iar dacă tăgăduieşti, ţi-o aduc aici pe femeia pe care o aduceai în casă şi o fac să-ţi spună de la obraz dacă e adevărat ori nu ceea ce mi-a spus abatele...

Monahul nu se aştepta la o atît de josnică trădare din partea abatelui, simţi că se scufundă pămîntul sub el.

— Dar e o poveste veche — bîlbîi el.

— Veche ? — întrebă mai moale judecătorul.

— De-acu vreo doi-trei ani...

— Ce anume s-a întîmplat acum vreo doi-trei ani ?

— Abatele s-a întors acasă pe neaşteptate : şi m-a găsit cu Caterina, cea din Ragusa... Dar stăteam de vorbă, v-o jur...

— Şi despre ce vorbeaţi, despre teologie ?

— Nu-mi mai aduc aminte... Iar abatele creştin era şi diavol se făcu...

— Pentru că el nu obişnuia să aibă astfel de conversaţii...

— Nu pot să spun, pe conştiinţa mea... Poate în altă parte, nu acasă... Ce vreţi ? Trupul e păcătos...

— Şi pe urmă ?

— S-a mîniat, a vrut să mă trimită îndărăt în Malta... Apoi s-a răzgîndit : mi-a spus că mă iartă, dar m-a pus să jur că niciodată...

— De ce s-a răzgîndit ?

— Cred că de dragul meu.

— Nu pentru că ar fi avut nevoie de dumneata ; îi mîncai pîinea pe degeaba...

— Nu-i adevărat — sări monahul — lucram ca un bou.

— Şi ce lucru făceai ?

— Tot ce era de făcut.

— Şi ce era de făcut ?

— De trecut scrierile pe curat...

— Ce fel de scrieri ?

— Arăbeşti.

— Dumneata ai scris *Codicele egipţian* ?

— L-am copiat : abatele îmi dădea în fiecare zi cîteva foi şi eu le copiam... O treabă la care se cerea multă îndemînare, răbdare...

— Dar foile acelea, pe care ţi le dădea, le scria abatele, nu-i aşa ?

— Nu ştiu.

— Stai prost, s-o ştii... Crede-mă, îţi vorbesc ca un frate : e mai bine să-mi spui tot ce ştii, fără să te mai laşi rugat.

— Poate că le scria el.

— Le scria ori nu le scria ?

— Le scria.

— Bine — zise judecătorul — bine, bine, bine — era radios, părea un alt om ; îi surîdea cu simpatie ; apoi : — Dar ştii că ai făcut o operă de maestru ? *Codicele egiptian* e un lucru desăvîrşit, desăvîrşit...

— Ei — se apără monahul — oarecare merit are şi *don* Gioacchino Giuffrida.

— Dar ăsta cine e ?

— Desenatorul : inscripţia de pe prima pagină a făcut-o el.

— Ce fel de inscripţie ?

— Aceea care spune : *darul lui Muhhamed ben Osman*... Dar, excelenţa-voastră n-a văzut codicele ?

— Nu, dragul meu, te aşteptam pe dumneata, te aşteptam tocmai pe dumneata, ca să aflu unde l-aş putea găsi ; ca să-mi arunc ochii pe el, o clipă măcar...

Monahul nu mai pricepea nimic, dar în mintea sa se ivi o lumină în care Crucifixul pe care jurase se zvîrcolea şi sîngera.

— Abatele îl ţinea acasă — zise — în lădiţa de sub patul său — cu un accent atît de sincer că Grassellini îl crezu. Voia totuşi să mai insiste, să amenințe.

— Nu mai e acolo... Abatele zice că probabil l-ai furat dumneata.

— Eu ? Ce să fac eu cu codicele ?

— Aşa zice abatele... N-ai nimic de spus, despre dispariţia codicelui ? Adu-ţi aminte de Vicaria...

— La Vicaria e rău : dar nu-mi pot da sufletul osîndei veşnice... Iadul e şi mai rău ca Vicaria...

Judecătorul n-avea să afle niciodată că, întrerupînd interogatoriul aici, săvîrşise o gravă eroare : căci monahul era gata să-i spună că nu voia să-şi osîndească sufletul, şi nu cum îşi închipuia Grassellini, mărturisind strîmb, ci călcînd un jurămînt ; şi poate că o scurtă, o foarte scurtă şedere în camera de tortură l-ar fi înduplecat să dezvăluie conţinutul acelui jurămînt...

— Crezi ? — glumi judecătorul care cunoştea Vicaria şi era mai optimist decît monahul în privinţa iadului. Stătu o clipă pe gînduri. „Ştiu destul de mult, îşi zicea el, am stors din ăsta tot ce era de stors, dar *corpus delicti* nu-l am încă în mînă ; şi trebuie să-l găsesc."

— Dar, vă spun... — făcu sfios monahul.

— Ce anume ?

— Povestea cu femeia aceea... Vă spun : n-am făcut nimic rău... Stăteam de vorbă, stăteam doar de vorbă... Eu... — şi izbucni în plîns.

— Poate că prin părţile dumitale ceea ce făceai cu Caterina din Ragusa se cheamă a sta de vorbă. Prin părţile mele, ştii cum i se spune ? Se spune... — şi îi zise cuvîntul pe şleau, rîzînd ; iar hohotele de plîns ale monahului se înteţiră. — Dar te priveşte ; eu sînt judecător, nu stareţ superior.

V

Cu fiecare zi care trecea, boala abatelui Vella se făcea tot mai gravă. În ziua a treia începu să scuipe sînge ; într-a opta ceru să se împăr-

tăşească, şi toţi fură de părere că e cazul să i se dea. Seara, în jurul patului, avea un cerc de prieteni iluştri, de admiratori fanatici. În timpul zilei îl îngrijea nepoata sa : vorba vine, deoarece abatele stătea în cameră într-o haină de casă, gata să intre în pat la cea mai mică alarmă ; şi era mai plin de energie şi mai jovial ca oricînd, şi mult mai lacom decît de obicei. Simţea, e adevărat, uneori, că-l cuprindea neliniştea, o împunsătură de teamă ; dar nu avea nici o îndoială asupra fulgerelor pe care marchizul Simonetti le va dezlănţui asupra capului lui Grassellini. Coroana nu-şi putea permite luxul de a pierde *Codicele egiptian*.

Ca urmare a îngrijorării monseniorului Airoldi, venise să-l viziteze şi Meli, care avea faima unui bun medic : îl ascultase şi ciocănise pe o parte şi pe alta, îi vîrîse nişte degete ca de fier în burtă, în vintre, pe sub coaste : încît, pentru a-l face să înceteze, abatele se prefăcuse că are un colaps. Şi în timp ce se străduiau să-l readucă la viaţă, Meli comunică celor de faţă că nu mai era decît puţin sau chiar nimic de făcut, că abatele Vella se află mai mult în lumea cealaltă decît într-asta, că are mai mare nevoie de mila lui Dumnezeu decît de ajutorul unui medic.

— Dar ce are ? — întrebă monseniorul Airoldi, căci pînă în momentul acela nici un medic nu reuşise să dea un nume bolii de care, în mod vădit, suferea abatele.

— Un cancer la stomac, după părerea mea... Şi apoi inima : e slabă, nu-l mai ţine...

„Eşti un dobitoc, un mare dobitoc", cugeta abatele în sinea lui, în timp ce întreba cu o faţă înspăimîntată. — Ce e ? — întocmai ca unul care îşi revine dintr-un leşin şi nu-şi mai dă seama ce se întîmplă. Eşti un dobitoc. Ori o faci anume : mi-ai ghicit jocul şi vrei să-l întorci împotriva mea" ; ceea ce nu era imposibil, dat fiind plăcerea pe care o avea Meli de a face farse, precum şi pornirea de care în repetate rînduri a dat dovadă împotriva abatelui Vella, care-i suflase bogata abaţie San Pancrazio. Şi totuşi îl săgetă îndoiala că poate cancerul se afla cu adevărat acolo înăuntru, fără ca el să fi băgat de seamă : se ştie cum se petrec lucrurile astea şi, în definitiv, un medic e oricum un medic. O umbră, nu mai mult decît o umbră de nelinişte : care, de altfel, era potrivită cu momentul acela, nu strica de loc.

Îi administrară solemn împărtăşania. Preotul care îl spovedi şi împărtăşi îi zise monseniorului Airoldi : — Moare ca un sfînt — mai apoi şi altora ; din pricina asta, canonicul Gregorio, şi toţi cei ce-i ţineau trena, erau acum puşi cu spatele la zid : — E pe moarte, şi, pe deasupra, moarte ca un sfînt. Un cuvînt, oricît de mic, de îndoială asupra bolii, sau şi mai rău, asupra sfinţeniei lui Vella, i-ar fi coborît în ochii celor mulţi în rîndul celor mai scîrboase jivine, al şacalilor, al hienelor.

Singurul inconvenient, în această situaţie de muribund pe care şi-o alesese, era că nu ştia ce anume urzea Grassellini, unde ajunsese cu cercetările sale. Monseniorul Airoldi şi alţi prieteni evitau cu grijă să atingă acest subiect : nu

i se poate vorbi, unui om care nu mai e legat de viaţă decît printr-un fir subţire, despre lucruri neplăcute. Uneori abatele făcea cîte o încercare — s-a găsit oare *Codicele egiptian ?* — sau — Domnul a vrut să mă înlănţuiască pe patul acesta : căci, altfel, i-aş fi arătat eu lui Hager... L-aş fi făcut să muşte pămîntul, lăsînd modestia la o parte. Dar îndată toţi săreau să-i spună să nu-şi mai facă asemenea gînduri, să aibă de grijă să se pună din nou pe picioare.

Baronul Fischella îl făcu o dată să tresară cînd, la întrebarea lui — au găsit oare *Codicele egiptian ?* — ca să-l liniştească, i-a răspuns că da, l-au găsit. Un cretin. Abatele se făcu aproape pămîntiu, dar baronul primi o straşnică săpuneală din partea monseniorului. — Nu vezi că acest biet om trage să moară de durere că a pierdut acel codice ?... O asemenea veste, chiar dacă ar fi adevărată, trebuie să i-o dai cu chibzuială, cu precauţie : iar dumneata te repezi ca o fiară...

— Dar e o veste bună — se scuză baronul.

— Chiar şi veştile bune pot să ucidă un om care stă între viaţă şi moarte...

„Halal de-aşa veste bună — gîndea abatele revenindu-şi — o veste ca o lovitură de măciucă în moalele capului... Dar, pe legea mea, n-o să-l găsească : Grassellini o să crape căutîndu-l ; or să crape şi Gregorio, şi austriacul ăla cu obrazul ca un cîrnat proaspăt... Or să crape cu toţii... Şi în timpul ăsta marchizul Simonetti..."

Marchizul Simonetti făcuse ceea ce avea de făcut : o dispoziţie prin care ordona Curţii criminale să preia cercetările asupra furtului şi lui Grassellini să le lase baltă ; şi o scrisoare către abate prin care, spre a-l scăpa de uneltirile şi persecuţiile baronilor, îl invita la Neapole. Dar atît scrisoarea cît şi ordinul ajunseră în primele zile ale lui februarie, cînd abatele nu mai putea să facă pe muribundul ; şi vestea umilirii lui Grassellini se răspîndi prin Palermo o dată cu aceea a neaşteptatei vindecări, pe care abatele o atribuia unei sudaţii nocturne a umorilor febrile, atît de abundentă şi de neaşteptată, atît de minunată, încît nu se putea să nu-i aducă mulţumire acelui Sfînt Ioan ospitalierul al cărui credincios era şi care fără îndoială intervenise.

Două zile după aceea, abatele ieşi pentru prima oară din casă. Făcu o plimbare cu trăsura prin oraş. Era una din acele dimineţi schimbătoare, cu cer de-un albastru intens şi cu nori roşietici. Simţea că renaşte, parcă într-adevăr ar fi ajuns să se bucure de soare, de aer, de calda piatră normandă, de cupolele roşii arabe, de mirosul algelor şi al lămîilor din piaţă, după o luptă crîncenă cu moartea : simţurile îi erau mai fine, mai ascuţite, mai libere ; iar lumea mai fragilă, materia mai pură.

Ţinta plimbării sale lungi şi distrate era palatul regal : unde monseniorul Airoldi îi mijlocise o întîlnire cu preşedintele Regatului, în acel moment avînd funcţia de vicerege, monseniorul Lopez y Royo.

Viceregele îl primi cu cordialitate, îl tratâ foarte politicos. Nu era omul care să se lase tulburat de bănuiala, destul de puternică la

data aceea în Palermo, că abatele ar fi un escroc ; dimpotrivă, o asemenea suspiciune îi trezea simpatia. Era un om de o zgîrcenie sordidă, plin de cele mai josnice vicii : sinistru şi meschin chiar şi în acele lucruri care pe atunci se iertau cel mai uşor, şi îndeosebi în cele pe care marchizul de Villabianca le numea *reita veneree*[1]. Nu era treaba lui, socotea el, dacă codicele arabe erau false ori autentice ; descurce-se nobilii şi Simonetti, monseniorul Airoldi şi canonicul Gregorio ; grijile lui, în acel moment, legate între ele, erau să-i supravegheze pe iacobini şi să rămînă mai departe vicerege.

După ce vorbi despre boala abatelui şi despre miraculoasa sa vindecare, începu să discute despre iacobini.

— Bunul principe de Caramanico a lăsat să le crească aripi : acum eu sînt silit să pun lucrurile la punct, să veghez, să fac cercetări... O treabă care nu te lasă să dormi... El îi iubea pe francezi — spuse, cu aceeaşi silă cu care vorbeau alţii despre el, monseniorul Lopez, învinuindu-l că fură din fondurile destinate construirii domului. — Ca să nu mai vorbim de celălalt, de Caracciolo, care de-a dreptul îi adora... Am avut o moştenire grea, o tristă, foarte tristă moştenire... Regatul e năpădit de buruiana iacobină, iar eu trebuie s-o stîrpesc — îşi arătă mîinile, strînse pumnii, ca şi cînd ar fi smuls o plantă.

[1] Păcate erotice.

Abatele era impresionat : în mai puţin de o lună lucrurile începuseră s-o ia îndărăt : nu izbutea să-şi închipuie ce fel de cauze, care evenimente aduseseră un om atît de meschin, de feroce într-un post pe care, mai bine de zece ani, îl văzuse ocupat de oameni inteligenţi, liberi, spirituali, îngăduitori.

— Şi apoi, cărţile, această buruiană a cărţilor — continua monseniorul Lopez. — Nu aveţi idee cîte sînt, cîte sosesc ! cu lăzile, cu căruţele... Şi toate cîte vin, le pune călăul pe foc — zise el, roşu de satisfacţie, parcă i s-ar fi reflectat în obraji, i-ar fi strălucit în ochi flăcările rugului.

— Sînt puţine cărţi bune, în timpurile acestea — suspină monseniorul Airoldi.

— Puţine ? Nici măcar nu există... Numai lucruri care vor să răstoarne lumea, să corupă orice virtute... Nu există azi scriitoraş care să nu-şi spună părerea despre organizarea statului, despre împărţirea dreptăţii, despre drepturile regilor şi ale popoarelor... De aceea, admir oameni ca dumneavoastră, care se apucă să cerceteze lucrurile trecutului, lăsînd în pace prezentul, fără să simtă mîncărimea de a răsturna lumea cu fundul în sus. Vă admir, da, vă admir...

VI

Grassellini abia lăsase baltă cercetările, cînd sosi un ordin de la Acton care contrazicea pe cel dat de Simonetti. În guvernul din Neapole

domnea, fără îndoială, o dezordine de *vucciria*, o luptă care pe care, un scandal fără pereche. Abatele făcu o uşoară recidivă, pentru că ordinul definea furtul denunţat drept o născocire şi punea în vedere monseniorului Airoldi, judecător al monarhiei, să vegheze, să facă cercetări, să-l demaşte pe Vella. Asta ar fi însemnat ca bietul monsenior Airoldi să-şi pregătească singur funia cu care urma să fie spînzurat : expus ruşinii publice, batjocurii şi dispreţului.

Zece zile mai tîrziu, un alt ordin, emis de secretariatul de graţiere şi justiţie, punea iar lucrurile în ordinea în care fuseseră puse mai înainte de Simonetti. Starea abatelui se amelioră definitiv, încît acesta hotărî să-l înfrunte pe Hager într-o conferinţă, să dezbată public problema autenticităţii codicelor. Hager studiase codicele San Martino, adică *Codicele sicilian ;* iar concluzia sa, scrisă negru pe alb, urma să fie trimisă la Neapole ; o concluzie de ţi se făcea părul măciucă. Dar se văzu silit să accepte provocarea abatelui, alegînd dintre două rele pe cel mai mic. Căci, neacceptînd, însemna să-i dea lui Vella acea victorie pe care, acceptînd, putea să i-o conteste, chiar dacă întîlnirea urma să se soldeze cu un anumit avantaj pentru abate, care, desigur, va fi tot atît de abil în a discuta pe cît fusese în a falsifica.

Pentru a conduce disputa, fură numiţi episcopul de Lipari, monseniorul Granata, canonicii De Cosmi şi Fleres, preotul Lipari şi cavalerul Speciale : toţi cinci neştiind din arabă o iotă.

Hager începu zicînd că a examinat codicele San Martino de la prima pînă la ultima pagină şi că putea să afirme, cu conştiinţa împăcată, că acest codice fusese în întregime, şi nu demult, stricat şi corupt ; că totodată putea să jure că reuşise să descifreze cuvintele acestea : *Trimisul lui Dumnezeu căruia Dumnezeu îi stă într-ajutor ;* precum şi nume din familia lui Mahomet risipite peste tot, precum şi nume de locuri şi evenimente care aparţin fără îndoială legendei lui Mahomet ; de aceea, pe drept cuvînt socotea că acest codice trata despre viaţa lui Mahomet şi nicidecum despre istoria siciliană.

Cînd Hager încetă să vorbească, abatele îl privi dispreţuitor şi se strîmbă de scîrbă.

— Domnul Hager e un om învăţat, e fiul unui popor învăţat ; iar eu — îşi închise ochii, smerit şi resemnat — eu nu sînt decît un biet traducător, fără lumina învăţăturii... Încă din copilărie am avut o anumită înclinare pentru limba arabă, am vorbit-o în Malta şi am studiat-o : pot să spun că o cunosc mai bine decît cunosc graiul poporului... Numai că... Aş vrea să-l întreb pe domnul Hager care e părerea sa — şi ridică glasul spre a produce efect — despre profesorul Olao Gerard Tychsen : dacă-l consideră un impostor, un impostor ca mine — îşi roti privirea în jur, surîzînd cu un dispreţ plin de melancolie — sau un om care posedă o ştiinţă deplină, absolută, despre limba şi istoria arabilor...

— Profesorul Tychsen e un mare orientalist, dar...

— Nu e un impostor ?
— Nu e un impostor, dar...
— Vreţi să spuneţi că ştiţi mai multe decît el ?
— Nici asta, dar...
— Vreţi să spuneţi că s-a lăsat tras pe sfoară de mine ?
— Asta, da.
— În acest caz, eu ştiu mai multe decît el ?
— Nu.
— Atunci, el mai multe decît mine ?
— Da, dar...
— Ştie mai multe decît mine, şi totuşi eu am izbutit să-l trag pe sfoară... Vi se pare că aşa ceva e cu putinţă ?
Nu părea să fie cu putinţă. Cei cinci judecători, se putea citi pe feţele lor, nu credeau aşa ceva. Iar publicul, din fundul sălii, începu să aplaude.
— Să-l lăsăm în pace pe profesorul Tychsen — zise Hager. — Cu atît mai mult, cu cît sînt sigur că va reveni asupra părerii sale.
— Credeţi că se va alătura părerii dumneavoastră ?
— Da !
— Deci ştiţi mai multe decît el !
— Luaţi-o cum vreţi... Deocamdată, avem aici codicele San Martino : putem să trecem la lucruri concrete.
— Să trecem — zise abatele.
Codicele era pe masă, Hager îl deschise.
— Aş vrea ca abatele Vella — zise întorcîndu-se spre monseniorul Granata — să-mi arate

numele lui Ibrahim ben Aglab, pe care l-a tradus de sute de ori.
Monseniorul Granata întoarse codicele spre abate.
— Iată — zise Vella după ce răsfoi două sau trei file, punînd degetul într-un loc.
Hager se aplecă.
— Dar eu citesc aici Uqba ibn Ali Muait — zise îndreptîndu-se, roşu de mînie.
— Cine vă împiedică ? — zise abatele cu un surîs glacial.
— Atunci găsiţi-mi un alt loc în care e scris acelaşi nume — se înfurie austriacul.
Abatele mai răsfoi cîteva pagini, arătă cu degetul.
— An Nadr ibn al Harit — citi celălalt ; apoi exclamă : — Dar, pentru numele lui Dumnezeu, asta-i prea de tot : confruntaţi, confruntaţi ! Ibrahim ben Aglab e scris o dată într-un fel, altă dată într-altul : confruntaţi !
Cei cinci îşi aplecară capetele : într-adevăr, semnele erau diferite. Se întoarseră, uluiţi, spre abate.
— Domnul Hager — zise Vella cu ironie — are pentru problemele arabe un entuziasm într-adevăr lăudabil : dar aici e nevoie de studiu îndelungat, de răbdare... Tinereţea sa însăşi arată cît de departe e încă de ţintă... Eu invidiez tinereţea sa, dar nu invidiez ştiinţa sa... Nu mă îndoiesc totuşi că va izbuti, cu timpul, să ajungă la acea ştiinţă care astăzi îi lipseşte aproape cu desăvîrşire... Vedeţi, domnilor, acest codice e scris în caractere mauro-siciliene...

— N-am auzit niciodată vorbindu-se despre caractere mauro-siciliene : decît de la dumneavoastră, bineînţeles.

— Vedeţi ? N-aţi auzit niciodată vorbindu-se... Şi pariez că n-aţi auzit vorbindu-se niciodată nici de numeroasele, infinitele forme ale caracterelor cufice...

— Am auzit vorbindu-se, le cunosc...

— Atunci de ce vă miraţi că numele Ibrahim ben Aglab apare o dată scris într-un fel, altă dată în alt fel ? — întrebă el părinteşte, aproape îndurerat.

— Să trecem la proba confruntării — zise monseniorul Granata, deschizînd în faţa sa volumul care conţinea traducerea codicelui San Martino ; şi adresîndu-se abatelui : — Dacă vreţi, deschideţi codicele la pagina douăzeci şi doi... Aşa : traduceţi...

Abatele traduse cu o siguranţă extraordinară : toate cuvintele pe care le rostea corespundeau exact cu cele ale versiunii pe care monseniorul Granata o avea în faţa lui.

— Bine — zise monseniorul la un moment dat ; şi apoi, către Hager : — Corespunde, cuvînt cu cuvînt...

Hager surîse dispreţuitor.

— Traduceţi acum dumneavoastră — îl invită Vella.

— Aşa, proţăpit în două picioare...

— Înţeleg — zise abatele — e mai uşor să traduci stînd în patru picioare — şi în timp ce în sală explodau hohote de rîs, fu ispitit să facă o figură grozavă : să le recite tuturor acestor prostănaci, prieteni şi duşmani, traducerea exactă a paginii douăzeci şi doi : *Abd al Muttalib fu chemat de Mohamet printr-o arătare pe care o avu. Se crede că a văzut în vis un lanţ de argint, care...*

VII

— Mă gîndesc că Hager acela avea dreptate — zise deodată avocatul Di Blasi, întrerupînd entuziasta relatare a disputei pe care i-o făceau cei doi unchi ai săi benedictini. Îi conduceau în trăsura sa la San Martino : se făcuse tîrziu, căci prietenii mai apropiaţi ai abatelui şi ai monseniorului Airoldi rămăseseră, după dispută, în casa acestuia, la cină... Savurară, mai intens, cu mîncăruri delicioase şi cu vin vechi, triumful zilei. Pentru că victoria abatelui era victoria lor : a monseniorului Airoldi, care investise în această întreprindere numele şi banii săi : a lui Giovanni Evangelista Di Blasi care, la timpul său, publicase o cărţulie contra lui Gregorio şi întru apărarea lui Vella ; a lui Francesco Paolo însuşi, care în prefaţa la *Pragmaticae sanctiones regni Siciliae*[1] citase codicele San Martino ca pe un izvor de drept.

Cei doi benedictini remarcaseră, în tot timpul seratei, atitudinea tăcută şi gînditoare a nepotului lor : dar ştiau că de cînd îi murise soţia, abia la doi ani după căsătorie, şi de cînd avea

[1] *Pragmaticae sanctiones* era un edict cu valoare constituţională, în cazul de faţă valabil pentru regatul Siciliei.

îngrijorări din pricina sănătăţii şubrede a mamei sale, cădea adesea în mici crize de melancolie, devenea ursuz, şi chiar irascibil. Dar nu se aşteptau să rumege o bănuială atît de năstruşnică. Erau scandalizaţi.

— Dar cum îţi poate trece prin minte un asemenea gînd ? După o dovadă atît de evidentă, atît de clară... — zise părintele Salvatore.

— Experienţa mea de avocat — zise Francesco Paolo. — Am văzut de atîtea ori adevărul înfrînt şi minciuna luînd aparenţele adevărului... Cînd l-am auzit pe Hager spunînd că nu putea să traducă aşa, „proţăpit în două picioare", un pasaj al codicelui, am înţeles dintr-o dată de care parte stă adevărul... Şi mi-am amintit o întîmplare, o mică întîmplare fără importanţă : de acum zece ani... Adică : mi s-a părut atunci fără importanţă, acum însă îşi dobîndeşte toată greutatea.

— Ce fel de întîmplare ? — întrebă părintele Giovanni.

— Cum se simte mama ta ? — întrebă însă părintele Salvatore, care punea amintirile şi bănuielile nepotului său pe seama unor neplăceri de ordin familiar.

— Ca de obicei : suferă şi nu încetează să se ocupe de mine, de casă, de diverse treburi...

— E o femeie şi jumătate — zise părintele Salvatore.

— Da, o femeie şi jumătate... Dar aş vrea să încerc să înţeleg, cum de ţi-a trecut ţie, tocmai ţie, prin minte, o bănuială atît de cumplită cu privire la bietul abate Vella... O prietenie care durează de mai bine de zece ani : închegată, afectuoasă... Şi tocmai cînd ar trebui să te bucuri. L-ai văzut pe Gregorio cît e de distrus ? Părea un morun pescuit de trei zile. Şi tocmai într-un asemenea moment, cînd ar trebui să-i ridicăm o statuie abatelui Vella, îţi vine să-l bănuieşti...

— întrucît se expusese apărîndu-l pe Vella, şi pornit cum era împotriva lui Gregorio, părintele Giovanni se simţea de-a dreptul rănit, şi încă mişeleşte, de suspiciunea nepotului său.

— E o impresie, poate că mă înşel — zise Francesco Paolo pentru a-l linişti : se şi căia că a deschis această discuţie.

— Cred şi eu... Şi tocmai meseria ta de avocat te-a indus în eroare : sînteţi atît de obişnuiţi, voi avocaţii, să preschimbaţi minciuna în adevăr, să-i daţi înfăţişarea adevărului, că la un moment dat nu le mai puteţi deosebi... Ca Serpotta, care îmbrăca tîrfele în haine frumoase şi reda chipurile virtuţilor.

— Nişte chipuri splendide — zise Francesco Paolo, pentru a schimba vorba.

— Deoarece suflarea Domnului le-a purificat — zise părintele Giovanni.

„Dacă Dumnezeu n-o să sufle peste codicele abatelui Vella — gîndea avocatul — mă tem că va sfîrşi rău... Nu pentru a-l purifica, aşa cum crede unchiul despre statuile lui Serpotta : căci se poate ca din acest punct de vedere, al artei, ca opere de artă, de invenţie, de creaţie, ele să fie pure... Bineînţeles, dacă a născocit-o într-adevăr din nimic, opera abatelui e una din cele mai mari fantezii ale secolului... Dar e ne-

voie de o suflare care să o facă autentică, de miracolul apei care se preschimbă în vin..." Rîdea de gîndul acesta și, întrucîtva, de sine însuși. Căzuse și el în cursă. Dar nu făcea dintr-asta o dramă. Găsise într-un text, pe care specialiștii îl socoteau autentic, elemente de drept public : și, ca un cercetător al dreptului, făcuse în treacăt o referire la el. Atîta tot. Dar pe profesorul Tychsen l-ar fi lovit damblaua. Și pe bietul monsenior Airoldi. Și pe unchiul său. Dar mai ales pe Tychsen : un mare orientalist, să ajungă complicele abatelui. Un lucru aproape de necrezut : și totuși nu greșea, simțise la Hager, fără nici o îndoială, accentul pasiunii, al adevărului ; neputința îndurerată și repulsia omului cinstit în fața minciunii arogante, acea retragere care pare plină de o tulbure vinovăție și, de fapt, e o nevinovăție disperată. „Minciuna e mai tare ca adevărul. Mai tare ca viața. Stă la rădăcina existenței, înfrunzește dincolo de viață." Foșnetul întunecat al arborilor de-a lungul căii San Martino se revărsă în frunzișul întunecat al minciunii. „Rădăcinile, frunzele !" : adesea, cu dezgust, se surprindea gîndind în imagini. „Copilul minte așa cum respiră : iar noi îl credem. Tot așa îi credem pe sălbatici : dacă e să ne luăm după ce spun părinții iezuiți. Și credem că adevărul a fost înaintea istoriei, și că istoria e minciună. De fapt, istoria e aceea care-l răscumpără pe om din minciună, îl duce la adevăr ; și pe individ, și popoarele..." Apoi, pentru sine însuși, în derîdere, cu compătimire : „Dacă ai crezut în Rousseau, e drept să vezi în abatele Vella reversul lui..." Dar îi păru rău de

gîndul acesta, ca de-o înjurătură care-ți scapă cînd te izbești de-o piedică neașteptată, de-o lovitură prin surprindere. „Fapt e că Voltaire îți slujește mai mult, astăzi... Dar poate că Voltaire slujește *întotdeauna* mai mult... Nu cît ai dori, totuși... Ceea ce ai dori e gîndirea lor, a lui Voltaire, a lui Diderot, și chiar a lui Rousseau, *intrată înlăuntrul* revoluției : în schimb, ea s-a oprit pe prag, ca și viața lor..."

— Iată-ne la San Martino — zise părintele Salvatore.

Coborî și el din trăsură. Sărută mîna unchilor, le ură noapte bună.

— Și nu te mai gîndi la lucruri nesăbuite — îi recomandă părintele Giovanni : voia să spună cu privire la abatele Vella.

Rămase o clipă să privească cîmpia misterioasă și informă, încă și mai misterioasă și informă la lumina tremurîndă a torței pe care vizitiul o ținea sus.

Se urcă din nou în trăsură ; și pînă la Palermo, și apoi pînă la revărsarea zorilor, se gîndi la lucruri și mai nesăbuite decît acelea la care se temea părintele Giovanni că ar putea să cugete. Dar nicidecum la abatele Vella și la codicele lui arabe.

VIII

Darea de seamă a comisiei care prezidase întîlnirea, minuțios proces-verbal al serii întregi, final debordînd de entuziasm asupra capacită-

ţii şi sincerităţii abatelui Vella, fusese trimisă la Neapole aproape în acelaşi timp cu raportul lui Hager : ca să-l combată, ca să-l nimicească. Dar abatele se simţea golit şi obosit, ca un actor care a avut rolul principal într-o comedie de succes : seară de seară, acelaşi personaj, aceeaşi mască. Şi nu pentru că ar fi fost tulburat, dezorientat, şovăitor în dubla sa identitate : o asemenea stare sufletească nu fusese încă născocită ; şi chiar dacă ar fi fost la modă, abatele ar fi găsit că e mai potrivit pentru temperamentul şi cazul său acel *Paradoxe sur le comedien*[1], de asemenea încă necunoscut pe vremea aceea.

Ar fi făcut o greşeală grosolană acela care în oboseala sa ar fi încercat să descopere neliniştitele pîlpîiri ale unei conştiinţe, ale remuşcării. În această privinţă, abatele era rece şi imaculat ca zăpezile Madoniei : cele vreo zece tomuri groase, pline de falsuri, erau mai uşoare şi mai sprinţare pentru conştiinţa sa ca un fulg vesel şi jucăuş. Doar că, pentru a se bucura şi mai mult de această uşurinţă, de această sprinteneală, el avea nevoie, ca să zicem aşa, de corul victimelor. Îşi revărsase dispreţul pentru alţii atît de mult că, dacă n-ar fi făcut ceea ce avea de gînd să facă, nu i-ar mai fi rămas decît să se dispreţuiască pe sine însuşi : pentru motive cu totul îndepărtate de eterna morală curentă şi de aceea, pe atunci, absolută. Dar să nu complicăm lucrurile : să spunem doar că abatelui Vella pur şi simplu i se făcuse lehamite.

[1] Tratat al lui Diderot conţinînd consideraţii despre teatru.

Astfel, în *aequinoctium vernum*[1] al anului 1795, în timp ce astronomul Piazzi, în Observatorul palatului regal, îşi dezlipea de telescop ochiul în care fluviile de stele se revărsau acum în marea somnului, abatele Vella deschidea ferestrele în aerul dulce al dimineţii. Se simţea odihnit, senin, eliberat. Patruzeci şi patru de ani : o sănătate de fier, o minte ageră ; şi, ca primăvara care începea să strălucească, simţea în sinea lui începutul unui anotimp mai liber, o vigoare nouă.

Se hotărî să facă o baie : eveniment nu mai puţin rar decît acelea pe care Piazzi le pîndea în cerurile echinocţiale. Puse să se încălzească apa în vasele mari de aramă, o vărsă în cada mică de marmoră cenuşie ; se dezbrăcă şi se scufundă în apă, ghemuit ca una din acele mumii americane pe care i le arătase odată la Malta un iezuit. Şi baia era o mică moarte : toată fiinţa lui se topea într-însa, trupul devenea o spumă de senzaţii. Desfătîndu-l, îşi dădea seama că păcătuieşte. Îşi amintea de fiecare dată avertismentul unui părinte al Bisericii : cu formidabila lui memorie, vedea, parcă ar fi avut-o în faţă, pagina tipărită, şi-o repeta, traducînd-o din latina aspră în care fusese scrisă. Dacă n-aveţi încotro şi trebuie să vă scufundaţi goi în apă, spunea părintele Bisericii, nu cumva să atingeţi trupul vostru cît staţi la umed : şi abatele respecta prescripţia, îşi ţinea mîinile, mari ca nişte crăci de smochin,

[1] Echinocţiul de primăvară (în lb. lat.).

atîrnînd în afara căzii. Dar oricum era un deliciu. Arabii o ştiau foarte bine. O clipă doar, în dosul latinei ţepoase şi seci ca un mărăcine, licări privirea languroasă a unei femei curioase de trupul său gol. Abatele închise ochii. Un somn uşor. Şi mîinile ei, mîinile, tulburară apa în jurul trupului său. Noroc că părintele Bisericii nu prevăzuse nimic asemănător.

După ce ieşi din baie, dori să bea o cafea, băutură de care rareori se atingea, dar pe care o pregătea şi o sorbea de fiecare dată cu o anumită emoţie. Apoi se îmbrăcă pe îndelete, făcu ordine în camera răvăşită de pe urma evenimentului neobişnuit al băii şi ieşi din casă. Trecu pe la nepoata lui şi luă *Codicele egipţian* din podul unde fusese ascuns împreună cu alte hîrtii. Chemă o lectică pentru a se duce la locuinţa monseniorului Airoldi.

Monseniorul era încă în pat. Deşi încă somnoros, recunoscu codicele.

— Să nu-mi spui nimic — zise — întîi să luăm o cafea şi apoi îmi vei povesti totul din fir-a-păr... Pierdusem orice speranţă ; mi se pare o adevărată minune.

Abatele lua a doua cafea din ziua aceea.

— Povesteşte-mi — zise apoi monseniorul, în timp ce cameristul îi potrivea pernele la spate.

Abatele aşeză *Codicele egipţian* pe pat. Monseniorul îl trase, nerăbdător, pe genunchii săi, îl deschise.

— Aş dori ca excelenţa-voastră să-l examineze bine — zise abatele.

— Ce s-a întîmplat ? — se alarmă monseniorul. — L-au stricat ? — începu să întoarcă febril paginile.

— De loc — zise abatele.

— Dar ce ?

— Excelenţă, fiţi atît de bun şi examinaţi-l bine... Cu acea atenţie, vreau să zic, pe care pînă acum nu i-aţi acordat-o.

— Dar... — monseniorul Airoldi îl privi în faţă : nu înţelegea, aştepta o explicaţie.

— E de ajuns ca excelenţa-voastră să privească o pagină oarecare contra luminii... Iată, aceasta... Puţin de tot contra luminii... Ţesătura hîrtiei, asperitatea ei... În sfîrşit, filigranul.

Monseniorul îl ascultă : şi cum avea ochii slabi şi, în acest moment, cam tulburi, citi — *avoneg*.

— Excelenţa-voastră — zise abatele cu calm, dacă nu chiar cu indulgenţă — a citit de-a-ndoaselea : filigranul arată Genova.

Monseniorul scoase un horcăit ca un muribund şi şopti — Genova — dintr-o suflare.

— Hîrtia asta — zise abatele — bănuiesc că a fost fabricată la Genova în preajma lui 1780 : eu am cumpărat-o cîţiva ani mai tîrziu aici, la Palermo.

— Isuse — zise monseniorul ; şi se lăsă să cadă între perne, cu ochii daţi peste cap şi cu gura căscată.

Abatele Vella rămase privindu-l : impasibil, cu un surîs de gheaţă pe buze.

— M-ai distrus — zise în cele din urmă monseniorul, cu o voce care abia se auzea. Şi

apoi, după o lungă pauză : — Ar trebui să pun să te aresteze.

— Sînt la dispoziţia excelenţei-voastre.

— La dispoziţia mea ? — monseniorul avea înfăţişarea unui sugaci căruia i se dă să înghită ulei de ricină : toate liniile feţei sale se întîlneau în acel centru al amărăciunii care era gura, cuvintele pe care le rostea : — M-ai omorît, m-ai băgat în pămînt ; mi-ai scris pe piatră epitaful ruşinii... La dispoziţia mea !

— Indignarea excelenţei-voastre e sfîntă şi sînt gata...

— Asta e o mîngîiere, e într-adevăr o mîngîiere — zise monseniorul cu ironie amară ; şi în cele din urmă, explodînd : — Pleacă, pleacă înainte să pun să te dea afară ca pe un cîine...

IX

— De fapt — zise avocatul Di Blasi — fiecare societate dă naştere tipului de impostură care, ca să zic aşa, i se potriveşte. Iar societatea noastră, care prin însăşi esenţa ei e impostură, impostură juridică, literară, umană... Umană, da : o impostură a existenţei, aş spune... Societatea noastră n-a făcut decît să producă, în mod firesc, în mod evident, impostura contrară...

— Dumneata faci filozofie pe marginea unei crime extrem de vulgare — zise *don* Saverio Zerbo.

— Ei nu, asta nu e o crimă vulgară. E unul din acele fapte care ajută la definirea unei societăţi, a unui moment istoric. În realitate, dacă în Sicilia cultura n-ar fi fost, mai mult ori mai puţin conştient, impostură ; dacă n-ar fi fost o unealtă în mîinile baronilor, şi deci ficţiune, continuă ficţiune şi falsificare a realităţii, a istoriei... ei bine, eu îţi spun că aventura abatelui Vella ar fi fost imposibilă... Merg mai departe : abatele nu a comis o crimă, a pus doar în scenă parodia unei crime, răsturnîndu-i termenii... A unei crime care în Sicilia se petrece de veacuri...

— Nu te înţeleg.

— Voi încerca să mă fac înţeles, să fiu chiar pentru mine însumi ceva mai limpede... Îţi aminteşti dizertaţia principelui de Trabia asupra crizei agricole. Criza, zicea principele, are drept cauză ignoranţa ţăranilor...

— Nu numai ignoranţa ţăranilor, după cîte-mi amintesc.

— Exact : stabileşte într-adevăr şi alte cauze ; dar, după el, principala e ignoranţa ţăranilor... Aşadar, trebuie să-i instruim pe ţărani... Dar eu te întreb : de unde să începem ?

— De la pămînt : cum se lucrează, care sînt uneltele, mijloacele cele mai potrivite ; care sînt culturile care se potrivesc cu felul solului, cu alcătuirea şi înfăţişarea lui ; cum se aduce apa...

— Dar dreptul ?

— Care drept ? Al cui ?

— Dreptul ţăranului de a fi om... Nu i se poate cere unui ţăran să depună un efort ome-

nesc raţional, fără a-i da în acelaşi timp dreptul de a fi om... Un ogor bine cultivat e o imagine a raţiunii : presupune, la cel care-l lucrează, o participare efectivă la raţiunea universală, la drept... Crezi oare că ţăranul de pe domeniile dumitale participă la lumea dreptăţii, cînd e de ajuns un bilet al dumitale pentru a-l zvîrli în fundul unei închisori ? Doar un biletel : „Ţine-l pe cutare la carceră, pentru pricini care nouă ne sînt prea bine cunoscute", şi omul acela va rămîne în temniţă pînă cînd îţi va conveni să-l ţii... Da, se mai întîmplă şi azi, cu toată rînduiala din optzeci şi patru.

— Vorbeşti foarte serios — zise *don* Saverio. — E interesant, într-adevăr interesant... Dar eu nu mă pot opri de a vedea reversul oricărui lucru, aspectul lui amuzant... Mi-am amintit de baroneasa de Zaffù : ea, la cincisprezece ani, a recunoscut că ţăranul e şi el un om, şi nu şi-a mai schimbat părerea pînă la bătrîneţe.

— După Montaigne, dacă îmi amintesc bine, descoperirea că ţăranul e un om au făcut-o călugăriţele dintr-o mănăstire, cu cîteva secole înaintea baronesei de Zaffù.

— Extraordinar... Montaigne, da ?... Unul din francezii dumitale, îmi închipui... Dar văd că lucrurile devin tot mai tulburi cu francezii ăştia : nu ţi se pare ?

— Nu cu Montaigne, în orice caz — interveni abatele Cari pe un ton ironic. — Nu cu Montaigne.

— N-am avut încă plăcerea să-l citesc — zise *don* Saverio. — Dar cu Montaigne sau fără el,

francezii ăştia încep să mă... Scuză-mă... În sfîrşit, încep să devină plicticoşi.

Începeau să devină plicticoşi : ceva mai mult decît erau dispuşi *don* Saverio Zarbo şi nobilimea siciliană să suporte : ceva mai puţin decît ar fi dorit monseniorul Lopez y Royo, ca să-şi consolideze propria sa funcţie de vicerege.

În casa Di Blasi, cu prilejul întrunirilor periodice ale Academiei Siciliene *degli Oretei*, discuţiile despre francezi deveneau mai înflăcărate decît cele despre poezia siciliană, căreia îi era dedicată Academia. Şi, de fapt, ideea de a face să renască Academia, al cărei promotor fusese, pe vremuri, tatăl său, îi venise lui Di Blasi tocmai în funcţie de scopurile politice pe care le urmărea în taină : să dea, prin poezia în dialect şi prin promovarea unui dialectalism mai integral, un sens concret şi democratic sicilianismului, naţiunii siciliene pentru care cei mai mulţi aveau un cult abstract ; şi, în acelaşi timp, să desfăşoare cu prudenţă o activitate de comunicare şi propagare a ideilor, de prozelitism... O îndelungată frămîntare îl condusese pe Di Blasi la ideea scumpă a unei republici siciliene : moartea lui Caramanico, urmată de ascensiunea lui Lopez, îl împingea la fapte. Nu mai era nici o speranţă să se întoarcă timpurile pline de vioiciune ale lui Caracciolo, ori măcar să continue vremurile blînde ale lui Caramanico : într-o lună, într-un an, *monseniorul* Lopez avea să devină un fel de vicerege spaniol ; iar, în jurul lui, baronii aveau să-şi redobîndească aroganţa, să revendice acele pri-

vilegii pe care Caracciolo izbutise să le micşoreze, să le destrame.

Nici că se putea un alt moment mai potrivit, pentru a încerca să răstoarne cu forţa vechea ordine : un vicerege pe care nobilii îl dispreţuiau şi poporul îl ura, periculos în netrebnicia sa, dar incapabil, prin lipsă de inteligenţă şi curaj, să facă faţă unei situaţii dificile ; nemulţumirea meşteşugarilor de la oraş şi a cetăţenilor de la ţară ; o mînă de soldaţi în garnizoană, la Palermo, şi alţii risipiţi în întreaga insulă, pe care guvernul nu putea să conteze ; francezii care nu se ştia ce nouă lovitură pregătesc cu mişcările armatei şi flotei lor şi ţineau guvernul din Neapole într-o teribilă tensiune. Dar, pe de altă parte, ideea şi pasiunea lui Di Blasi şi a celor cîţiva prieteni ai săi care se adunaseră în jurul lui într-o conjuraţie erau Franţa, revoluţia franceză, republica franceză, şi armata Franţei revoluţionare de la care sperau un ajutor neîntîrziat şi frăţesc pentru viitoarea republică siciliană ; Franţa însăşi, doar prin numele ei, constituia un risc, un pericol pentru poporul sicilian, gemînd de foame şi de suferinţă, cu amintirea angevinilor şi a *Vesprei*[1] stîrnite, în timpurile mai apropiate, de ducele de Vivonne, mareşalul preacredinciosului Ludovic al XIV-lea. Poporul cînta cîntece de ură împotriva francezilor şi a iacobinilor,

[1] *Vesprele siciliene* : masacrarea francezilor din Sicilia în 1282, în ziua de Paşti, în timp ce clopotele îi chemau pe credincioşi la *vespri* (vecernie). (Francezii stăpîneau Sicilia din 1266).

punînd în cîrca francezilor şi a prietenilor lor toate relele : pentru războiul şi revoluţia pe care le purtau cu ei sau pe care ameninţau să le dezlănţuie, pentru răzbunarea lui Dumnezeu pe care o provocau : tăciunele din holde, filoxera, ploile prea abundente, seceta.

Pastoralele în care iacobinii erau porecliţi fiare îngrozitoare, lacome şi sîngeroase : pantere, lupi, urşi, vulpi şirete şi diabolice, răsunau în bisericile Regatului ; poporul invoca pe Madona şi pe toţi sfinţii să-i ţină departe de francezi, ca şi de turci ; să-i spulbere şi să-i trimită în ghearele Satanei, pentru a-i chinui aşa cum merită, pe acei compatrioţi ai lor care luau parte în taină la acea sectă infamă. Dar Francesco Paolo Di Blasi pregătea o revoltă iacobină.

În privinţa succesului iniţial, îl întăreau exemplele îndepărtate ale lui Squarcialupo şi D'Alesi, recenta răzmeriţă împotriva viceregelui Fogliani ; în sfîrşit, toate acele mişcări populare, pe care într-o vreme mai mult ori mai puţin îndepărtată un mic număr de oameni au izbutit să le stîrnească în Palermo. Şi tocmai pentru pricinile datorită cărora acele mişcări purtau în ele falimentul lor sau ofereau posibilitatea de a fi înfrînte cu uşurinţă, socotea că răscoala condusă de el era destinată să biruie. La 5 aprilie urma să izbucnească nu o simplă răzmeriţă, ci o revoluţie mişcată de o mare idee; şi nu numai în oraşul Palermo, ci şi la ţară. De altfel, participarea sătenilor urma să fie condiţia primordială, absolută a succesului revoluţiei ; iar conjuraţii se străduiau mai degrabă să agite

satele, să-l urnească pe ţărani în numele foamei şi al birurilor în care se zbăteau, decît oraşul slugarnic şi nedemn de încredere.

Dar în timp ce în casa Di Blasi se vorbea despre francezi şi despre falsele codice arabe, în timp ce abatele Meli într-un cerc restrîns, pentru a nu-l jigni pe stăpînul casei şi pe unchii săi care fuseseră susţinătorii lui Vella, recita — *Sta minzogna saracina Cu sta giubba mala misa Trova cui pri concubina L'accariza, adorna e spisa. E cridennula di sangur, Comu vanta, anticu e puru, D'introdurla in ogni rangu Si fa pregiu non oscuru*[1], în biserica San Giacomo alla Marina parohul Pizzi, împovărat de cei optzeci de ani ai săi, tresărea de groază şi bucurie ascultînd la spovedanie denunţarea conjuraţiei.

X

Biserica San Giacomo, deschisă deşi era noaptea pe la orele două, îl îndemnă pe tînărul Giuseppe Teriaca, care tocmai ieşise din atelierul de argintărie unde lucra, să scape de povara care de cîteva zile îi stătea pe inimă. De altfel, se apropiau Paştele : şi, după cum cerea Biserica, măcar de Paşti omul trebuia să se spovedească şi să se cuminece ; mai cu seamă că se

[1] Minciuna asta turcească / Cu haina strîmbă şi-n zdrenţe / Işi găseşte — amantul care / S-o-mbrace şi s-o răsfeţe / Şi crezînd că-i, precum zice / De spiţă veche regală / O scoate-n lumea cea bună / Însoţind-o, plin de fală. (În dialect sicilian.)

simţea prins într-o urzeală în care nu mai izbutea să distingă binele de rău. Aproape la aceeaşi oră, caporalul Carlo Schelhamer, din Regimentul străin, vedea faţă de armata din care făcea parte un sentiment asemănător cu acela al lui Teriaca faţă de Biserică.

Aşadar, se întîlniră la palatul regal brigadierul general Jauch şi parohul Pizzi : acesta tîrînd în urma lui pe argintar, celălalt pe caporal.

Dacă nu s-ar fi ruşinat de ochii lumii şi dacă propria sa vîrstă i-ar fi permis, monseniorul Lopez y Royo, ascultînd acele destăinuiri, s-ar fi căţărat de bucurie pe perdele, pe draperii, pe lampadare. Se aflau în sala care, după fresca încă recentă a lui Velasquez, începea să fie numită „Sala lui Hercule" : monseniorul trecuse, din biroul în care îi primise la început pe excepţionalii vizitatori, în această sală pe care o socotea cea mai potrivită, prin amploarea şi lipsa ei de rezonanţă, să ferească un lucru atît de teribil şi de tainic de urechile agere ale servitorilor, de care era urît şi pe care-i ura.

Argintarul şi caporalul primiseră din partea monseniorului promisiunea formală a impunităţii lor, pe care şi parohul Pizzi, şi brigadierul Jauch o făcuseră să încolţească în capul lor : şi acum ciripeau, de era mai mare plăcerea, pentru monsenior, să-i asculte. Judecătorul de instrucţie Damiani, pretorul principe del Cassaro, căpitanul de justiţie ducele de Caccamo ascultau : Damiani cu o bucurie asemănătoare cu aceea a monseniorului, dar justificată de meseria sa ; ceilalţi doi, cu o atenţie în acelaşi timp dezgustată şi mîhnită, îndeosebi ducele de

10—1936

Caccamo. Într-adevăr, cînd monseniorul Lopez se întoarse spre el, ordonîndu-i să procedeze la arestarea tuturor celor care, după informaţia primită, erau implicaţi în conjuraţie sau numai bănuiţi, şi cu deosebit zel şi băgare de seamă la aceea a lui Di Blasi, ducele cu faţa crispată, dar pe un ton de calmă hotărîre, zise că nu este dispus să-l aresteze pe Di Blasi.

— Şi de ce, mă rog ? — întrebă roşu de mînie monseniorul.

— Pentru că e prietenul meu — răspunse ducele.

— Aha, e prietenul dumitale... Regele (Domnul să-l aibă în pază) se va bucura să afle că e prietenul dumitale — zise monseniorul, cu un rînjet feroce.

— N-am ce să-i fac — zise ducele. — N-am aprobat niciodată ideile sale, socot că nu poate încăpea nici o îndoială asupra vinovăţiei sale : tocmai pentru că cunosc ideile sale, caracterul său... Mai mult : crima lui îmi inspiră oroare... Dar mi-e prieten.

— Ce fel de prieten ? Vă duceaţi împreună la femei ? — căci femeile se strecurau mereu în gîndurile monseniorului. — Jucaţi cărţi împreună ? Plecaţi la ţară împreună ?

— Studiam împreună latina, citeam din Arlosto — zise ducele, cu un ton în care dispreţul pentru monsenior se tulbura de emoţia amintirii.

— Aiureli — zise monseniorul ; apoi convingător, părinteşte : — Eşti căpitan de justiţie : datoria dumitale, scumpul meu duce, e limpede ; nu te poţi abate de la ea... Închipuie-ţi

că şi judecătorul Damiani, şi pretorul, şi toate persoanele investite cu autoritate, ar avea, faţă de Di Blasi, sentimente asemănătoare cu ale dumitale. Ce s-ar întîmpla ? Ar însemna că duşmanii lui Dumnezeu şi ai tronului pot să-şi facă de cap aici la Palermo cînd vor şi cum vor şi că regele (Domnul să-l aibă în pază) greşeşte punîndu-şi încrederea în dumneata, în lealitatea dumitale... Aici, dintr-o clipă într-alta, se poate întîmpla o nenorocire, un prăpăd : iar dumneata stai pe loc, liniştit... — Şi ridicîndu-se, cu o voce pe care mînia o făcea stridentă : — Dar regele (Domnul să-l aibă în pază), ce e regele pentru dumneata, o obială ?

— În numele maiestăţii-sale, excelenţa-voastră îmi poate ordona orice alt lucru, chiar să-mi trag un glonte în cap : şi sînt gata s-o fac, aici, în faţa excelenţei-voastre...

— Nu pot să-ţi ordon aşa ceva : dar te las pe dumneata să apreciezi dacă e cazul... Ceea ce îţi pot ordona e să accepţi arestările. Vom vedea apoi ce vor spune cei din Neapole... Deocamdată, pentru arestarea lui Di Blasi...

— Mă duc eu — zise Damiani.

— Numai dacă nu eşti prietenul său, dacă binevoieşti... zise ironic monseniorul.

Ducele de Caccamo îl enervase. Cum poate cineva să se lipsească de plăcerea de a nimici pe un altul, dacă cugetul lui nu poartă aceeaşi pată şi inima lui o vină asemănătoare ? „S-ar putea, se gîndi monseniorul, ca la liota asta de arestaţi să se afle ceva pe socoteala ducelui de Caccamo... Ar fi amuzant." Dar ducele îi detesta într-adevăr pe iacobini, aproape tot atît de mult

ca şi monseniorul Lopez y Royo : numai că, spre deosebire de monsenior, el avea prieteni. Şi, în timp ce se înapoia acasă cu trăsura, se oglindea mişcat în gestul său de prietenie credincioasă ; dar ameninţarea monseniorului Lopez începea să arunce o umbră de îngrijorare şi reflexe de spaimă pe nobila imagine în care ducele se contempla pe sine.

În acest timp, Damiani punea pe picior de alarmă pe toţi zbirii din Palermo : pe cîţiva îi asmuţi spre cartierul argintarilor, să pună mîna pe cei patru tovarăşi denunţaţi de Teriaca ; pe alţii, spre cazarma Regimentului Calabria, ca să-i aresteze pe caporalii Palumbo şi Carollo denunţaţi de Schelhamer ; iar pe alţii ca să-l aresteze pe acel maistru Patricola a cărui identitate reieşise din indicaţiile vagi ale celor doi denunţători : Patricola avea, în ochii contemporanilor săi, meritul de-a fi înălţat pe catedrala normandă acea cupolă din pricina căreia ne pare rău că n-a fost arestat mai devreme, pentru un delict mai puţin abstract. Damiani luă cu sine un grup zdravăn de poliţişti, în vederea acţiunii mai anevoioase împotriva lui Di Blasi. Căci, cu Di Blasi, trebuia să fie prudenţi din consideraţii care priveau rangul şi faima sa, dar mai ales pentru a nu-i da timp să distrugă documentele păstrate, după toate probabilităţile, la el, unul dintre mai marii, dacă nu chiar capul conjuraţiei.

Di Blasi nu era acasă. După ce se sfîrşise întrunirea *degli Oretei,* ieşise să facă o plimbare pe dig, în tovărăşia baronului Porcari şi a lui *don* Gaetano Jannello, care făceau parte din

conjuraţie : căci noaptea era foarte plăcută şi, ca în toate primăverile, începuse promenada pe dig. Damiani fu foarte bucuros ; postă zbirii în jurul casei şi el însuşi se ascunse sub poarta casei de peste drum, poruncind portarului să-l lase la ferăstruică şi să se ducă la culcare. În felul acesta, totul avea să meargă ca pe roate. Şi într-adevăr, după vreo oră, în timp ce un *volante* care mergea cu cîţiva paşi înaintea lui, purtînd în mînă o torţă, se pregătea să deschidă poarta, Di Blasi se pomeni cu Damiani alături şi înconjurat de zbiri. Avu o clipă, o clipă doar de tulburare : ca o ameţeală. Dar apoi, deodată, cu toată limpezimea, îşi dădu seama că partida e pierdută şi destinul său încheiat.

— Dacă în această împrejurare cuvîntul meu ar mai avea vreo valoare, pot să vi-l dau pentru a vă asigura că nu veţi găsi în casa mea nici o hîrtie care să se poată bucura, ca să zic aşa, de atenţia dumneavoastră. — Flacăra torţei lumina paloarea accentuată a chipului său ; dar era calm, vorbea cu vocea aceea clară şi profundă pe care Damiani i-o admirase la procese, în conversaţii ; cu acea umbră de ironie pe care oamenii ce veghează asupra propriilor sentimente o păstrează tot timpul. — Căci n-aş vrea s-o tulbur pe mama : la o asemenea oră şi în tovărăşia acestor oameni de ispravă — îi arătă pe zbiri.

— Îmi pare rău — zise Damiani ; şi într-adevăr îi părea rău, pentru că în ţara noastră o mamă stabileşte legături chiar şi între uneltitorii împotriva statului şi judecătorii de instrucţie.

— Veniţi — zise Di Blasi, pornind pe scară, precedat de *volante* care aprindea luminile şi urmat de Damiani şi de zbiri.

Se îndreptă spre camera de lucru. Mama lui era acolo : nemişcată în mijlocul odăii, cu mîna pe inimă ; o statuie de cenuşă, în care nu mai era vie decît febrila nelinişte din privire. Mirosea a hîrtie arsă : cînd Damiani venise să-l caute şi nu-l găsise, ea bănuise, fără îndoială, motivul pentru care era căutat fiul ei ; şi coborîse în odaia de lucru ca să ardă acele hîrtii despre care crezuse c-ar putea să-l compromită. Dar în ce să-l compromită ? Ea nu ştia nimic despre conjuraţie, iar în cameră nu se găsea nici o hîrtie care să aibă vreo legătură cu conjuraţia. „Cine ştie ce-o fi ars ; iar ăsta acuma o să intre la bănuieli" ; căci Damiani adulmeca aerul ca un copoi.

Di Blasi se enervă. „Mamele noastre, care presimt totul, care ştiu totul ; şi nu fac decît să complice lucrurile." Iar enervarea îl ajută să ia acea atitudine rigidă, acea aparenţă de răceală care şi-o dorea într-un moment atît de chinuitor.

— Domnii aceştia trebuie să-şi piardă puţin timpul aici, printre lucrurile astea ; e datoria lor... E vorba de-o percheziţie...

Donna Emmanuela încuviinţă : privea în ochii fiului ei şi-şi clătina capul cărunt ca pentru a spune da, am înţeles, am înţeles din totdeauna. „Destinul, gîndea fiul ei, iată ce a înţeles ea din totdeauna : destinul, suferinţa şi moartea de care viaţa ei au fost mereu legate." Dar *donna*

Emmanuela mai înţelegea şi că fiul ei dorea în clipa aceea să o îndepărteze, că un om are dreptul să stea singur în faţa propriului său destin : în faţa trădării, a zbirului, a morţii. Zise:

— Mă duc dincolo : mă chemi, dacă ai nevoie de mine.

Se întoarse ca să iasă.

— Mulţumesc — zise fiul.

Şi fu cuvîntul din care, în anii cîţi îi mai avu de trăit, încolţi în inima ei o lungă, o interminabilă şi nebunească conversaţie. Pe prag se opri o clipă. „Nu te întoarce", o rugă fără glas fiul ei. Inima îi bătea, ca în visele acelea cînd, pe marginea unei prăpăstii, te prinzi de-o ramură subţire, de-un tufiş. Închise ochii : cînd îi redeschise, ea era plecată, pentru totdeauna.

Damiani se aruncase asupra sertarelor mesei de scris. Nu că ar fi fost convins că va găsi ceva, dar datoria e datorie. Luă pe rînd toate scrisorile : le parcurse parcă ar fi îngînat rugăciuni ; dar era dezamăgit de conţinutul lor, enervat. Zbirii se învîrteau în jurul lui fără a şti precis pe ce să pună mîna. La un moment dat judecătorul porunci :

— Cărţile, daţi jos cărţile; sau credeţi că am de gînd să stau aici o lună ?

Di Blasi se aşeză cam în mijlocul odăii, în faţa rafturilor din lemn întunecat de nuc, din care zbirii scoteau cărţile cu grămada. Le aşezau pe duşumea, lîngă el.

„Cărţile, cărţile tale, îşi zise Di Blasi ; ca să rîdă de sine însuşi, ca să-şi zgîndărească rana. Hîrtie veche, pergament bătrîn ; ai făcut din ele

o patimă, o manie... Pentru oamenii ăştia au mai puţină valoare decît pentru şoareci, şoarecii cel puţin le mănîncă ; şi chiar pentru tine, acuma ; nu-ţi mai servesc la nimic, admiţînd că ţi-au servit vreodată ; ţi-au servit pentru a te aduce în starea asta. Tot trebuia să le laşi : acum sau peste douăzeci de ani, unei rude, unui prieten, unui servitor... Da, puteai să le laşi tînărului Ortolani : ţine la ele ca şi tine, poate mai mult decît tine... Nu, nu mai mult decît tine : ţine la ele într-alt fel, ca un erudit ; pentru el nu există primejdia de a sfîrşi aşa cum eşti pe cale să sfîrşeşti tu... Acum, nu mai poţi să i le laşi : aceste cărţi aparţin regelui împotriva căruia ai conspirat : e ca şi cum ai spune că aparţin zbirilor. Uită-te bine la ele, pentru ultima dată... Iată *Opusculele* în care ai scris despre egalitatea oamenilor ; iată-l pe De Solis care te-a făcut să visezi despre America ; iată *Enciclopedia;* una, două, trei..." Numără pe rînd volumele pe care zbirii le îngrămădeau. „Iată-l pe Ariosto : *O, mare vrajbă-n tinerele gînduri, Dorinţi de laudă,-avînturi de iubire !*... Dar nu aceste versuri, nu acestea... Şi iată-l pe Diderot, cinci volume, Londra 1773." Întinse piciorul spre teancul cel mai apropiat, ca să-l dărîme. Damiani, care nu-l slăbea din ochi în timp ce continua să citească scrisorile pe care le scotea din sertare, se alarmă, cuprins de bănuială ; şi ordonă zbirilor să răsfoiască pagină cu pagină cărţile pe care Di Blasi le răsturnase.

„Imbecilule, gîndi Di Blasi, nu-ţi dai seama că am început să mor ?"

XI

— Lucrurile nu sînt încă pe deplin lămurite : abatele Vella a venit la mine şi mi-a îndrugat o poveste care n-are nici cap, nici coadă... Cred că, sărmanul de el, după toate cele petrecute, bănuieli, acuzaţii, expertize, şi-a cam pierdut minţile... Monseniorul Airoldi părea ieşit din mormînt ; şi, în felul său, dădea socoteală celor curioşi, nu puţini la număr, despre cele petrecute între el şi abate. Zidurile, se ştie, au urechi: discuţia, care avusese loc doar între patru ochi, în dormitorul său, făcuse ocolul oraşului. Monseniorul evitase să iasă din casă cîteva zile : acum, după descoperirea conspiraţiei lui Di Blasi, socotind că oamenii au uitat povestea cu codicele false şi confesiunea abatelui, îşi luase inima în dinţi şi ieşise ; dar, după ce întîlni vreo trei-patru persoane, se convinse că făcuse o greşeală ; oamenii, deşi prinşi de marele eveniment, erau dispuşi să lase ciolanul din gură, ca şi cîinele lui Fedru, şi să înşface cu colţii oasele subţiri ale monseniorului.

— Da, mi-a mărturisit că a falsificat ceva — admitea monseniorul — dar n-am înţeles bine ce anume... Poate *Codicele egiptian*... În orice caz, puteţi fi siguri că *Codicele sicilian* e autentic ; n-aţi avut dovada ?

Era în tratative cu abatele, ca să-l facă să admită că nu stricase codicele San Martino şi nu dăduse o falsă traducere ; căci titlul complet al codicelui San Martino suna aşa : *Codex diplomaticus Siciliae sub saracenorum imperio ab*

827 anno ad 1072, nunc primum depromptus cura et studio Airoldi Alphonsi archiepiscopi Heracleensis[1]; iar dacă e vorba de recunoscut, să recunoască doar falsificarea celuilalt, cu a cărui îngrijire şi studiu arhiepiscopul de Eracleea nu era angajat. În schimb, abatele putea să conteze pe indulgenţa monseniorului. Dar abatele nu răspundea nici da, nici ba; stătea închis în casă; iar cînd trimisul monseniorului venea să-l găsească, prefera să schimbe vorba sau surîdea privindu-l fix şi tăcînd. Încît, după cele ce se petrecuseră în dimineaţa aceea şi după veştile aduse de trimisul său, monseniorul înclina să-l creadă nebun în toată legea.

— De fapt, ştiu mai puţin decît voi — zicea monseniorul. — Şi pe urmă, cîte nu se petrec astăzi...

Punctuali ca rîndunelele, domnii şi doamnele din Palermo se înapoiau în fiecare an la Sfatul din piaţa Marina; aceleaşi nume, aceleaşi chipuri; şi aceeaşi veche comedie a galanteriei şi bîrfelii, dar mai complicată acum de întîmplările recente. Şi am putea zice îmbogăţită: pentru că cei mai mulţi găseau în ele satisfacţia pe care întîmplările îngrozitoare sau ruşinoase obişnuiesc s-o provoace într-o societate de trîntori, mai ales cînd protagoniştii lor aparţin aceleiaşi societăţi şi au acelaşi rang. Şi totuşi, cum această sosire a primăverii coincidea cu Săptămîna Pa-

---

[1] *Codicele diplomatic al Siciliei sub stăpînirea sarazinilor, de la anul 827 pînă la 1072, acum întîia oară dat la iveală prin îngrijirea şi strădania lui Airoldi Alphonsus, arhiepiscop de Heracleea (în lb. lat.).*

timilor, datorită absenţei fanfarei din parc şi datorită culorilor întunecate ale rochiilor femeilor, în care domina violetul, acea blajină adunare de nobili distinşi avea un aer mîhnit şi îndoliat.

— Nu merită să vorbim despre asta — zicea monseniorul Airoldi — mai ales că n-am reuşit încă să-mi formez o idee: nenorocitul ăsta de abate a fost, după părerea mea, greu încercat de boală, s-a cam sucit la minte... Dar avem lucruri mai serioase, griji mai arzătoare...

— Ne-a ocrotit sfînta Rozalia — zise principesa de Trabia.

— Gîndiţi-vă: răzmeriţa urma să izbucnească chiar azi — zise principesa del Cassaro, care, ca soţie de pretor, era cea mai bine informată.

— Eu aş zice că ne-a apărat Isus Hristos — zise marchizul de Villabianca — căci e Săptămîna Patimilor sale... Aş zice că tînărul argintar şi Teriaca au fost inspiraţi chiar de Isus să-şi mărturisească vina... Oh, Domnul a fost milostiv cu noi: dacă ne gîndim la greşelile noastre, la deşertăciunile noastre...

— Oh da, preamilostiv — zise monseniorul Airoldi.

— Domnul — interveni *don* Saverio Zarbo — era, ca să zic aşa, direct interesat: doar ştiţi că, după programul lor nelegiuit, trebuiau să fie jefuite mai întîi bisericile.

— Bună socoteală şi-au făcut — zise soţia pretorului — şi bine chibzuită: în Joia Mare bisericile îşi scot toate comorile la vedere.

Era un zvon lansat de propaganda monseniorului Lopez, care se temea de o răzvrătire a poporului şi de aceea născocise o poveste care să-l atingă la sentiment.

— Fapt e — zise principele di Trabia — că încălzeam un şarpe la sîn... Dar eu pot să spun cu conştiinţa împăcată : Di Blasi ăsta nu mi-a plăcut niciodată.

— E adevărat : excelenţa-voastră nu i-a permis nici o intimitate — zise Meli. Dar principele nu păru să aprecieze prea mult mărturia aceasta şi se întoarse spre el, reproşîndu-i cu răceală : — Dumneata, în schimb, ţineai la el...

— Ceea ce ne lega era numai dragostea pentru poezie — se scuză Meli.

— Şi dumneata crezi că el iubea poezia ? Că într-o inimă de piatră ca a lui încăpea dragostea de poezie ?

— Iubea poezia — zise abatele Cari ; parcă ar fi vorbit numai pentru sine, absorbit, încuviinţînd cu o mişcare a capului — o iubea.

— Bătrîn ramolit — bombăni principele.

Iar Meli :

— Ei bine, nu, dragă abate, acum putem spune, după cum pe drept afirmă excelenţa-sa, că nu iubea poezia, că nu putea s-o iubească ; era doar praf în ochi ; în ochii celor naivi ca mine...

— Dumneata n-o iubeşti — zise abatele Cari privind spre Meli cu ochii săi aproape stinşi. Se ridică cu greu şi, sprijinindu-se în baston, se îndepărtă cu paşi şovăielnici.

— Eu ? Eu nu iubesc poezia ?... L-aţi auzit pe imbecilul ăsta bătrîn ? — aruncă împrejur o

privire amuzată ; dar cu o umbră de spaimă, în adîncul ei. — Poezia, eu o cultiv : şi se va vorbi de poezia mea, atunci cînd din numele dumitale nu va mai rămîne urmă nici măcar pe marmora de pe mormînt — zise el către Cari, dar acesta era departe.

— Nu te necăji : nu-l mai ajută mintea — îl mîngîie soţia pretorului.

— Dar e ceva ce nu pricep ; dumneata — zise principele di Trabia către Meli — îl frecventai, eraţi foarte apropiaţi... De dragul poeziei, fie... Şi excelenţa-voastră, de asemenea — continuă el adresîndu-se monseniorului Airoldi — aveaţi oarecare legături cu el...

— Din motive de studiu, numai din motive de studiu...

— Din motive de studiu, bineînţeles... Dar — continuă principele — tot trebuie să fi fost o clipă în care, ochilor dumneavoastră pricepuţi în ale firii omeneşti, trebuia să li se fi dezvăluit, într-un fel oarecare, firea lui Di Blasi...

— Niciodată — zise Meli.

— Niciodată... Desigur, îşi avea ideile lui : dar să-l împingă la o asemenea infamie... — zise monseniorul.

— E vorba de idei ? — se amestecă marchizul di Geraci. — De azi înainte, aceluia care vi se pare că are idei înfigeţi-i sabia în burtă... Viaţa noastră a atîrnat de-un fir de păr, ştiaţi asta ? Dacă nu era mîna Providenţei, la ora asta ideile ar fi jucat popice cu capetele noastre.

— Oh, Dumnezeule ! — se îngroziră doamnele.

— Ideile ! Aveţi dreptate... Dar eu — principele di Trabia luă înfăţişarea omului care e pe cale să destăinuiască un gînd îndrăzneţ — mi-am făcut, ca să zic aşa, o idee despre idei. Şi anume : că ideile vin atunci cînd rentele se duc.

Toţi îşi arătară aprobarea.

— Şi judecînd bine — continuă principele — ideile pentru care curge atît de multă cerneală nu sînt prea îndepărtate, la urma urmelor, de cele ale tîlharilor de drumul mare... Doar că tîlharul n-are ideea de a avea idei — voia să se mai bucure o dată de jocul de cuvinte pe care-l folosise. Dacă ar avea ideea că acţiunile pe care le săvîrşeşte derivă dintr-o idee, şi că unei asemenea idei i se face apologia în cărţi, şi că o naţiune întreagă, o mare naţiune ca aceea franceză, s-a apucat s-o practice... Ei bine : ce diferenţă ar fi între banditul Testalonga şi avocatul Di Blasi ?

— Nici una ; şi unul şi altul rîvneau la bunul meu, zise marchizul di Geraci.

— La al nostru — îl corectă principele. — Dar bietul Testalonga aş zice că o făcea cu mai multă discreţie : tocmai pentru că nu ştia că are idei.

— Mda, da — zise marchizul. Şi începea să scape de efortul de a-şi face, ca şi principele, o idee despre idei ; şi adăugă : — Dar important este că i-am împiedicat... Şi ar fi o bună ocazie să curăţim de tot grajdul, cu abatele Vella cu tot.

— Asta e o altă treabă — zise timid monseniorul Airoldi.

XII

„Ai scris că tortura e împotriva dreptului, împotriva raţiunii, împotriva omului : dar asupra acelor scrise de tine s-ar aşterne umbra ruşinii, dacă tu acum nu ai rezista... La întrebarea *quid est quaestio ?* [1] ai răspuns în numele raţiunii, al demnităţii : acum trebuie să răspunzi cu trupul tău, să o înduri în carnea ta, în oase, în nervi ; şi să taci... Ceea ce aveai de spus despre *tortură* ai spus-o... *Tortura ! Servos in quaestionem dare, ferre...* [2] ah, latineasca lor." Vedea capetele judecătorilor plutind în ceaţa durerii sale... „Latina ta... Toate acestea, într-un fel sau altul, au de-a face cu latina : unde e durerea, acolo e latina ; mai bine zis, unde e conştiinţa durerii." Durerea se lipea de mintea lui ca cerneala, orbind-o. Tot trupul era o coardă răsucită de viţă, o viţă a durerii : enormă, grea de ciorchini. Ciorchini de sînge, de sînge întunecat de om. „În timpul torturii, omul pierde noţiunea propriului său trup ; tu nu ţi-ai mai recunoaşte trupul în gravurile lui Vesalio, în iatropologia lui Ingrassia ; şi cu atît mai puţin în crearea lui Adam aflată la Monreale. Trupul tău nu mai are în el nimic omenesc : e un copac de sînge... Ar trebui demonstrat asta teologilor, ca să înţeleagă, în sfîrşit, că tortura e împotriva lui Dumnezeu, că distruge chipul lui Dumnezeu care e în om..."

---

[1] Ce e tortura ? (în lb. lat.)
[2] A duce pe sclavi la tortură (în lb. lat.).

Deodată, căzu într-o mare de întuneric, cu inima ca o aripă frîntă. Cînd se făcu iar lumină într-însul, era din nou în fața mesei judecătorilor : picioarele sale atingeau pămîntul, valul de durere i se zbătea, arzător și violent, în plus. „Ai gustat din prima încercare a funiei : o să urmeze altele... La ce te gîndeai, înainte de-a fi azvîrlit de acolo, de sus ?" Își înălță privirea, ca să măsoare înălțimea de la care căzuse : doi stînjeni, poate ceva mai puțin.

— Ei bine ? — întrebă judecătorul Artale.

— Nimic — zise Di Blasi — n-am nimic de adăugat la cele declarate. Din vina mea, persoanele pe care le-ați arestat, s-au trezit amestecate într-o conjurație ale căror scopuri nici măcar nu le cunoșteau. Alții nu mai sînt, afară de ei... Îmi dau seama că era o nebunie, sînt profund îndurerat că din cauza mea au de suferit alții... Am abuzat de încrederea lor în mine, de ignoranța lor.

— De acord : era o nebunie — zise judecătorul. — Dar pînă la un punct. Nu pot să cred că speranța dumitale de succes se întemeia doar pe zece oameni : mai sînt alții pe care nu vrei să-i denunți, care acționau poate din umbră asupra dumitale... Și francezii ? Trebuie să fi avut vreo promisiune, vreo garanție din partea guvernului francez.

— Nu am avut niciodată legături, oricît de vagi, cu agenți francezi ; nu i-am cunoscut, nu-i cunosc... Eu eram capul conjurației : și am reușit să ademenesc doar cele cîteva persoane pe care ați pus mîna... Îmi pare rău că nu mă credeți ; va fi o pierdere de timp.

— Și mie îmi pare rău — zise judecătorul.

Scripetele scrîșni din nou, trupul amorf și obscur se înfioră de durere. „Să nu-mi iei mințile", se rugă el : se adresa naturii întunecate a sîngelui, a arborelui, a pietrei : Dumnezeului celui din întuneric. „Judecătorii care cred în *quaestio*[1] știu că există vrăji care o fac ineficientă : *multi reperentur qui habent aliquas incantationes ut multos habui in fortiis in diversis locis et officiis*[2]. Dar nu știu că aceste vrăji nu sînt nimic altceva decît gîndirea : și că magia, în fond, nu-i decît gîndirea care încă nu s-a revelat sieși ; care nu s-a revelat încă, sau nu se mai revelează." Acum vedea din nou capetele judecătorilor sub picioarele sale, masa cu hîrtiile lor. „Trebuie să gîndești, dacă vrei să reziști, trebuie să gîndești... Acum vreo două secole, l-au încercat cu funia pe Antonio Veneziano ; avu *șapte încercări ale funiei, și ținu.* Trebuie să *ții* și tu. Era poet, mai delicat decît tine, mai plăpînd, *și totuși ținu*... Pentru o „posquinata"[3] la adresa viceregelui ; tu însă ești un uneltitor împotriva statului... Adu-ți aminte de vreo strofă din Veneziano, repet-o... Nu pot, nu pot" : suferința anulă distanța pe care o menținuse pînă atunci — vorbind cu sine însuși ca și cum ar fi vorbit cu un străin : călăul smucise funia. Își zise : „Acum o să

[1] Tortură (în lb. lat.).

[2] Se vor afla mulți care au anumite descîntece, cum am avut eu, mulți ajunși la strîmtoare în felurite locuri și slujbe (în lb. lat.).

[3] Epigramă, pamflet în versuri.

te-azvîrle jos, să nu te pierzi". Dar, prăbuşindu-se, scoase un geamăt.

Judecătorul se ridică de la masă. Îi dădu tîrcoale, se opri în faţa lui : se spunea că e un om de treabă, un judecător plin de omenie ; faptul că un om rezista la tortură îl socotea o jignire adusă sensibilităţii sale, un refuz bădăran al milei pe care obişnuia s-o arate răufăcătorilor. Întrebă deci cu mînie :

— Ţi-a fost anunţată sosirea colonelului Ranza?

— Colonelul Ranza ? Cine e ?

— Ştii foarte bine cine e ; şi noroc că ştim şi noi.

— N-am auzit niciodată numele acesta... Şi cine credeţi că trebuia să-mi anunţe sosirea lui ?

— Prietenii dumitale din Comitetul Salvării Publice, colonelul Ranza e doar unul din agenţii lor ; şi ştim că a fost trimis în Sicilia pentru a lua legătură cu dumneata.

— Ştiţi mai multe decît mine — zise Di Blasi.

Judecătorul se întoarse la locul său. Suspină.

— Avem alte mijloace — zise — nu mă sili să recurg la ele... Nu mă sili.

— Ştiu : nesomnul, focul... Ştiu. Pe acest tărîm, prostia omenească s-a dovedit nemaipomenit de inventivă. Ştiu. Şi nu mă aştept să fiu cruţat. S-ar putea să mă faceţi să admit că-l aşteptam cu braţele deschise pe acest colonel Ranza. Sper că nu veţi izbuti ; dar nu pot să exclud această posibilitate, ţinînd seama de chinurile pe care mi le promiteţi... Dar în clipa aceasta, profitînd de acest răgaz, vreau să vă

spun pe cuvîntul meu de onoare, ca de la om la om, că n-am auzit niciodată numele colonelului Ranza.

— De la om la om ? — se indignă judecătorul.

Cu o mînă tremurînd de mînie răsturnă mica clepsidră pe care-o ţinea pe masă : pentru călău, acesta fu semnalul pentru a treia încercare a funiei.

XIII

Vestea arestării lui Di Blasi abatele Vella o află de la nepoata lui. În timp ce spăla vasele în bucătărie sau rînduia puţinele lucruri care erau de rînduit, femeia obişnuia să-i povestească întîmplările din oraş ; dar de obicei abatele, furat de alte gînduri, nu o asculta ; doar din cînd în cînd reţinea din acel monolog interminabil cîte o frază, un nume ; iar, dacă-i stîrnea curiozitatea, punea cîte o întrebare. Aşa făcu şi în ziua aceea.

— ...Iar capul bandei era un avocat, *don* Francesco Paolo Di Blasi — reţinu abatele ; ca un om care, mergînd, loveşte cu piciorul o monedă, un ciob lucios.

— Ce bandă ? Şi ce caută-n ea avocatul Di Blasi ?

— S-a făcut şeful unei adunături de oameni care nu vor să ştie nici de Dumnezeu, nici de sfinţi : şi aveau de gînd să fure argintăria din

biserici, chiar acum cînd Mormîntul Domnului e împodobit... Dar i-au arestat...

— Avocatul Di Blasi ? E cu neputinţă. Cine ţi-a povestit neroziile astea ?

— Tot Palermo vorbeşte, e adevărul adevărat. Şi Nino care, sfinţia-voastră ştie doar, ar putea face un ziar despre toate cîte se petrec, mi-a spus că avocatul a fost închis la Castellammare : a şi trecut prin încercările funiei — Nino era bărbatul ei ; şi cum abatele îi întreţinea toată familia, el se mulţumea să pigulească ştiri de la vizitii, portari şi paracliseri, să cutreiere casele de desfrîu şi tavernele.

— Nu se poate, nu se poate... Iar Nino, doar îl cunoşti mai bine ca mine, e în stare să ia luna drept felinar, mai cu seamă cînd e cherchelit bine.

— Dar toţi vorbesc despre asta.

— Ia, povesteşte-mi, din fir-a-păr, tot ce-ai auzit.

Nepoata îi povesti, cum se pricepu ea ; în felul ei şi al monseniorului Lopez. Abatele nu se lăsă convins, deşi admise că trebuia să se fi petrecut ceva.

Tîrziu de tot, obţinu o istorisire mai închegată ca formă, dar la fel de inacceptabilă în fond, de la trimisul monseniorului Airoldi. Dar întrucît nu încăpea îndoială că avocatul Di Blasi fusese arestat, abatele simţi că trebuie să le exprime regretul său rudelor, în semn de solidaritate, de prietenie. Pentru întîia oară în viaţă simţea într-adevăr că participă la durerea altuia. O slăbiciune, o cedare : dar în cazul de faţă nu-i părea rău, deşi se sfătuia pe sine însuşi

să se ferească, pe viitor, de legături care aduceau după ele asemenea sentimente. „Dar nu e nici un pericol, îşi zise el, acum ai rămas singur cuc" : fără să facă din aceasta o dramă, ci cu mîndrie, stăpîn pe priveliştea propriei sale singurătăţi.

Angajă o trăsură şi plecă la mănăstirea San Martino. Era o seară cu lumină schimbătoare, şuviţe palide de nori se sfîşiau în soarele crud care asfinţea. Copacii se înfiorau ; şi abatele, superstiţios, cugeta în sinea lui : „E Săptămîna Patimilor", făcînd o legătură între timp şi iureşul atîtor întîmplări dureroase, atîtor nenorociri.

Cînd întrebă la poartă de fraţii Di Blasi, de părintele Giovanni şi părintele Salvatore, călugării schimbară priviri şi şuşotiră între ei : şi, după multe tărăgăneli, unul se hotărî să se ducă să vadă dacă... Se întoarse după o bună bucată de vreme, spunînd abatelui că părintele Salvatore, numai părintele Salvatore îl aştepta în bibliotecă ; părintele Giovanni, bietul de el, nu se simţea bine. „Vai de mine, biblioteca", gîndi abatele ; şi revăzu scena de la care pornise întreaga încurcătură : ambasadorul Marocului aplecat peste codice, monseniorul Airoldi aşteptînd cu înfrigurare răspunsul. „Cine ştie, poate că părintele Salvatore mă primeşte anume în bibliotecă : e doar locul crimei... Dar cred că are alte necazuri pe cap."

Părintele Salvatore lucra. Se ridică şi îi veni în întîmpinare. Îşi strînseră mîna fără să-şi vorbească, apoi monahul îi făcu semn să şadă, se aşeză şi el.

— Poate că te tulbur — zise abatele — dar n-am avut încotro, îndată ce am aflat vestea mi-am dat seama că trebuie să vin: căci eu, pentru nepotul dumitale...

— Ştiu, ştiu — zise părintele Salvatore: şi abatelui i se păru că distinge în glasul lui o umbră de iritare.

— Un om inteligent şi inimos, cum puţini există. Şi nu cred în ruptul capului nimic din cîte se vîntură prin oraş: jefuirea bisericilor, argintăria Sfîntului Mormînt... Scorneli răuvoitoare, ale celor care nu-l cunoşteau pe nepotul dumitale, sau care au, oricum, interesul să le răspîndească.

— Ai dreptate; nu cred că s-ar fi înjosit pînă într-atît, deşi, mă înţelegi, în bandă puteau să fie şi oameni care aveau alte păreri; el însă nu, nu cred... Dar, vezi, urmărea un plan şi mai rău: voia să răstoarne ordinea, să proclame republica... Republica, Doamne sfinte, republica!

— Dar...

— Acum îţi inspiră silă, n-ai fi crezut niciodată că ar putea să conceapă un plan atît de monstruos... Iar eu te înţeleg, aş spune chiar că te aprob, dacă sîngele care mă leagă de el, amintirea bietului meu frate... — îşi scoase batista să se şteargă la ochi. — Ei da, şi dumneata ai dreptul să-ţi fie silă de el, *chiar şi dumneata.*

„Asta-i prima lovitură", gîndi abatele; şi spuse:

— Aş, de unde: eu nu cred că am dreptul să-l judec, şi cu atît mai puţin să-mi fie silă de el... Îţi spun, dimpotrivă, că dacă adineaori mă

miram şi nu-mi venea să cred, acum mi-e totul limpede: nu-l credeam pe nepotul dumitale în stare să pună la cale jefuirea bisericilor, dar dacă spui că pregătea o revoluţie...

— Nu te miră?

— Nu.

— Înţeleg... De fapt, aşa se întîmplă întotdeauna; cei apropiaţi sînt ultimii care-şi dau seama de nebunia unuia din familia lor, mai ales dacă e o nebunie care creşte încet; tot aşa, după cum, trăind mereu împreună cu alţii, nu-ţi poţi da seama, pe chipurile lor, de înaintarea vîrstei... Părea un om cu judecată; dar uite că era nebun, nebun...

— M-ai înţeles greşit: vreau să spun că republica era ideea lui; şi, de aceea, nu mă mir că a încercat s-o înfăptuiască.

— Ah — făcu monahul închizîndu-şi ochii pe jumătate: ca să scruteze chipul, de altfel impasibil, al abatelui.

— Ţinînd seamă de felul în care s-a sfîrşit — continuă abatele, după o lungă tăcere — se poate discuta cel mult dacă momentul era potrivit, dacă aveau destule forţe, dacă au fost destul de prudenţi; în sfîrşit, dacă, ţinînd seamă de moment şi de împrejurări, nu era o nebunie, în înţelesul obişnuit al cuvîntului. Dar de aici şi pînă a spune că nepotul dumitale e nebun, mai e mult.

— Ah... împărtăşeşti şi dumneata, cumva, ideile lui? Revoluţia, republica...

— Pentru mine republică şi regat sînt aceeaşi ciorbă, aceeaşi înşelătorie. Regi, sau con-

suli, sau dictatori, sau oricum le-ai zice, nu mă interesează mai mult decît mersul stelelor, poate chiar mai puțin... În ce privește revoluția, vă mărturisesc, încerc un alt sentiment : acel scoală-te tu ca să mă așez eu, ce să-i fac ? îmi place... Cei tari și mari ascunzîndu-se în gaură de șarpe și sărăntocii care triumfă.

— ...Capetele care cad — adăugă ironic benedictinul.

— Ei, cîteva... — zise abatele fără să se turbure : se simțea ca un băiat pornit să facă în ciudă. — Cîteva : de altfel, la ce slujește o căpățînă care nu cugetă ?

— Deci nu e adevărat că ți-e cu totul indiferentă forma de stat, felul și oamenii stăpînirii. Dacă faci deosebire, o deosebire pe muchie de cuțit, între capetele care cugetă și cele care nu cugetă, e limpede că ai prefera să fii guvernat de cele care cugetă, de cele care *socoți dumneata* că cugetă : după ce au căzut, nu-i așa, cele care nu cugetă — și vocea părintelui Salvatore spumega de indignare.

— Da, zise abatele — s-ar putea să ai dreptate... De fapt, nu m-am gîndit niciodată la aceste lucruri... Ei da, ai într-adevăr dreptate.

Benedictinului îi trecu prin gînd că, măcar de formă, va trebui să-i ceară Domnului în rugăciunea de seară să-l ierte. „Ăsta vrea să mă ia peste picior", se gîndea el : dar se înșela, căci abatele căzuse într-adevăr în uimire, descoperindu-se pe sine interesat de lucruri pe care le socotise întotdeauna îndepărtate și de-a dreptul respingătoare. Uimire în care, e adevărat, i se întîmplase de mai multe ori să cadă, îndeosebi în timpul din urmă : fie în urma celor spuse de alții, fie în singurătatea cugetului său. Și o amintire din copilărie îi devenise simbol, lămurind tîlcul celor ce se petreceau cu el : era copil cînd începuse să meargă la orele de catehism, și erau atîția copii ; cocoțați ca puii de pasăre pe băncile paraclisului ; și după o săptămînă, trecîndu-i un pieptene des prin păr, căci începuse să-i ia foc capul de mîncărime, mama lui dădu peste păduchi. Constatarea mamei lui, o femeie pe care mizeria n-o împiedica să aibă un cult exagerat al curățeniei (și, la drept vorbind, abatele nu luase mult de la ea), îi suna încă în urechi, în conștiință : „Ți-au băgat în cap păduchii" — ca avertisment și învinuire. Păduchii catehismului. Iar acuma păduchii rațiunii. Dar, ca de obicei, alungă repede imaginea, amintirea, parabola : era un păcat împotriva catehismului ; iar acum, un păcat împotriva prieteniei.

Se lăsase furat de gînduri. Regăsi privirea cercetătoare, rea a benedictinului ațintită asupra lui. Se simți intimidat, tulburat. Zise :

— Chiar așa : nici nu te gîndești la anumite lucruri, și apoi, deodată, te afli fața-n față cu ele.

— Aveai altceva de făcut — zise, acru, părintele Salvatore.

Abatele simți din nou plăcerea copilărească de a-i face în ciudă :

— Așa-i, tot efortul acela afurisit de falsificare a codicelor...

— Și mi-o spui așa, verde, în obraz ?

— Cum vrei să ți-o spun ? Ăsta-i adevărul.

— Dar ştii că, aşa nebun cum era, nepotul meu a fost primul care a bănuit toată înşelăciunea dumitale ?

— Adevărat ? Cînd asta ?

— În seara în care l-ai nimicit pe Hager, chiar în seara aceea.

— Îmi pare bine — zise abatele — zău că-mi pare bine.

XIV

„Cînd vorbesc de picioare, ţăranii zic «să fie cu iertare» ; acum poţi s-o spui şi tu, şi pe drept cuvînt." Întins pe prici, îşi privea picioarele pieziş, picioarele care depăşeau priciul, nu pentru că acesta ar fi fost scurt, ci pentru că se întinsese în aşa fel încît să nu-l atingă cu ele : picioarele diforme, ca bulgării agăţaţi de rădăcinile copacilor smulşi din pămînt, bulgări de carne sîngerîndă, cu crustă. Şi puţeau a unt ars, a mortăciune.

Dar întocmai cum, uitîndu-se la trupul întins, i se părea că între ochi şi picioare era o distanţă ireală, la fel de îndepărtată i se părea durerea. Se gîndea la rîmele îngropate în pămînt jilav : tăiate în două, fiecare din cele două părţi continuă să trăiască ; tot aşa se simţea şi el, trăind cu o parte a trupului său în durere, cu alta în cuget. Doar că omul nu e rîmă, chiar şi picioarele aparţin cugetului ; şi cînd judecătorii îl vor chema din nou, va trebui să-şi recucerească această parte a trupului său acum atît de îndepărtată, aproape separată ; să poruncească picioarelor să calce pe pămînt, să se mişte. În faţa judecătorilor, picioarele erau chemate să exprime seninătatea, tăria cugetului ; picioarele care suferiseră de şapte ori tortura *cum ard în pară lucrurile unse*. Cîntul al nouăsprezecelea al *Infernului* îl ajutase să reziste, precum şi alte versuri din Dante, din Ariosto, din Metastasio : forme ale acelei vrăji în care judecătorii, pe drept cuvînt, credeau. Îl ajutaseră şi juriştii torturii, Farinaccio şi Marsili : refăcuse din memorie definiţiile lor, judecata lor neghioabă. Căci el putea să afirme acum, cu mai multă conştiinţă — după ce trecuse de cinci ori încercarea funiei, îndurase patruzeci şi opt de ore de nesomn şi, de şapte ori, focul — că cei care concepuseră tortura şi cei care o susţineau sînt nişte neghiobi ; nişte inşi care au despre om, despre propria lor omenie, noţiunea pe care o poate avea iepurele de cîmp. Hăituiţi de semenii lor, de propria lor omenie, ei se răzbună prosteşte prin tortură : juristul, judecătorul, călăul. „Călăul poate nu, poate că el, prin murdăria muncii sale, obţine din cruzimea acestei meserii cel puţin conştiinţa umană că este într-adevăr murdar."

Avea febră. Şi o sete îngrozitoare. Din cînd în cînd se uita la cana cu apă ; dar nu se mişca, nu voia să se mişte pînă cînd judecătorii nu-l vor chema din nou. Mai groaznic decît setea care-l frigea ar fi fost să pună picioarele pe pămînt ; şi întrucît ceilalţi nu erau de faţă, se cruţa. Ceilalţi. Zbirii, judecătorii, călăul. Dar acum chiar şi mama lui făcea parte din lumea

celorlalţi, din „lumea în care se umblă, în care picioarele calcă pămîntul, fără durere". Tortura dăduse o formă absolută singurătăţii sale, ceilalţi erau acum diferiţi chiar şi în aceasta : ei puteau să umble. Chiar şi mama lui, sfîşiată de durere pentru el, avea măcar atîta comun cu cei care îl torturau : puterea de-a se mişca de la pat pînă la scaun, dintr-o cameră în alta. Şi o vedea aşa, rătăcind pierdută prin casa tăcută şi întunecoasă : întruchipare a acelei *soledad* [1], ca Madonna din biserica spaniolilor, căreia noi îi spunem „Îndurerata", iar spaniolii îi zic „De la soledad" [2] : pentru ei durerea şi doliul sînt singurătate... Dar singurătatea mamei mele nu e a mea ; durerea fizică, mutilarea sau scurtarea trupului dau singurătăţii o calitate absolută, retează chiar şi acele fire gingaşe pe care, în cea mai profundă durere sufletească, izbutim să le menţinem între noi şi ceilalţi... Ai spus sufletească... Mai poţi oare într-adevăr să te gîndeşti la suflet, cînd tortura ţi-a demonstrat că trupul tău e totul ? Trupul tău a rezistat, nu sufletul tău ; cugetul care e trup. Iar trupul tău, cugetul tău, nu peste mult... *Mas tu y ello juntamente en tierra en humo en polvo en sombra en nada...* [3]. Încă un poet : un poet care nu-ţi plăcea prea mult. Dar acum îi iubeşti pe toţi : eşti ca un beţivan care nu mai deosebeşte vinurile. Adevărul e că acum iubeşti viaţa aşa

[1] Singurătate (în lb. span.).
[2] A singurătăţii (în lb. span.).
[3] Dar tu şi el împreună în pămînt, în fum, în pulbere, în întuneric, în nimic... (în lb. span.).

cum n-ai ştiut s-o iubeşti niciodată. Acum ştii ce înseamnă apa, zăpada, lămîia, fiecare fruct, fiecare frunză : parcă ai fi tu într-însele, parcă ai fi tu esenţa lor. Făceau parte din dorinţa sa, din febra sa : cireşele care începeau să se rumenească în verdele puternic al frunzişului, portocalele care se răreau şi erau tot mai dulci şi aromate, ca vinul de stafide ; şi lămîii, şi zăpada : pocalele aburite de ger, mireasma pătrunzătoare... Văzu mănăstirea San Giovanni degli Eremiti : chitrele erau atît de mari, de grele, încît erau ţinute de plase mici ca să nu se desprindă din pomi. Mănăstirea San Giovanni, biserica, cupolele roşii, pomii uriaşi cu povara lor mirositoare. „Nu le vei mai vedea." Cupolele roşii. Arabii. Abatele Vella. „A refuzat în felul său impostura vieţii : cu voioşie... Nu impostura vieţii, impostura care e conţinută în viaţă... Nu în viaţă... Ba da, şi în viaţă...". Gîndurile i se topeau în arşiţa febrei. „A fost o impostură şi a ta, o tragică impostură." Oriunde ar fi rătăcit cu gîndurile, sfîrşea întotdeauna prin a se întoarce la acei pe care îi tîrîse în conjuraţie : şi plin de milă şi remuşcări faţă de cei ce-l acuzaseră în faţa judecătorilor. Cei care *ţinuseră* aparţineau, ca şi el, demnităţii umane. Giulio Tinaglia, Benedetto La Villa, Bernardo Palumbo : ar fi fost nedrept să-i fie milă de ei, să aibă remuşcări pentru soarta lor. Caporalul Palumbo : atitudinea lui hotărîtă, tăcerea lui, dispreţul lui faţă de judecători, cine ştie de unde venea, din ce încercări. Îi părea rău că nu-l cunoscuse mai bine, că nu ştia nimic despre viaţa lui ; nu-şi amintea nici măcar cine îl

introdusese în conjuraţie, nu-şi amintea nici măcar vocea lui ; un om întunecat, tăcut. „U-neori ţi-a fost suspect, pentru că era aşa de închis, pentru că era caporal ; ţi se părea că e mai rău decît un soldat. Şi în schimb...".

Dar mai erau ceilalţi, aceia din cauza cărora se chinuia : cei care se temeau, tremurau, implorau, acuzau. „E de prisos să te ascunzi în singurătatea ta, nu e adevărat că eşti singur : eşti printre ei, josnicia lor îţi ţine tovărăşie ; căci, dacă sînt josnici, sînt din cauza ta ; iar cînd vor deveni conştienţi de asta şi se vor dispreţui pe ei înşişi... Dar acum nu mai poţi face pentru ei mai mult decît ai făcut la interogatoriu : nu-ţi rămîne decît să speri pentru ei o pedeapsă mai blîndă, sau chiar să fie achitaţi... Şi de ce să nu-i achite ?" Începu să susţină în minte o lucidă pledoarie pentru apărarea lor : pînă cînd, dureros şi îngheţat, somnul se revărsă asupra lui. Şi în somn continua încă să mai adune ecourile şi frînturile acelei pledoarii.

XV

Baronul Fisichella, care făcea naveta între monseniorul Airoldi şi abatele Vella, sosi dis-de-dimineaţă la locuinţa abatelui ; surprinzător, pentru că de obicei apărea după-amiază ; sosi cu sufletul la gură, transpirat, tulburat. A-nunţă imediat că avea veşti proaste, dar trecu un timp pînă cînd fu în stare să spună pe şleau:

— O să te aresteze ; înainte de-a se lăsa seara o să te aresteze.

Abatele rămase impasibil.

— Monseniorului îi pare foarte rău, e amărît... Nu se aştepta de loc.

— Eu mă aşteptam — zise abatele.

— Dar, pentru Dumnezeu, nu poţi să te strecori, să te ascunzi ?

— N-am nici un chef să mă mişc, sînt obosit... Şi apoi, o să spui că sînt nebun, dar doresc să văd cum se vor sfîrşi toate astea.

— Dar bine, asta pot s-o spun eu care sînt în afară de cauză : ia să vedem cum se va isprăvi încurcătura asta, să vedem pe unde va scoate cămaşa abatele Vella... Dar dumneata... te-ai băgat pînă aici — arătă cu latul mîinii sub gură, pentru a indica nivelul apei în care abatele era gata să se înece.

Abatele dădu nepăsător din umeri.

— Nu te înţeleg — zise baronul — pe cuvîntul meu că nu te înţeleg.

— Nici eu — zise abatele.

— Dar, temniţa... Nu te impresionează, nu te temi ?

— Aveam nevoie de încercarea asta.

— Şi eu aş avea nevoie să... Iartă-mă, era să spun una... Ei da, şi eu aş avea nevoie să... Mă înţelegeţi... Şi ce, parcă mă apuc să... ?

— Ceea ce ai vrea dumneata nu face parte din lucrurile omeneşti : înţeleg foarte bine ce vrei să spui... Dar temniţa, da, temniţa e a omului ; ba chiar aş zice că e în om.

— Da, da, da — făcu baronul : părea că face vocalize.

În timpul acesta se gîndea : „S-o luăm cu binişorul, ăsta e nebun în toată legea". Se ridică.

— Ţi se pare că sînt nebun ? — întrebă abatele.

— Ei asta-i, nici vorbă... Şi, ascultă-mă, ăsta e ultimul avertisment pe care ţi-l trimite monseniorul Airoldi : te ţii tare în ce priveşte codicele San Martino : nu l-ai corupt, l-ai tradus literă cu literă ; şi faci cum vrei în privinţa *Codicelui egiptian ;* că e fals sau că nu e fals, cum vrei... Şi chiar dacă recunoşti că e fals, vei găsi un mijloc să te justifici, să-ţi micşorezi vina : pentru că, de fapt, *Codicele egiptian* a fost adus de vîntul care bătea pe vremea aceea, în sprijinul planurilor lui Caracciolo şi Simonetti ; ba chiar la sugestia lor, mascată ori pe faţă, cum ţi se va părea mai bine... Ţine-te de asta, şi monseniorul o să te ajute.

— Vom vedea — zise abatele.

— Ştii cum se spune ? Ajută-te singur şi Dumnezeu te va ajuta : în cazul ăsta, ajutîndu-te singur, îl vei pune pe monsenior în situaţia de-a te ajuta.

— Vom vedea — zise încă o dată abatele.

Se salutară. Abatele rămase în capul scărilor, în timp ce baronul cobora ; înainte de a ajunge la poartă, baronul se mai întoarse o dată să-l salute.

— Iartă-mă — zise abatele — am uitat să te întreb despre avocatul Di Blasi : sînt ceva noutăţi ?

— Nimic : doar că l-au fript.

— L-au fript ?

— N-a vrut să vorbească ; l-au pus la foc, înţelegi...

— Şi a vorbit ?

— Nu. Dar acum au toate elementele, procesul începe mîine... Se va da o sentinţă straşnică, exemplară — mai spuse baronul, ducîndu-şi mîna la gîtlej, spre a închipui furcile.

— E un lucru stabilit ?

— Bineînţeles — zise baronul.

Salută cu mîna şi ieşi pe poartă.

Abatele se întoarse şi se aşeză lîngă fereastră. Stătea aşa ore de-a rîndul, ca un paralitic. Ferocitatea legilor, existenţa torturii, execuţiile îngrozitoare ale justiţiei — asistase o dată la o asemenea execuţie — nu-l tulburaseră prea mult pînă atunci : le socotea evenimente fireşti, sau, judecînd mai bine, o operă de corectare a naturii, asemănătoare, şi la fel de necesară, ca tăiatul viţei de vie ori curăţatul măslinilor. Ştia că există o carte, a unui anume Beccaria, împotriva torturii, împotriva pedepsei cu moartea ; o ştia, pentru că monseniorul Lopez ordonase chiar în zilele acelea să fie confiscată. Şi cunoştea şi ideile lui Di Blasi în această privinţă. Dar atîtea idei frumoase străbat lumea ; doar că reversul lucrurilor e altul, violent şi cumplit. Acum însă, gîndindu-se că o persoană pe care o cunoştea, un om pe care îl stimase şi la care ţinuse e victimă a torturii şi destinat furcilor, simţi dintr-o dată ticăloşia acestei lumi în care tortura şi furcile aparţineau legii, justiţiei : o simţea ca un rău fizic, parcă i-ar fi venit să verse. „Mi-ar plăcea să citesc cartea lui Beccaria, monseniorul Airoldi o are

fără îndoială... Dar acum au de gînd să mă aresteze : poate nu voi mai avea voie să citesc nici măcar cărţi care n-au fost puse la index... Şi cine ştie dacă mă vor duce la Vicaria sau la Castellammare, am uitat să-l întreb pe baron ; dar poate că la Castellammare, monseniorul Airoldi o fi pus o vorbă bună." La drept vorbind, temniţa nu-l înspăimînta, devenise absolut indiferent la comodităţile şi plăcerile existenţei : mult mai mult îl ispitea ideea de a dezvălui în faţa lumii impostura, fantezia sa, de care atît în *Codicele sicilian* cît şi în *Codicele egipţian* dăduse o atît de strălucitoare dovadă. De fapt, într-însul se dezlănţuise literatul, care-l luase de mînă pe impostor : ca unul din caii aceia de Malta, negri, lucioşi, neliniştiţi, îl tîra prin pulbere, cu piciorul agăţat în scară. Şi, pe urmă, se obişnuise să rămînă în tovărăşia propriilor sale gînduri. Urmărea faptele trăite, trecutul şi prezentul, pentru a extrage din ele sentimente şi tîlcuri, aşa cum extrăgea cîndva din visele altora numerele de loterie. „Viaţa e într-adevăr un vis : omul ar vrea să aibă conştiinţa ei, şi nu face decît să născocească cabale ; fiecare vreme îşi are cabala sa, fiecare om pe-a sa... Şi alcătuim constelaţii de numere din acel vis care e viaţa : pentru urna loteriei lui Dumnezeu sau pentru aceea a raţiunii... Şi, la urma urmei, e mai uşor să iasă cinci numere din urna raţiunii decît din a lui Dumnezeu ; visul celor cinci numere în visul vieţii...". Vechea sa meserie de *numerist* de cartier îl ajuta să exprime, măcar aşa aproximativ, cabala sa ; o cabală abia

întrezărită, care dispărea şi se stingea în superstiţie.

Erau apoi amintirile. În plin vis al prezentului, visa acum trecutul. Vedea Malta pe muchea orizontului marin, în zăbranicul auriu al amintirii. Şi iată că-i răsărea acum în faţa ochilor ca în focarul unui ochean, în inimă : clopotniţele ascuţite ca nişte minarete, casele scunde, albe, terasele. De la bastioanele oraşului vechi cutreiera liber întinderea cîmpiilor dintre Siggeui şi Zebbug : lanurile de grîu de Majorca stăteau să dea în pîrg, tuminia, de-un verde intens, era încă necoaptă ; şi dulcişorul în floare, de-un roşu vioi, şi alba reţea a vrejurilor de mure, uscate. Se desfăcea iasomia — *„Issa yibda l-gisemin"* — terasele şi străzile erau parfumate. Bătrînii se bucurau de ea, aşezaţi pe sofalele lor comode de nuiele, fumîndu-şi pipa, trăgînd tutun pe nas ; femeile torceau bumbacul, ţeseau pînze subţiri la micile lor războaie de ţesut ; cîte un tinerel leneş ciupea strunele chitarei, schiţa melodii care rămîneau suspendate, vibrînd în aerul moleşitor. Apoi, seara, chitarele se aprindeau ca greierii, în timp ce din port răzbătea cîntecul marinarilor sicilieni, greci, catalani, genovezi : esenţă a depărtării, a dorului. A acelor marinari care în povestirile lor de beţivani deschideau lumea ca pe-un evantai ; şi îi revelaseră imensa şi felurita aventură pe care locurile o oferă chiar şi omului celui mai năpăstuit, şi că schimbarea locurilor este pentru cel năpăstuit singura posibilitate de a culege bucuriile vieţii. Şi dînd uneori peste ei, în ascunzătorile de pe coastă, în tenebroase

îmbrăţişări cu venerele locului, venere diforme şi greoaie ca şi cele preistorice care-şi vor fi primit numele de la Malta, marinarii aceia îi dezvăluiseră femeia : greaţă şi beţie, din care izvorîse curiozitatea sa arzătoare *en voyeuse*[1] în legătură cu faptele erotice. De fapt, cu femeia începuse el să falsifice lumea : scoţînd din ceea ce vedea, întrevedea, ghicea într-însa primele elemente ale unei fantezii fără sfîrşit şi, cu timpul, desăvîrşită. Fără-ndoială, prin femeie, prin imaginea fantastică despre femeie ajunsese la fantezia lumii arabe către care îl chemau din adînc dialectul şi obiceiurile meleagurilor sale, sîngele său. „Numai ceea ce produce fantezia e frumos, iar amintirea e şi ea tot o fantezie... Malta nu e decît un pămînt aspru şi sărac, cu oameni primitivi, ca pe timpul debarcării sfîntului Pavel... Însă cu ajutorul mării, ea dă voie fanteziei să stea faţă în faţă cu basmul lumii musulmane şi al celei creştine : aşa cum am făcut eu, cum am izbutit să fac... Altul ar spune, faţă în faţă cu istoria : eu spun faţă în faţă cu basmul...".

XVI

Era noaptea tîrziu, spre orele două, cînd la *Conversaţie*, în Piaţa Marina, sosi sentinţa, transcrisă, probabil de unul din judecători, pe dosul unui plic. Procesul se desfăşurase cu uşile

[1] Pe văzute (fig.).

închise, soldaţi cu baionete la armă împiedicau chiar şi formarea de mici grupuri în faţa tribunalului. Se ştia totuşi că procesul durase mult, de la două după-amiază pînă seara la zece, datorită pledoariilor avîntate ale avocaţilor Paolo şi Gaspare Leone, în apărarea lui Di Blasi, şi Felice Firraloro pentru ceilalţi împricinaţi. Vorbărie inutilă, fireşte : dar îndeosebi fraţii Leone, fiind vorba de-un coleg, ţineau la ea.

Marchizul de Villabianca puse mîna pe plic : toţi îi recunoşteau acest drept, ştiind că avea să-i fie de folos la jurnal. Începu să citească cu voce tare :

— *Iste Franciscus Paulus Di Blasi decapitetur absque pompa, et ante executionem sententiae torqueatur tamquam cadaver in capite alieno ad vocandos complices, et isti Julius Tinaglia, Benedictus La Villa, et Bernardus Palumbo suspendatur in furcis altioribus donec eorum anima e corpore separetur, et executio pro omnibus fiat in planitie divae Theresiae extra Porta Novam...*[1]

Restul sentinţei se pierdu, vocea marchizului de Villabianca fiind acoperită de comentarii, de întrebări, de explicaţii. Toţi erau mulţumiţi : nu din pricina sentinţei exemplare, care nici nu

[1] Numitul Francesco Paolo Di Blasi să fie decapitat fără pompă şi, înainte de executarea sentinţei, să fie torturat ca un trup de sclav, pentru a-şi denunţa complicii, iar numiţii Giulio Tinaglia, Benedetto La Villa şi Bernardo Palumbo să fie atîrnaţi în furci mai înalte pînă li se va despărţi sufletul de trup, iar execuţia să aibă loc înaintea tuturora în cîmpia Sfintei Tereza, dincolo de Poarta Nouă (în lb. lat.).

putea fi alta avînd în vedere o asemenea crimă şi necesitatea de a li se arăta iacobinilor şi plebeilor forţa statului ; erau mulţumiţi pentru faptul că lui Di Blasi, care oricum făcea parte din clasa lor, Tribunalul îi acordase decapitarea, deosebindu-l de complicii săi, care în schimb urmau să fie ridicaţi în furci.

Ospătarii, care se strecurau cu îndemînare printre mese aducînd glaseuri, scorzonere[1] şi casate, se adresau de fiecare dată, în gînd, domnului sau doamnei pe care îi serveau cu vorbele „răcoreşte-ţi coarnele" sau „răcoreşte-ţi" ; după ce se întorceau la bucătărie, unde alţii se învîrteau în jurul formelor de îngheţată, începeau să comenteze în dialoguri scurte satisfacţia stăpînilor lor.

— Sînt mulţumiţi, pentru că în loc să-l ridice în furci, o să-i reteze capul.

— Noi servim glaseurile, iar ei le sorb... Furcile sînt pentru noi, securea pentru ei.

— Şi cum aţi vrea să fie ? Mare plăcere să-ţi taie capul...

— E ca o mîncare cu carne pe lîngă una de fasole.

— Nu, nu-i vorba de material : e vorba de deosebire...

— Frumoasă deosebire... Eu, unul, aş prefera să ştiu că-mi rămîne trupul întreg : gîndul că stau în coş tăiat în două, mi-ar face rău.

— Şi cum ai mai putea să te gîndeşti la asta ?

— Cu sufletul.

[1] În trad : *barba-caprei.*

— Sufletul nu are gînduri, se prăjeşte şi se uită.

— La ce se uită ?

— La *dezastrele* celor vii... Sau la nimic.

— Totuşi, cu securea mori pe loc ; ăştia chiar şi aici înşfacă bucătura mai bună.

— Dar rămîi fără cap.

Aceeaşi problemă, dacă securea — lăsînd deosebirea deoparte — e mai bună ca furca, era dezbătută de contesa di Regalpetra, *don* Saverio Zarbo şi marchizul de Villanova.

— Puteţi să-mi spuneţi tot ce vreţi, dar capul, Doamne Dumnezeule, capul... — zicea marchizul pipăindu-şi grumazul ca spre a-i verifica legătura cu trupul.

— N-aş fi crezut niciodată că ţii atît de mult la el — zise *don* Saverio, care nu se putea dezbăra de plăcerea răutăcioasă de a împunge mereu.

— *El* ţinea mult la capul său — zise contesa.

— Ce să spun, mare cîştig ne-a adus — zise marchizul.

— Ştiţi ce cred ? — zise *don* Saverio — că *el*, cum zice contesa — apăsă asupra prenumelui, ca o aluzie la vechea legătură dintre contesă şi Di Blasi — că pentru *el* pedeapsa va fi mai grea tocmai prin această distincţie pe care tribunalul a ţinut s-o facă... Credea în egalitate, se lupta pentru ea : şi acum, iată că lui i se oferă securea, iar tovarăşilor săi furcile.

— În cazul ăsta, sentinţa e, şi din acest punct de vedere, cum nu se poate mai dreaptă : în asemenea cazuri, pedeapsa trebuie să

conţină nimicirea ideilor de care s-a făcut vinovat cel în cauză — zise marchizul.

— Da — făcu *don* Saverio.

— Cine ştie la ce se gîndeşte în momentul acesta : trebuie să fie foarte abătut... Mie mi-e milă de el, mă tem că la noapte n-am să pot închide ochii — zise contesa.

— Cred şi eu — zise *don* Saverio.

— Ştii ce te sfătuiesc ? O fiertură de miez de lăptucă : o ceaşcă, o ceaşcă plină : ai să dormi ca un înger — zise marchizul.

— Zău ? Dar fiertura de lăptucă trebuie să fie scîrboasă, nu cred că aş reuşi să beau o ceaşcă întreagă.

— Pune un pic de lămîie — o sfătui *don* Saverio.

XVII

Părintele Teresi venea zilnic să-l viziteze : o atenţie solicitată poate de monseniorul Airoldi, dar care abatelui Vella nu-i făcea prea multă plăcere. Ştia că Teresi, capelanul închisorii din Castellammare, era iscoada monseniorului Lopez. Şi deşi corb la corb nu-şi scoate ochii, îi făcea silă să-l vadă în faţa lui, atît de mieros încît ai fi fost în stare să-i spui tot ce aveai pe inimă. Dar, după şaptesprezece zile de închisoare, sila începu să se domolească prin obişnuinţă ; fără a mai pune la socoteală că Teresi putea să-i înlesnească şi cîte-o favoare.

De la el abatele află că Di Blasi fusese condamnat la moarte şi că sentinţa urma să fie executată a doua zi.

— Dacă nu cumva — adăugă Teresi — se dezminte proverbul „călăii nu lipsesc niciodată."

— Dar ce s-a întîmplat ?

— S-a întîmplat că stimatul Di Martino a căzut din vîrful unei spînzurători, în timp ce o instala pe cîmpul Santa Teresa : acum e la Spitalul Mare şi nu are nici un oscior întreg în trup.

— E un semn al destinului — zise abatele.

— Ce destin... E altceva : Di Martino e bătrîn, puterile nu-l ajută pe cît ar vrea el : de-acu are nevoie de ajutor...

— Dar fără el nu se poate executa sentinţa.

— Ar putea să se amîne cu cîteva ore, cu o zi : dar vor găsi un altul, nu încape nici o îndoială.

— Aş vrea să vă cer o favoare — zise abatele.

— Sînt la dispoziţia dumitale, pentru toate cîte-mi stau în putinţă : ca un frate.

— Vă mulţumesc... Uite : aş vrea să-l salut pe avocatul Di Blasi.

— Asta, crede-mă ca pe-un frate, nu e cu putinţă : în jurul lui e o pază grozavă.

„Şi-i dă-nainte cu frăţia", se gîndi abatele.

— Dar dumneata îl vezi, îi vorbeşti : şi nu sînt şi eu preot ?

— Nu e acelaşi lucru.

„Ştiu, tu faci pe iscoada" ; dar spuse :

— Înţeleg... Dar ai putea să-i transmiţi salutul meu, să-i spui...

— Ce anume ? — întrebă Teresi ; şi de emoţie că abatele i-ar putea destăinui ceva interesant, demn de transmis monseniorului Lopez, îi vibrară urechile.

— Spune-i... Da : că mă căiesc de ceea ce am făcut... Ştii, codicele... Da, mă căiesc : şi vreau ca el să ştie asta, şi că... Nimic : că mă căiesc şi că-l salut.

— Dar ce, e confesorul dumitale ?

— Nu, dar... E un lucru complicat, ştii ? Un lucru tare greu de lămurit...

„Un lucru atît de complicat, îşi spunea el, că nu-i de loc adevărat că mă căiesc : dar nu ca să-l trag pe sfoară îi vorbesc despre căinţa mea. Şi nici ca să-l îmbărbătez, căci în fond lui puţin îi pasă acuma de mine şi de codicele mele, mai ales în clipa asta. Ci pentru că...".

— Îi voi spune. Şi mai pot să fac ceva : peste puţin îl vor duce, ca să-l mai supună la tortură şi...

— Iar tortură ?

— Aşa sună sentinţa : *torqueatur tamquam cadaver in capite alieno ad vocandos complices...*[1]. Vei putea să-ţi faci mai devreme plimbarea pe donjon, am să vorbesc cu paznicii ; şi dacă vei sta pe partea dinspre curtea cea mare, ai să-l vezi cînd se va urca în trăsură. Îi voi spune că eşti pe donjon, să ridice ochii o clipă. Mă duc chiar acum.

---

[1] Ca un trup de sclav, pentru a-şi denunţa complicii (în lb. lat.).

— Îţi sînt recunoscător — zise abatele — şi nu uita să-i transmiţi ce ţi-am spus.

Un sfert de oră mai tîrziu, paznicii veniră să-l scoată la plimbare. Era un soare orbitor, abatele avu o clipă de ameţeală. Apoi se simţi liber şi uşor ca drapelul cu crini care flutura şi pocnea deasupra capului său în vîntul ce venea dinspre mare. În curtea cea mare aştepta o trăsură neagră, ca un cărăbuş pe prundişul luminos. Abatele deschise breviarul : se prefăcea că-l citeşte, în timp ce ochii îi erau aţintiţi asupra trăsurii. Şi îşi spunea că ceea ce face era stupid, ba chiar ridicol : ca toate lucrurile dictate de sentimente, care nu au un sens decît în sfera sentimentului, iar în realitate sînt groteşti. Dar era într-adevăr neliniştit şi mişcat, întreaga sa fiinţă vibra de aşteptare.

Poate că trecuse doar o jumătate de oră : patru soldaţi traversară curtea în direcţia trăsurii. În urma lor, păşind încet, cu greu, între alţi doi soldaţi, iată-l pe Francesco Paolo Di Blasi. La distanţa aceea, sub soarele care cădea oblic, figurile care se mişcau în curte păreau strivite, nu mai înalte decît umbra pe care o proiectau. Dar cînd fu aproape de trăsură, în faţa portierei, pe care un soldat o ţinea deschisă, Di Blasi păru că-şi recapătă statura. Se întoarse, îşi ridică privirea spre donjon. Apoi îşi scoase pălăria, înclinîndu-se uşor. Timp de o clipă, abatele se cutremură de spaimă şi oroare : omul care îl saluta de acolo, de jos, avea părul alb. În contrast cu îmbrăcămintea, cu negrul trăsurii şi al umbrei, încărunţirea aceea neaşteptată căpăta un relief teribil.

Abatele nu izbuti să-i distingă trăsăturile feței, dar sub părul acela alb părea uscat, zbîrcit. Răspunse la salut fluturînd breviarul. Di Blasi dispăru în trăsură. Tăcerea uimită, suspendată fu spartă de vocea vizitiului, roțile scrîșniră pe pietriș.

— Dumnezeule — murmură abatele — Doamne, Dumnezeule !

Niciodată nu mai privise viața cu asemenea spaimă. Își amintea anumite povestiri cu duhuri rele, cu persoane care la vederea lor încărunțeau pe loc : Di Blasi văzuse omul viu preschimbîndu-se în duh rău.

Teresi, care cîteva minute mai tîrziu veni să-i aducă răspunsul lui Di Blasi, îl găsi sprijinit de parapet, sfîrșit : palid, cu ochii rătăciți.

— Te simți rău ? — întrebă el.

— Soarele — zise abatele — soarele mi-a dat amețeală, mă doare capul.

— Să coborîm — zise Teresi luîndu-l de braț.

„Poate că într-adevăr a fost soarele", gîndi abatele. Voia să se elibereze de viziunea aceea, de amintirea aceea. Îi era frică. Nu mai voia să afle nici măcar dacă Teresi i-a transmis lui Di Blasi mesajul său. Dar :

— I-am spus ceea ce doreai să-i spun — zise acesta.

Abatele îl fixă cu o privire goală de orice expresie.

— Mi-a răspuns — continuă capelanul — că viața are atîtea imposturi, că a dumitale are cel puțin meritul de a fi veselă și chiar, într-un

anumit sens, așa mi-a spus el, utilă. Și că admiră fantezia dumitale.

— Chiar așa ți-a spus ?

— Exact așa... Și că îți dorește să te întorci cît mai curînd în libertate, și că te salută.

— Spuneai că vor să-l mai tortureze ?

— Da, dar cred că e doar *pro forma :* are picioarele umflate ca niște dovleci, iar medicul spune că ar fi riscantă o nouă punere la foc... Ei, și ce-ți spuneam ? Sentința va fi executată mîine, la ora stabilită : s-a făcut apel printre cei închiși la Vicaria să se prezinte un călău voluntar, provizoriu : și s-au prezentat vreo douăzeci. Au ales un zdrahon de bărbat, ce să-ți spun : avea șaisprezece ani de zăcut ; nu-i vine să creadă că a fost grațiat... Da, vorbele din bătrîni se dovedesc întotdeauna adevărate : călăii nu lipsesc niciodată.

XVIII

Își scoase încălțările ; și ușurarea pe care o simți fu asemănătoare cu gura de aer pe care o ia cel ce-și scoate capul din apă ca să prindă puteri pentru a se scufunda din nou : căci acum trebuia să-și smulgă ciorapii, din sîngele și puroiul închegat pe picior ; să-i smulgă dintr-o dată, cu o teribilă hotărîre a voinței și a mîinii.

Judecătorii îi întoarseră spatele și, ca să nu vadă, se prefăcură că se consultă între ei. Chiar și zbirii își întoarseră ochii în altă parte : spre ferestre, spre tavan. Cînd se înturnară să-l pri-

vească, Di Blasi nu mai avea ciorapii, iar de pe picioarele sale se scurgea un clei verzui.

— Să ne grăbim — zise unul din judecători : duhoarea putreziciunii, amestecîndu-se cu mirosul de untură topită, îi întorcea stomacul pe dos.

Instrumentul de tortură urma să fie, de data aceasta, untura topită, în clocot : nu focul pe care, după părerea medicului, condamnatul n-ar mai fi putut să-l suporte.

— Această ultimă tortură îţi va fi aplicată cît se poate mai puţin, doar pentru a îndeplini o formalitate — zise preşedintele.

— Vă mulţumesc — zise Di Blasi.

— Medicul a fost cel care s-a opus — preciză preşedintele : nu voia să accepte mulţumirile unui uneltitor împotriva statului.

Untura din vas, lichidă acum, începu să clocotească. Mirosul acela greu de bucătărie, în camera de tortură, îi abătea întrucîtva gîndul de la durerea cumplită. Era ceva grotesc, ceva ridicol în oamenii aceia, zbiri şi judecători, care se mişcau în jurul unturii ce se subţia : ca femeile care în bucătărie, după ce porcul a fost înjunghiat, prepară grăsimea. O clipă se pierdu în amintiri ; se văzu copil, învîrtindu-se prin bucătărie, în zilele în care se pregătea grăsimea, ca să mănînce jumări, după care era ahtiat ; bucătăria mare, cu oalele şi tigăile ei de aramă păreau, în umbra fumurie, nişte mici sori în asfinţit. De ani de zile nu mai intrase în bucătărie şi nu mai mîncase jumări : un miros şi o viziune care rămăseseră legate de copilărie. Dar în amintire se strecură, tulbure şi dureros,

gîndul că şi judecătorii, şi zbirii avuseseră o copilărie, că poate şi lor mirosul acesta le trezea amintirea unei fericiri îndepărtate, ori dorinţa liniştei din căminul lor, gîndul că în curînd sila provocată de funcţia pe care o îndeplineau va fi acoperită de o dulce ceaţă familiară : sila de a tortura pe unul din semenii lor. Vor mînca şi vor dormi, se vor juca cu copiii lor şi vor face dragoste ; se vor îngrijora de răceala copilului, de răpciuga cîinelui ; apusul soarelui, zborul rîndunelelor, parfumul grădinilor vor trezi în ei melancolie ori bucurie. Iar acum asistau la tortură. „Aşa ceva nu trebuie să i se întîmple unui om", gîndi : şi desigur nu se va mai întîmpla într-o lume iluminată de raţiune. (Şi disperarea ar fi întovărăşit ultimele ore ale vieţii sale, dacă ar fi avut doar presimţirea că în viitorul, pe care-l vedea luminos, popoare întregi se vor apuca să tortureze alte popoare ; că oameni foarte cultivaţi şi iubitori de muzică, exemplari în dragostea de familie şi miloşi faţă de animale, vor distruge milioane de alte fiinţe umane ; cu metode de neîndupleacat, cu o rafinată ştiinţă a torturii ; şi că pînă şi moştenitorii direcţi ai raţiunii, vor readuce tortura în lume : dar nu ca element al justiţiei, aşa cum era în momentul acesta cînd o îndura el, ci chiar ca element al existenţei.)

— Nu pe răni — zise preşedintele zbirului, care se oferise să-l înlocuiască pe bietul Di Martino : acesta gemea la Spitalul Mare, neglijat de medici şi de infirmieri, pe o saltea de paie aşezată pe jos : ca un cîine, mai rău decît un cîine.

Iar zbirul se oferise, pentru că era vorba de o treabă făcută doar de formă ; şi spera ca lucrul acesta să nu se afle, căci infamiei insuportabile de a fi zbir i s-ar fi adăugat cea de a fi gîde. De aceea îşi propusese să nu-l facă să sufere pe condamnat, ca să poată afirma, cu conştiinţa curată, martori fiind colegii săi de faţă, că se oferise tocmai ca să nu-l facă să sufere, socotind că în mîinile altora ar fi suferit. Acesta e, dacă te gîndeşti bine, felul în care se justifică mulţi din cei care au vocaţia sau profesia de gîde. Oricum, de data aceasta, dovedi într-adevăr mînă uşoară : ridică sus de tot un soi de ibric, pentru ca lichidul să se mai răcească în aer ; apoi îl înclină uşor, ca să nu cadă decît picătură cu picătură pe glezna piciorului, unde încă nu ajunseseră plăgile şi băşicile.

Di Blasi era atît de obişnuit cu durerea încît nu simţea decît nişte mici împunsături, ca de ac. Şi totul nu dură mai mult de un minut. Cînd preşedintele zise : „Destul", trupul său încetă să mai existe pentru judecători : aceştia urmau să predea acum sufletul său, spre a primi ultima mîngîiere, congregaţiei dei Bianchi.

Fu transportat aşadar în cartierul militar San Giacomo, unde se găseau cele trei biserici : Maddalena, San Paolo şi San Giacomo : şi cum aceasta din urmă era cea mai însemnată, ea fu destinată ajutorării spirituale a principalului vinovat. Caporalul Palumbo fu dus la San Paolo ; Tinaglia şi La Villa, la Maddalena.

Pentru dei Bianchi, mîngîierea dată ultimelor ore ale lui Francesco Paolo Di Blasi însemna că don Francesco Barlotta, principe de San Giuseppe, îl aştepta : era exact omul de care avea nevoie, căci celui care stătea douăzeci şi patru de ore în tovărăşia lui chiar şi moartea îi apărea ca o soluţie. Dar Di Blasi nu căuta moartea ca pe o soluţie. Cunoscîndu-l prea bine pe principele di San Giuseppe, înspăimîntat de perspectiva unei convorbiri asupra celor veşnice cu un asemenea om, după ce schimbară cîteva cuvinte convenţionale, parcă s-ar fi întîlnit la plimbare ori într-un salon, Di Blasi zise că avea ceva de scris, că dorea să-şi aştearnă pe hîrtie voinţa şi sentimentele pe care i le dictau ultimele ore. În realitate, nu avea nimic de scris, dar prefera să-şi petreacă acele ore în singurătate.

Principele, care era gata să înceapă cuvîntarea de ajutorare spirituală, fu întrucîtva dezamăgit. Se pregătise cu multă rîvnă : citise o vulgarizare a *Idiotului*, făcută de principele de Butera, şi, întrucît erau în mai, un volum gros din Hebdomanda Mariana ; căci, cu un om care a citit multe cărţi, şi se arăta atît de încăpăţînat în vinovăţia lui, era nevoie de argumentele unei doctrine ireproşabile, ale unui adevăr rapodios : de aceea în cazul acesta erau foarte potrivite misterele de bucurie, durere şi glorie ale Preasfintei Fecioare Maria. Dar, o dată ce Di Blasi voia să se retragă pentru a scrie, principelui nu-i mai rămînea decît să se roage pentru el ; şi se porni să citească, dintr-o carte mare pe care o adusese cu sine, rugăciuni de îndurare, de moarte uşoară şi de mîntuire.

Întrucît simtea că nu poate şi nu trebuie să scrie lucrurile adevărate şi profunde care-l fră-

mîntau, Di Blasi se apucă să scrie versuri. Ideea pe care oamenii de pe vremea aceea o aveau despre poezie îi permitea să creadă că în poezie se poate şi minţi. Astăzi ideea pe care o avem despre poezie nu mai îngăduie acest lucru, dar poate că-l îngăduie poezia însăşi.

XIX

Domnul Dumnezeul nostru, carele vede în inima tuturor făpturilor Sale, vede şi judecă inima mea, drept care eu Îl rog. Dar mai presus de toate Îl rog să păstreze vreme îndelungată binefacerile acestei Domnii, iar Sacra Voastră Maiestate Regală dimpreună cu Consoarta sa Regală şi cu Familia Regală aşişderea s-o păzească şi fericească.

— Binefacerea acestei domnii — surîse abatele Vella. Lăsă pana din mînă, presără puţin praf peste foaie. — S-a făcut, monseniorul Airoldi va fi în sfîrşit liniştit.

Suflă praful, puse în ordine foile scrisorii. O reciti. Partea cea mai frumoasă din scrisoare era aceea în care, negînd falsurile, ajungea să le admită într-un mod foarte subtil.

Trebuie aşadar să se admită că, chiar dacă n-aş fi făcut altceva decît să născocesc şi să fantazez, nu s-ar fi putut născoci cu mai multă dreptate, nici fantaza cu mai multă vigoare ; şi că creatorul unor opere atît de deosebite ar trebui să fie, îmi permit să zic, vrednic de o faimă cu mult mai mare decît modestul traducător a două codice arabe...

Clopotele, îndepărtate şi risipite, traseră a mort. Abatele îşi făcu semnul crucii, se rugă pentru veşnica mîntuire a lui Francesco Paolo Di Blasi. „Peste puţin va fi în lumea adevărului", gîndi el. Dar îi veni gîndul, înspăimîntător, că lumea adevărului era aceasta, a oamenilor vii, a istoriei, a cărţilor.

Cu un gînd asemănător, dar mai adînc, mai sigur, Di Blasi urca în clipa aceea pe eşafod.

Piaţa era aproape pustie, se aflau acolo numai pasionaţii : aceia care, după terminarea execuţiei, îndată ce cadavrele erau ridicate, obişnuiau să se repeadă ca să pună mîna pe cîte un capeţel de funie, pe orice relicvă a *justiţiei* care-i încîntase, ca să-şi facă din ele o amuletă homeopatică, spre a evita furcile pentru care se simţeau destinaţi. Printre aceste grupuri de persoane respingătoare şi zdrenţăroase, apărea, bine îmbrăcat, trandafiriu şi pieptănat cu grijă, doctorul Hager. „Oamenii ăştia vor să ştie tot, să vadă tot : dar sfîrşesc prin a nu vedea lucrurile esenţiale, lucrurile care merită într-adevăr să fie văzute... Va povesti în jurnalul său decapitarea mea, dar nu va scrie o vorbă despre motivele pentru care m-au decapitat." Îşi aminti ziua aceea de primăvară în care la Monreale îl însoţise pe acel Goethe : un om care se tulburase în faţa unui vas de Selinunte, a unei monede din Siracuza ; dar care rămăsese impasibil, aproape plictisit, la Monreale.

Eşafodul era îmbrăcat în negru, lumînările negre care urmau să fie aprinse în jurul cada-

vrului său erau pregătite. Dăduseră morţii o găteală pe măsura rangului său. Era acolo şi servitorul în livrea, livreaua de doliu a casei sale, care ţinea în mînă un vas mare de argint în care urma să cadă capul său. Era cel mai tînăr dintre servitori, cine ştie prin ce mijloace de convingere sau constrîngere izbutiseră ceilalţi servitori să-i pună în cîrcă această tristă îndatorire : avea ochii plini de lacrimi, tremura parcă îi era frig. „Nici măcar mama nu m-a înţeles, nici măcar ea n-a ştiut să citească în inima mea ; o dată ce mi-l trimite pe acest biet băieţandru în livrea, cu vasul de argint şi cu lumînările negre."

Se apropie de servitor, îi puse mîna pe umăr. „Cînd va veni momentul — îi zise el — închide ochii".

Băieţandrul dădu din cap. Di Blasi se întoarse cu spatele spre el, se temea să nu izbucnească în plîns.

Acum se afla în faţa călăului : o namilă de om, dar care în acele clipe parcă se pipernicise, era intimidat şi şovăielnic. Se numea Calogero Gagliano, era un păstor de capre din Girgenti care omorîse un om ; şi i se părea că nu e nici un rău să mai ucidă şi pe alţii, mai cu seamă în numele justiţiei şi în schimbul celor şaisprezece ani de temniţă pe care-i mai avea de făcut. În legătură cu ceilalţi trei, pe care urma să-i spînzure, nu-şi făcea nici o grijă ; îi inspira oarecare teamă doar faptul că trebuia să taie capul unui domn, unui avocat. De aceea se apropie şi bîlbîi :

— Scelenţa-voastră să mă ierte.

— Gîndeşte-te la libertatea ta, îl îmbărbătă condamnatul.

Principele di San Giuseppe îi întinse legătura de mătase albă, începu să bolborosească rugăciuni sub glugă, aproape ca un ison la vocea mai puternică a capelanului. Di Blasi îşi roti privirea pentru ultima oară prin piaţă, îl mai văzu o dată pe doctorul Hager : era atent parcă ar fi descifrat o pagină din codicele San Martino. Spectatorii îşi făcură semnul crucii ; se închină şi călăul, începu să se roage. Îl ruga pe Dumnezeul său, Dumnezeul caprelor şi al deochiului, să-i dea mînă sigură, să taie frînghia dintr-o dată, pentru ca securea să cadă bine.

Fu ascultat.

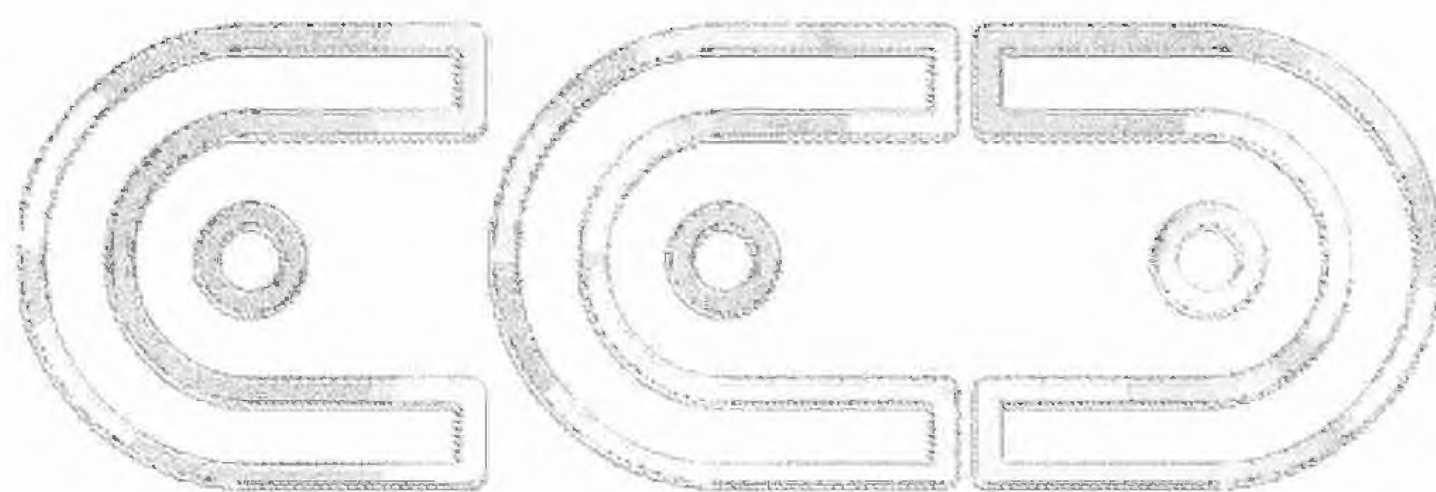
CUPRINS

Redactor responsabil : NICULINA BENGUŞ
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 13.10.1965. Bun de tipar 01.02.1966. Apărut 1966. Tiraj 20.140 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B. mat de 63 g/m². Format 700×920/16. Coli ed. 7,30. Coli tipar 6,25. A. nr. 13.583. C. Z. pentru bibliotecile mari 85. C. Z. pentru bibliotecile mici 85—32=R

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 1936.

Scanare și prelucrare digitală

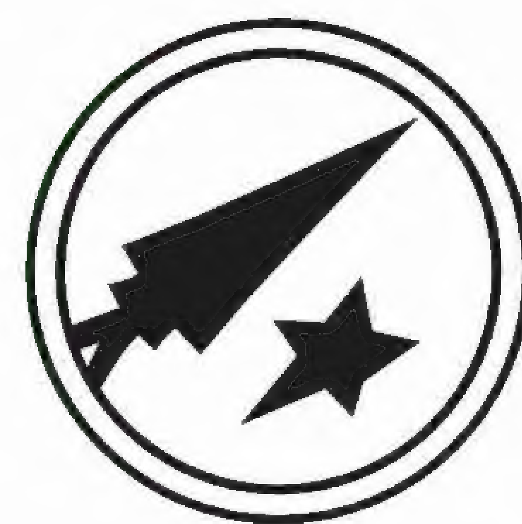
de

Anonim

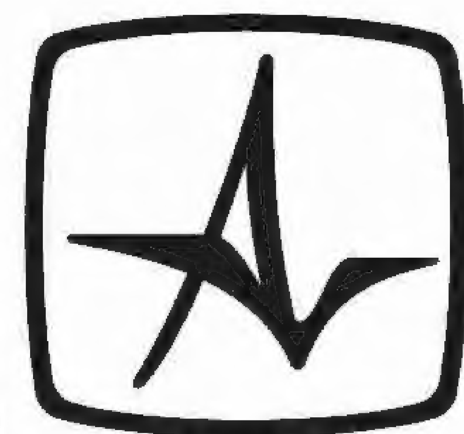

și

CAT Graur

Antwerpen

2023